

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
KENT ÇALIŞMALARI VE YÖNETİMİ BİLİM DALI

İSTANBUL TARİHİ YARIMADA BÖLGESİ'NİN
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TARİHİ ALANLARI VE
EKONOMİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet ÖLMEZ

İstanbul
Şubat-2021

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
KENT ÇALIŞMALARI VE YÖNETİMİ BİLİM DALI

İSTANBUL TARİHİ YARIMADA BÖLGESİ'NİN GEÇMİŞTEN
GÜNÜMÜZE TARİHİ ALANLARI VE EKONOMİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet ÖLMEZ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Adem Esen

İstanbul
Şubat-2021

TEZ ONAYI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Mimarlık Anabilim Dalı, Kent Çalışmaları ve Yönetimi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Prof. Dr. Adem ESEN

Üye

Prof. Dr. Metin TOPRAK

Üye

Dr. Serhat ANIKTAR

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ali Güneş
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**İstanbul Tarihi Yarımada Bölgesi'nin Geçmişten Günümüze Tarihi Alanları ve Ekonomisi**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Mehmet ÖLMEZ

ÖN SÖZ

Kent Çalışmaları ve Yönetimi bölümü öğrencilik sürecimde bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, tez sürecim boyunca da bana rehberlik edip, görüşleri ve yönlendirmeleriyle yardımcı olan, insani ve ahlaki değerlerinde yararlanırken göstermiş olduğu hoşgörü ve sabırdan dolayı değerli tez danışmanım Prof. Dr. Adem ESEN'e, eğitim alanındaki dersleriyle bizlere vizyon katan çok değerli hocamız Dr. Olcay AYDEMİR'e, tez yazma sürecim boyunca desteğini hiçbir zaman esirgemeyen hayat arkadaşım, sevgili eşim Gizem ÖLMEZ'e, bugünlere gelmemde çok büyük emeği olan, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca desteklerini her zaman arkamda hissettiğim babam Hikmet ÖLMEZ'e, annem Muzaffer ÖLMEZ'e, kardeşim Yücel ÖLMEZ'e ve en iyi dostum Yavuz Onur DANACIOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet ÖLMEZ
İstanbul-2021

ÖZET

İSTANBUL TARİHİ YARIMADA BÖLGESİ'NİN GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TARİHİ ALANLARI VE EKONOMİSİ

Mehmet ÖLMEZ

Yüksek Lisans, Kent Çalışmaları Ve Yönetimi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Adem ESEN

Şubat-2021, 131 Sayfa

Tarihi Yarımada bölgesi, Türkiye ve İstanbul'un en değerli topraklarına sahip bir konumdadır. Bölge ticaret faaliyetlerinin yoğunlukta olması ile birlikte, kültürel ve tarihsel mirası ile de turizm açısından önemli bir bölge durumundadır. Tarihi Yarımada, İstanbul'un fethi ile birlikte Osmanlı Devleti'nin ticaret sektöründe önemli bir yer edinmiştir. Fatih döneminde yaptırılan Unkapanı ile birlikte, daha sonra yapılan Balkapanı ve Yağkapanı, İstanbul'da ihtiyaç maddelerinin alınıp satıldığı toptancı halleri ve borsaları olmuştur. Ticaretin gelişmesiyle birlikte çeşitli bölgelerde yeni sektörler oluşmaya başlamıştır. 1. bölümde tezin genel çerçevesi hakkında bilgi verilmiş, çalışmanın yöntemi ve amacı açıklanmıştır. 2. bölümde Tarihi Yarımada'nın konumu anlatılarak bölge tanıtılmış, daha sonra tarihsel gelişim sürecinden bahsedilip, Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemi anlatılmıştır. Bölgedeki koruma alanları tanıtılmıştır. Osmanlı Devleti zamanında Tarihi Yarımada bölgesinde ticaretin nerede ve nasıl yapıldığı anlatılıp, "Kapan" kavramının üzerinde durulmuştur. Ticaretin yapıldığı Unkapanı, Yağkapanı ve Balkapanı üzerine bilgiler verilmiş ve ticaretin kalbi olan Mahmutpaşa bölgesi tanıtılmıştır. Turizmin dünyadaki öneminden bahsedilip, İstanbul ve Tarihi Yarımada'ya olan etkileri anlatılmıştır. 3. bölümde Mahmutpaşa bölgesi konumu, tarihsel gelişimi, geleceği, bölgedeki tarihi yapıları ve hanları ile birlikte ele alınmış, bölgedeki tekstil piyasası araştırılmıştır. Mercan ve Yeşildirek piyasaları hakkında bilgiler verilip, ticari faaliyetler hakkında toplanan veriler grafiklere dökülmüş ve Mahmutpaşa, Yeşildirek ve Mercan bölgelerindeki mikro, küçük ve orta ölçekli işletmeler ile anket çalışması yapılmıştır. 4. bölümde Tarihi Yarımada bölgesinde yapılan belediye çalışmalarına yer verilmiştir. Fatih Belediyesi'nin 2018 faaliyet raporu ve 2020-2024 stratejik

planları incelenmiştir. Yine bu bölümde Tarihi Yarımada bölgesinin Koruma Amaçlı Plan Kararları ele alınmış, Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ile Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı anlatılmıştır. Son bölümde Tarihi Yarımada bölgesinin tarihsel değişimi ve gelişimi değerlendirilmiş, kentsel planlama anlamında geçirdiği süreçlere yer verilmiştir. Bölgedeki ticaret ve imalat sektörünün geçtiği aşamalar belirtilmiş ve piyasalar üzerine yapılan çalışmalar analiz edilmiştir. Tarihi Yarımada bölgesinin turizm potansiyeli ile birlikte ticaret bölgesinde yaşanan gerilemenin doğru orantılı olması üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarihi Yarımada, Mahmutpaşa, Yeşildirek, Mercan, Ticaret

ABSTRACT

HISTORICAL AREAS AND ECONOMY OF THE ISTANBUL'S HISTORICAL PENINSULA REGION FROM PAST TO PRESENT

Mehmet ÖLMEZ

Master, Urban Studies and Management

Thesis Advisor: Prof. Dr. Adem ESEN

February-2021, 131 Pages

Historic Peninsula region, is considered Turkey's and Istanbul's most valuable land. With the intensity of trade activities in the region, it is an important region in terms of tourism thanks to its cultural and historical heritage. With the conquest of Istanbul, the Historic Peninsula has gained an important place in the trade sector of the Ottoman Empire. Together with Unkapanı built during the reign of Fatih Sultan Mehmet, Balkapanı and Yağkapanı, which were built later. There have been wholesale markets and stock markets in Istanbul where necessities are bought and sold. Later, with the development of trade, new sectors began to emerge in various regions. In the first chapter, information about the general framework of the thesis is given, and the method and purpose of the study are explained. In the second chapter, the location of the Historic Peninsula is described and the region is introduced, then the historical development process during the Ottoman period and the Republic period is mentioned and explained. In this section, where and how trade took place in the Historic Peninsula during the Ottoman Empire period is explained and the concept of “Kapan” is emphasized. Also, information was given on Unkapanı, Yağkapanı and Balkapanı, where trade was carried out in the region, and the Mahmutpaşa region, the heart of trade, was introduced. In addition, tourism and its importance in the world is mentioned, its effects on Istanbul and its heart, the Historical Peninsula, are explained. In the third chapter, the location of Mahmutpaşa region, historical its development and future, historical buildings and inns in the region are discussed, and the textile market in the region has been researched. In addition to these studies; information was given about Mercan and Yeşildirek

markets, and the data collected about the commercial activities carried out in these markets were graphed and explained. In addition, a survey has been conducted with micro, small and medium sized enterprises in Mahmutpaşa, Yeşildirek and Mercan regions. In the fourth chapter, municipality studies about the Historic Peninsula are given. Fatih Municipality's 2018 annual report and strategic plans about 2020-2024 time period were examined. Again, in this section, the Conservation Plan Decisions of the Historic Peninsula are discussed and the Master Development Plan for Protection and the Implementation Plan for Protection are explained. The last chapter, the historical change and development of the Historic Peninsula region from the past to the present are evaluated, and the processes it has gone through in terms of urban planning are given. The stages that the trade and manufacturing sector in the region passed through over the years are specified and the studies on the markets have been analyzed. Evaluations have been made on the fact that the tourism potential of the Historic Peninsula region and the decline in the commercial region are directly proportional.

Key Words: Historical Peninsula, Mahmutpaşa, Yeşildirek, Mercan, Commerce

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLO LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
GRAFİKLER	xiv
KISALTMALAR	xv
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Yöntem	2
1.2. Amaç.....	2
İKİNCİ BÖLÜM	4
TARİHİ YARIMADA BÖLGESİ	4
2.1. Konum.....	4
2.2. Tarihi Yarımada'nın tarihsel gelişim süreci.....	4
2.2.1. Osmanlı Dönemi Tarihi Yarımada	6
2.2.2. Cumhuriyet Dönemi Tarihi Yarımada	7
2.3. Tarihi Yarımada sınırları içerisinde koruma alanları	12
2.3.1. Zeyrek Camii ve Çevresi Koruma Alanı	12
2.3.2. Süleymaniye Camii ve Çevresi Koruma Alanı.....	15
2.3.3. Sultanahmet Camii ve Çevresi Kentsel Arkeolojik Park Alanı	17
2.3.4. İstanbul Karasurları Koruma Alanı	21

2.4. Osmanlı Dönemi.....	23
2.4.1. Unkapanı, Yağkapanı, Balkapanı	23
2.4.2. Mahmutpaşa bölgesi ve konumu	30
2.5. Tarihi Yarımada’da turizm	33
2.5.1. Turizmin Dünya Üzerindeki Etkisi.....	33
2.5.2. İstanbul ve Tarihi Yarımada’nın turizm verileri	33
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	41
MAHMUTPAŞA BÖLGESİ	41
3.1. Bölgenin tarihi gelişimi	41
3.1.1. Bölgedeki Tarihi Yapılar ve Hanlar	42
3.1.2. Mahmutpaşa bölgesindeki diğer tarihi eserler	49
3.1.3. Yangınlar ve depremler.....	51
3.1.4. Cumhuriyet dönemi	52
3.2. Bölgedeki tekstil piyasasının tarihi gelişimi ve mevcut hali	53
3.2.1 Sosyo-Ekonomik Yapı	55
3.2.2. Mahmutpaşa Perakende Çarşısı	55
3.2.3. Mahmutpaşa ile bağlantılı olan Mercan Piyasası	57
3.2.4. Mahmutpaşa ile bağlantılı olan Yeşildirek Piyasası	59
3.2.5. Piyasadan çıkan ünlü firmalar ve kişiler	61
3.2.6. Mahmutpaşa Piyasası’nın istihdam durumu	63
3.2.7. Mahmutpaşa Piyasası’nın yıllara göre iş hacmi	63
3.2.8. Piyasadaki esnaf sayısı.....	64
3.3. Mahmutpaşa, Yeşildirek ve Mercan Piyasaları’nda bulunan işletmeler üzerine bir araştırma	65
3.3.1. Araştırmanın amacı-kapsamı	65
3.3.2. Araştırmanın yöntemi	66
3.3.2.1. Anket sorularının hazırlanması ve sonrasında test edilmesi	66

3.3.2.2. Örnek kütlenin seçilmesi ve akabinde verilerin toplanması	67
3.3.3. Araştırma kapsamına giren işletmeler ile ilgili genel bilgiler ve değerlendirmeler	67
3.3.3.1. Araştırma kapsamına giren işletmelerde çalışan kayıtlı personel sayısı	68
3.3.3.2. Araştırma kapsamına giren işletmelerin faaliyet gösterdikleri bölgeler	69
3.3.3.3. Araştırma kapsamına giren işletmelerin sahiplerinin eğitim durumu.....	70
3.3.3.4. Araştırma kapsamına giren işletmelerin kuruluş zamanları.....	71
3.3.3.5. Araştırma kapsamına giren işletmelerin ortaklık yapıları	72
3.3.3.6. Araştırma kapsamına giren işletmeler ticari kazanç memnuniyeti	73
3.3.3.7. Araştırma kapsamına giren işletmeler yaptıkları ticareti devam ettirmeyi düşünüyorlar mı?	73
3.3.3.8. Araştırma kapsamına giren işletmelerin faaliyet gösterdikleri işyerleri kendi mülkleri mi?	74
3.3.3.9. Araştırma kapsamına giren işletmelerin faaliyet gösterdikleri işyerlerinin yerine otel yapılırsa nasıl bir yol izleyecekler	76
3.3.3.10. Araştırma kapsamına giren işletmelerin otelleşme sürecine bakışları.....	77
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	79
BELEDİYE GÖRÜŞÜ ÜZERİNE ÇALIŞMALAR VE PLANLAMA.....	79
4.1. Fatih Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı kapsamında yapılan dış paydaş anketi analizi.....	79
4.1.1. Fatih Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı kapsamında yapılan dış paydaş çalışmaları.....	81
4.1.2. Turizm Stratejik Planı.....	83
4.1.3. Değerlendirme ve sonuç	83
4.2. Fatih Belediyesi 2018 Faaliyet Raporu'nda yer alan Tarihi Yarımada'nın ticaret bölgesi ile ilgili bölümleri kapsayan müdürlüklere göre ayrılmış çalışmalar	84
4.2.1. Fen İşleri Müdürlüğü	84
4.2.2. Plan ve Proje Müdürlüğü.....	86

4.2.2.1. Anıt Eser niteliğindeki yapılara ait çalışmalar.....	86
4.2.2.2. Yenileme Alanları.....	89
4.3. PERFORMANS SONUÇ TABLOLARI	92
4.4. Mer'i Plan Kararları.....	99
4.4.1. İstanbul Çevre Düzeni Planı	99
4.4.1.1. Plan Vizyonu ve Amacı.....	99
4.4.1.2. Planlama Kararları.....	99
4.4.2. Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Kararları	100
4.4.3. Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Kararları.....	103
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	107
KAYNAKÇA	112
ÖZGEÇMİŞ.....	116

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. 1: Tesislere Geliş, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları İlçelere Göre Dağılımı.....	37
Tablo 1. 2: Yabancı Ziyaretçilerin Akıllarında Kalan En Güzel Yer	38
Tablo 1. 3: Yabancı Turistlerin Müze Ziyaretleri	39
Tablo 2. 1: Araştırma Kapsamına Giren İşletmelerde Çalışmakta Olan Kayıtlı Personel Sayısı	68
Tablo 2. 2: Araştırma Kapsamına Giren İşletmelerin Faaliyet Bölgeleri	69
Tablo 2. 3: Araştırma Kapsamına Giren İşletmelerin Sahiplerinin Eğitim Durumu ..	70
Tablo 2. 4: Araştırma Kapsamına Giren İşletmelerin Kuruluş Zamanları.....	71
Tablo 2. 5: Araştırma Kapsamına Giren İşletmelerin Ortaklık Yapıları.....	72
Tablo 2. 6: Araştırma Kapsamına Giren İşletmelerin Ticari Kazanç Memnuniyeti ..	73
Tablo 2. 7: Araştırma Kapsamına Giren İşletmeler Yaptıkları Ticareti Devam Ettirmeyi Düşünüyorlar mı?.....	74
Tablo 2. 8:Araştırma Kapsamına Giren İşletmelerin Faaliyet Gösterdikleri İşyerleri Kendi Mülkleri mi?	75
Tablo 2. 9: Araştırma Kapsamına Giren İşletmelerin İzleyecekleri Yol	76
Tablo 2. 10:Araştırma Kapsamına Giren İşletmelerin Otelleşme Sürecine Bakışları	77
Tablo 3. 1: Turizm Potansiyelini Artırıcı Faaliyetler.....	93
Tablo 3. 2: Turizmi Olumsuz Etkileyen Unsurlara Yönelik Faaliyetler	94
Tablo 3. 3: Fatih İlçesinin Kültürel Zenginliğini Arttırmaya Yönelik Faaliyetler....	94
Tablo 3. 4: Fatih İlçesinde Gezi Faaliyetleri	95
Tablo 3. 5: Fatih İlçesinde Tarihi Ve Kültürel Değerlerin Korunması Faaliyetleri...	95
Tablo 3. 6: Tarihi, Doğal Ve Kültürel Öz Değerlerin Korunması Faaliyetleri	96
Tablo 3. 7: Fatih İlçesinde Yapılan Denetim Faaliyetleri	98

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. 1: Tarihi Yarımada'nın Konumu	4
Şekil 1. 2: Zeyrek Camii ve Çevresi Koruma Alanı	14
Şekil 1. 3: Süleymaniye Camii ve Çevresi Koruma Alanı.....	17
Şekil 1. 4: Sultanahmet Camii ve Çevresi Koruma Alanı.....	21
Şekil 1. 5: Karasurları Koruma Alanı	23
Şekil 1. 6: Osmanlı Ticaretindeki Kapanların Konumları	26
Şekil 1. 7: Balkapanı Hanı Giriş Kapısı.....	28
Şekil 1. 8: Balkapanı Han'daki Bir Esnaf Kartviziti.....	29
Şekil 1. 9: Balkapanı Han Esnaf ve Odabaşlıları	29
Şekil 1. 10: Mahmutpaşa Bölgesi Konumu	31
Şekil 2. 1: Mahmutpaşa Külliyesi Planı.....	43
Şekil 2. 2: Mahmutpaşa Hamamı Planı.....	43
Şekil 2. 3: Kürkcü Han Planı	48
Şekil 2. 4: 1894 Depreminin Ardından Sultanhamam	52
Şekil 2. 5: Mahmutpaşa Çarşısı.....	54
Şekil 3. 1: Kapalıçarşı Çatı Restorasyonu.....	85
Şekil 3. 2: Şeker Han.....	87
Şekil 3. 3: Arasta Hamamı	88
Şekil 3. 4: Bukoleon Sarayı.....	88
Şekil 3. 5: Bukoleon Sarayı 3 Boyutlu Modeli	89
Şekil 3. 6: Kapalıçarşı ve Çevresi Yenileme Alanı Haritası	89
Şekil 3. 7: Kapalıçarşı Yenileme Alanı Etaplandırma Haritası.....	90
Şekil 3. 8: Kapalıçarşı Çatı Yenileme Çalışması	91
Şekil 3. 9: Çadırcılar Üst Kapama Projesi	92
Şekil 3. 10: 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı	100
Şekil 3. 11: Sultanahmet Kentsel ve Arkeolojik Koruma Alanı	106

GRAFİKLER

Grafik 1. 1: 2004-2019 Yıllarında İstanbul'a Gelen Yabancı Sayısı	34
Grafik 1. 2: Milletlerine Göre İstanbul'a Gelen Yabancı Ziyaretçiler.....	35
Grafik 1. 3: 2018-2019 Yıllarındaki Ziyaretçilerin Taşıtlara Göre Dağılımı.....	36
Grafik 1. 4: Yabancı Ziyaretçilerin İstanbul' Da Gezdikleri Yerlerin Oranları.....	37
Grafik 1. 5: İstanbul'a Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Ziyaret Ettikleri Yerler.....	38
Grafik 1. 6: Müzelere Giren Toplam Ziyaretçi Sayısı	39
Grafik 2. 1: Mahmutpaşa Piyasası Ürün Gamı ve Oranları	56
Grafik 2. 2: Mercan Piyasası Ürün Gamı ve Oranı	58
Grafik 2. 3: Yeşildirek Piyasası Ürün Gamı ve Oranı	60
Grafik 2. 4: Yeşildirek Piyasası Hedef Kitlesi	61
Grafik 2. 5: Mahmutpaşa Piyasası Yıllık İş Hacmi.....	64
Grafik 2. 6: Esnaf Sayısı	65

KISALTMALAR

AVM	: Alış Veriş Merkezi
BMDTÖ	: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
KM	: Kilometre
M.Ö	: Milattan önce
M.S	: Milattan sonra
M	: Metre
M ²	: Metrekare
MİA	: Merkezi İş Alanı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TM	: Turizm Merkezi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YY	: Yüzyıl

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Günümüzde “Tarihi Yarımada” denilince aklımıza İstanbul’un geçmişten gelen mirasını geleceğimize aktaracağımız, bölgede yaşayan ve çalışan insanların kültür ve tarih ile iç içe yaşamının ayrıcalıklarını tattığı bir bölge gelir. Tarihi Yarımada’nın konum olarak İstanbul’un hatta Türkiye’nin en değerli topraklarına sahip olduğunu geçmişte yaşanan savaşlarda ve özellikle İstanbul’un fethinde görmekteyiz. Stratejik olarak çok önemli bir bölge olmakla birlikte dünya kültür mirasına sahiplik yapan ve günümüzde hala araştırmaları devam etmekte olan tarihi alanlarının olduğu bir bölgedir.

Tarihi Yarımada’nın geçmişte de günümüzde de İstanbul’un en değerli bölgesi olmasının sebepleri arasında bölgede ticaretin gelişmesi ve büyümesi ile birlikte bu bölgenin dünyanın en önemli turizm bölgelerinden birisi olması gelmektedir. Zamanla bu bölgede ticaretin gelişmesiyle birlikte tekstil piyasaları oluşmuş, bu piyasalar üretimin kalbi olmuştur. Mahmutpaşa piyasası ile oluşan piyasaları Yeşildirek ve Mercan piyasaları takip etmiştir. Bölgede bulunan tarihi hanlarda esnaflar hem üretim hem de satış yapmıştır. İstanbul’ un ve Anadolu’nun tüm giyim ihtiyaçları bu piyasalardan tedarik edilmeye başlanmıştır. Piyasaların oluşması beraberinde esnaf sayılarındaki artışı getirmiş, esnaf sayılarındaki artış sebebiyle bölgedeki tarihi hanlar ile birlikte yeni hanlar yapılmıştır. İlerleyen zamanlarda üretim sistemlerinin gelişmesi ve ticaret büyümesiyle birlikte hanlardaki küçük işyerleri büyüyen esnafa yetmemeye başlamış ve ticaret yavaş yavaş bu bölgeden esnafların daha geniş ve rahat çalışabilecekleri başka bölgelere kaymaya başlamıştır. Günümüzde Tarihi Yarımada’ da bulunan esnafların azımsanamayacak seviyede olduğunu ve birçoğunun köklü kuruluşları oluşturduğunu görmekteyiz. Buna rağmen üretimin büyük bir bölümünün bu bölgeden başka bölgelere kaymaya başlaması ve turizm sektörünün öneminin artmasıyla birlikte bölgede geleceğe dönük önemli bir dönüşüm başlamıştır.

Tarihi Yarımada tarihle dolu geçmişi ve görkemli yapıları ile tüm dünyanın merakını cezbeden bir yerdir. Turizm sektörü ülkeler için çok önemli bir sektördür, bacasız fabrika tanımı yapılan turizm sektörü ülkemizde son yıllarda gelişmekte olup Tarihi Yarımada bölgesi bu sektörün can damarıdır. Bölgede yeni liman projeleri geliştirilmiş, yeni oteller açılmış ve birçok yeni yatırımlar yapılmıştır. Bu sebeplerle Tarihi Yarımada bölgesinde turizm ve üretim birbirine rakip olmuşlardır. Bölgede bulunan hanlar yavaş yavaş yerlerini otellere bırakmaya başlamışlardır. Önümüzdeki yıllarda bu dönüşümün daha hızlı yapılacağını göreceğiz.

1.1. Yöntem

Yapılan çalışmada, Osmanlı zamanında Tarihi Yarımada bölgesinde ticaretin nasıl yapıldığı ve hangi bölgelerde yoğunlaştığı araştırılmıştır. Günümüzde Tarihi Yarımada'da ticaretin yapıldığı bölgeler olan Mahmutpaşa, Yeşildirek ve Mercan piyasaları yerinde incelenmiştir. Esnaflarla, firma yöneticileriyle, odalarla ve dernek başkanları ile bölgenin geçmişi ve geleceği üzerine mülakatlar yapılmış, alınan bilgiler ve veriler grafiklere dökülmüş ve yorumlanmıştır. Bölgenin ticari açıdan gelecek kaygısı taşıdığı görüldüğünden dolayı bölgedeki köklü ve önemli firmalarla anket çalışması yapılmış, sorunları, önerileri ve beklentileri tespit edilmiştir. Bu çalışmada birçok sorunla karşılaşmıştır. Bunların başında bölgede bulunan küçük esnafın hepsinin ticari kaydının olmaması ve bu sebeple vergi dairesi kayıtlarının bulunmaması istihdamlarının ve yapılan ticaretin kâğıt üzerinde görünmemesine neden olmaktadır. Yapılan araştırmalar ve hesaplarda bunlar göz önünde bulundurulmamıştır. Bölge ile ilgili yapılan araştırmalar yok denecek kadar az olduğu için bilgi toplamak birebir yapılan mülakatlar ve kişisel gözleme dayanmaktadır ve bu durum çok büyük zaman almaktadır.

1.2. Amaç

Kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile yürütülen faaliyetlerinin tümüne üretim denir. Üretimin gelişimi toplumsal yaşantı içerisinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Bunun en önemli sebepleri arasında toplumsal yaşamın temelini üretim sayesinde oluşması gelmektedir. Üretimin sonuçlarına baktığımızda ise; tüketim, dağıtım, toplumsal farklılaşma ve iş bölümünü görmekteyiz. Bu sonuçlar ile birlikte

değerlendirdiğimizde, toplumsal yaşam içerisinde sosyo-ekonomik olarak önemli bir yere sahip olduğunu anlamaktayız. Tekstil sektörü insanın giyinme, örtünme, korunma ihtiyaçlarını karşılayan, istihdamı ve ülkemize kazandırdığı getirisi çok önemli olan ve birçok sektörün de büyümesine yardımcı olan bir sektördür. Ülkemizde tekstil sektörünün üretim geçmişi Tarihi Yarımada bölgesinin belirli bölgelerine dayanmaktadır. Üretimle birlikte ticaretin de artış gösterdiği bu bölgelerde yıllar boyunca gelişim sürecinden geçmiş olan büyük firmalar ortaya çıkmış ve ülkemiz ticaretinde büyük rol oynamışlardır. Bu çalışmanın amaçları arasında Tarihi Yarımada bölgesinde yapılan ticaretin geçmişteki ve günümüzdeki durumunun araştırılması, veriler çerçevesinde çalışmalar yapılması ve bölge ile ilgili sağlıklı bilgilerin ortaya çıkmasını sağlamaktır. Bununla birlikte bölgenin turizm potansiyeline bakılıp bölgeye nasıl bir kazanç sağladığının araştırılması bu çalışmanın amaçlarından biridir. Bu çalışmada, bölgede ticaret ve turizm iç içe yapılırken, artık ticari hanların yerlerini otellere bırakmasıyla birlikte bölgede bulunan işletmelerin bu durumdan nasıl etkilendiği görmek ve gelecek planları hakkında bilgi toplamak amaçlanmıştır. Toplanan bilgiler ile bölgedeki belediye görüşleri ve belediye çalışmaları ile yine bölgede yapılan planlama çalışmaları birleştirilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHİ YARIMADA BÖLGESİ

2.1. Konum

Tarihi Yarımada 28°55'34 doğu boylamları ile 41°02' kuzey enlemleri arasındadır. Çatalca'nın güneydoğusunda yer alan İstanbul Tarihi Yarımada, bize Haliç'in Marmara Denizi girişlerini ve İstanbul Boğazı'nı şekillendiren bir coğrafyayı sunmaktadır. Tarihi Yarımada'nın kuzeydoğu tarafında Haliç, onun karşısında Beyoğlu bulunmakta, kuzey tarafında Eyüp, güney tarafında Marmara Denizi, batısı tarafında Zeytinburnu ile kuzeybatısında Bayrampaşa yer almaktadır. Tarihi Yarımada, civarında bulunan ilçelerle birlikte tarihi, kentsel ve arkeolojik olarak bütünlük içindedir.

Şekil 2. 1: Tarihi Yarımada'nın Konumu

Kaynak: Alan Başkanlığı 2017

2.2. Tarihi Yarımada'nın tarihsel gelişim süreci

İstanbul iki kıta arasında kalan, önemli deniz yollarından Akdeniz-Karadeniz hattında bulunan, ticaret, kültür, alışverişin göbeğinde bir kenttir. Doğuda İstanbul boğazı, kuzeyde Haliç, batıda Theodosius Surları ve güneyde Marmara ile çevrili bölge “Tarihi Yarımada” olarak isimlendirilmektedir. Yıllar boyu farklı uygarlıklara

başkent olmuş İstanbul'da bulunan Tarihi Yarımada bölgesinin geçmişi, eserleri ile tarihte önemli bir rolü vardır. Tarihi Yarımada'nın denizle iç içe olan konumu, ilk zamanlardan beri şehrin yapısının oluşmasında ana aktör olmuş ve kendine özgün nitelikleri ile birlikte karakterini de oluşturmuştur. Geçmiş dönemler boyunca süregelen, şehrin temel mekânsal unsurları içinde bulunan surlar, kentin büyüklüğünü ve gelişimini belirlemekle birlikte, savunma işlevini de sağlamıştır. Şehrin su ihtiyacını karşılamak amacıyla alt yapı çalışmaları ve limanlar tarihsel süreç boyunca geliştirilmiştir.

Alanların mekânsal gelişimleri ile birlikte, anıtsal eserler ve dini yapılar kentin topografyasına özgü olarak şekil almıştır. Anıtsal eserlerin ve dini yapıların özellikleri buldukları dönemlerine göre ve o dönemdeki kültürel ve sosyo-ekonomik özellikler doğrultusunda değişiklik gösterir. Tarihi Yarımada'daki ilk yerleşimin Neolitik Çağ'da olduğunu yapılmış olan arkeolojik araştırmalarda görmekteyiz. Önceleri Hipodrom'un güney tarafında olduğu bilinen ilk yerleşimin, Tarihi Yarımada'nın güneyinde ve daha büyük olduğu bilinen bir bölgede olduğunu gerçekleştirilen Yenikapı kazılarında bulunan bulgular bize göstermektedir. Bu bulgular şehir merkezine yerleşim tarihini 8500 sene geriye götürmüştür. Tarihi Yarımada'da gerçekleşen ilk kentsel yerleşim koloni kenti olan Bizantion ile başlamıştır. (İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2011:26)

Megaralılar, Khalkedon'u M.Ö. 8. yüzyıldan itibaren kolonize etmeye başlayarak, İstanbul ve çevresine yayılmışlardır. Megaralı Byzas Bizantion'ı, Sarayburnu üzerinde M.Ö. 660 yılında kurmuştur. Roma dönemine ait bir kent şekillenmesi Septimus Severus'un Akropolis'i kurmasıyla başlamıştır. "Mese" adındaki "Ana Yol" istikametindeki sütunlu yollar, şehrin Selanik üzerinden Adriyatik'e ulaşmasını sağlarbölge. (Polat ve Aktaş, 2014:11)

Ayasofya'nın güney tarafında, dört kenarında sütunlu galerileri olacak şekilde "Tetrastoon" adında bir Agora kurulmuştur. Burası daha sonraları kamusal ve ticari bir merkez halini almıştır. I. Constantinus devrinde aynı yere "Augusteion" da

denirdi. Augusteion'un güneybatısında Hipodrom, yanında ise Zeuksippos Hamamı bulunurdu. Constantinus devrinde Akropolis'te Artemis, Demeter, Poseidon, Zeus, Apollon ve Afrodit tapınakları bulunurdu. (Demirci, 2011:34)

Nea Rome – Konstantinopolis

324 yılında isminin değişmesiyle Kostantinopolis tarihi başlamıştır. Roma'nın pagan tabakası ile Constantinos arasında görüş farklılıklarının olması ve Roma'nın kuzeyden gelebilecek akıncılara karşı açık durumda kalması, kentin 328 senesinde yeni yönetim merkezi olması sürecini hızlandırır. 6 kilometre kare genişletilen şehrin yeni sınırlarını geleneksel bir tören ile Constantinos belirler. Şehrin eski yapıları korunur. Kentin topografik yapısı ve mevcut yapıların korunmasının sağlanmaya çalışmasından dolayı, Akropolis'ten başlayarak Divanyolu (Mese Caddesi) boyunca uzanan yollar ile bu yolları birbirine bağlayan denize paralel cadde ve sokakların oluşturduğu, "Doğulu Şehir" olarak bilinen ve çevreye merkezden yayılan, bazen çıkmaz sokakların olduğu bir planlama düşüncesinin hakim olduğunu söyleyebiliriz. (Genim, 2010:268-269)

2.2.1. Osmanlı Dönemi Tarihi Yarımada

İstanbul Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilip, Osmanlı başkenti Edirne'den İstanbul'a taşınmasından sonra Fatih Külliyesi'nin inşasına başlanmıştır. Müslüman Türklerin çoğalması ile ihtiyaçlar doğrultusunda Bizans yapıları yenilenmiş, külliye cami, bina, han, çarşı inşaatına başlanmıştır. Bu hızlı gelişim mahallelerin oluşması, ticaretin canlanması ve gelişmesine neden olmuştur. Bu gelişmeler ışığında fetihten çok kısa bir süre sonra İstanbul' un idari merkez olması ile birlikte Osmanlı Devleti en önemli ticari merkezi haline de gelmiştir.

15. YY 'da Vefa'da Şeyh Vefa Külliyesi, Kapalı Çarşı civarına Sadrazam Mahmud Paşa Külliyesi, Fatih'e Aşık Paşa Külliyesi vb. önemli yapılar inşa edilmiştir. (İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2011:28)

16. YY 'da Sultan II. Beyazıt Külliyesi ve Yavuz Selim Külliyesi eserleri inşa edilmiştir. (A.g.e. s:28)

17. YY' da İstanbul Yarımadası'na Sultanahmet Külliyesi ve Eminönü sahiline Yeni Cami Külliyesi anıtları yapılmıştır. (A.g.e. s:28)

18. YY' da inşa edilmiş önemli yapılar arasında; Çorlulu Ali Paşa Külliyesi, Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Külliyesi, III. Ahmet Çeşme ve Sebili Cağaloğlu'nda yapılmış olan Hacı Beşir Ağa Külliyesi, barok mimari ile inşa edilmiş olan Nuruosmaniye Külliyesi vardır.

19. yüzyılın başında İstanbul'da büyük çapta kışlalar inşa edilmiştir. Bununla birlikte yönetim ve eğitim binaları yapılır. Eski zamanlarda bulunmayan müze, tiyatro gibi kültür ve sanat binaları yapılmıştır. 19. yüzyılda Haliç' in üzerine yapılan köprü inşası, rıhtım yapma, meydan açma, yol genişletme, tramvay, metro ve demiryolu gibi büyük projeler meydana gelmiştir. 19. yüzyılda inşa edilmiş önemli yapılar arasında Beyazıt Yangın Kulesi, II. Mahmut Külliyesi, Bâb-ı Âli Binası, Harbiye Nezareti, İran Elçiliği Binası ve Sirkeci Garı gelmektedir.

2.2.2. Cumhuriyet Dönemi Tarihi Yarımada

1923-1950 dönemi

Tarihi Yarımada da dönemin başlarından bu yana İmar faaliyetlerine yön veren çalışmalar yapılmıştır. Planlama çalışmasının ilki 1933 senesinde Elgötz tarafından gerçekleştirilmiştir. Şehre modern ve çağdaş bir görünüm katmak ve sağlıklı bir yaşam çevresi yaratmak hedefiyle 1933 yılında İstanbul Belediyesi'nce, kentin tamamını kapsayan plan ve rapor oluşturmaları amacı ile Almanya'dan gelmek üzere Herman Elgötz, Fransa'dan gelmek üzere Jack H. Lambert ve Alfred Agache İstanbul'a davet edilmiştir. Yapılan çalışmaları belediye tarafından oluşturulmuş olan jüri heyeti değerlendirmiştir. Sonuçta Elgötz'ün planı kabul görmüştür. Elgötz, kentin güzelliğinin gelecek zamanlarda da devamlılık sağlayabilmesi için tarihsel ve

kültürel yapısının günümüz gereksinimleri ile uyumlu bir şekilde harmanlanmasını, 2500 senelik geçmişi olan şehrin bu güzelliklerini her köşebaşında hissedilmesini, bu havanın korunmasının gerekli olduğunu, anıtların tali yollar ile birbirine bağlanması ve ana ulaşım yollarından ayrılarak korunmalarını önermiştir.

Plan ile ilgili yapılan öneriler arasında; Beyoğlu ile İstanbul'un Haliç'e doğru bakan kısımlarının iş merkezi olması, Kurbağalıdere ile Topkapı'nın sanayi bölgesi olması, İstiklal caddesinin ticaret bölgesi olması, Sultanahmet bölgesinin kültür bölgesi haline gelmesi, Beyazıt bölgesinin yönetim bölgesi olması, eski yollar ile ilgili genişletme çalışmalarının yapılması, Söğütözü ve Eyüp arasında köprü inşa edilmesi. Ergöztz Planı uygulanmamış olup planda yer alan önerilerin birçoğunun gelecek dönemlerde uygulamaya koyulduğu görülmüştür. (A.g.e. s:30)

1935 yılında Elgöztz'ün Planı'ndan sonra Dr. Martin Wagner de bir plan hazırlamıştır, oluşturduğu "İstanbul ve Havalisinin Planı" adlı raporunda, yaptığı çalışmada tarımsal toprakların korunmasının gerekliliğini belirtmiş ve çevresel analizlerin gerekliliğini anlatmıştır. Wagner'in çalışması ve yaptığı analizler beklentilerin altında kalmış ve hazırladığı plan yönetim tarafından kabul edilmemiştir. Paris'te bulunan Şehircilik Enstitüsü öğretim üyesi ve Paris Bölge Başşehircisi olan Prof. Henri Prost 1936 yılında İstanbul üzerine çalışmak ve bir plan oluşturmak üzere İstanbul'a davet edilmiştir. Henri Prost' un gelmesi ile birlikte 1951 yılına kadar sürecek çalışmalar başlamıştır. Planda İstanbul'un boğaz güzelliğinin, tarihi dokusunun korunması ve şehrin temizliği, yeni bağlantı yollarının yapımı, tarihi eserlerin restorasyonu, mimari niteliğe sahip yapıların inşası gibi ilkeler amaçlanmıştır. Bu ilkeler bugün de geçerliliğini korumaktadır.

Fakat Prost Planı' nın yönlendirici olamaması ve İstanbul'u genel bir gelişim perspektifi ile değerlendirememesi sebebiyle eleştirilmiştir. Bununla birlikte Prost Planı'nın özellikle sanayi arazisi ayrımı ve kentsel gelişim gibi durumlarda büyük hataları vardır.

Prost Planı'nda Tarihi Yarımada'yı içeren bazı ilkeleri ve plan kararlarını şu şekilde sıralayabiliriz;

* Tarihi Yarımada'nın silüetini muhafaza etme amacı ile denizin 40 metre yüksekliğinden geçen yerin üzerinde kalan yapılarda en fazla üç katlı yapılar inşa edilebileceği kararının gelmesi.

* Tarihi Yarımada'nın tipik bölgesi olan Sultanahmet ve çevresinin Arkeolojik Alan bölgesi olarak korunmaya alınması ve turizm sebebiyle geliştirilmesi; Sultanahmet'te bulunan Atmeydanı'nın bir Cumhuriyet Meydanı olarak tasarlanması ile birlikte etrafına kamu binalarının yapılması.

* Plan'da bulunan çok sayıdaki meydanların tekrar düzenlenmesine ilişkin yeni öneriler tasarlanması. Eminönü Meydanı'nı içeren genişletme çalışmalarının yapılması ve Yeni Camii'nin etrafının işlevsiz yapılardan temizlenmesi.

* Sarayburnu bölgesinin yük taşımacılığında temizlenmesi, depolardan arındırılması ve 1 Numaralı Gülhane Parkı'nın yapılması.

* Yük trenlerinin Yenikapı'daki uluslararası garda kalması ve Yenikapı'ya yeni ve büyük bir liman inşa edilmesi ile birlikte Anadolu yakasında bulunan Haydarpaşa'nın yanında konumlanan limanın geliştirilmesi.

* Haliç'in bir sanayi bölgesi haline getirilmesi ile birlikte Haliç'in sol tarafında bulunan konut bölgesinin zamanla boşaltılmaya çalışılması ve Boğaziçi bölgesinde bulunan bütün sanayilerin oradan kaldırılması.

* Marmara ile Haliç arasında bulunan İstanbul Kara Surları'nın 500 m genişliğinde olan yeşil bir bant ile çevrelenmesi.

Şehrin silüetini korumak amacıyla bina katlarının 3'e düşürülmesi hatta kurula uymayan binaların fazla katların yıkımını içeren İstimlak Yasası'nın yürürlüğe girmesi Post Planı'nın önemini göstermektedir. (A.g.e. s:31)

Belediye Başkanı olarak 1939 yılında atanan Lütfi Kırdar Prost Planı'nı uygulamaya koyarak öncelikle Eminönü ve Taksim Meydanları ile birlikte birçok meydanın düzenlemesini yapmıştır. Bu Plan'ın uygulamaya koyulmayan en mühim kısmı ise Yenikapı Limanı'dır. Prost' un Planı Türkiye ve dolayısı ile İstanbul'da nüfusun çok

fazla artmadığı bir zamanda yapılmıştır. 2. Dünya savaşından sonra İstanbul' un nüfusu hızla büyümeye başlamış buna karşın Prost Planı büyümeyen bir şehir planı olduğundan dolayı yetersiz olmuştur. Lütfi Kırdar'ın 1948 yılında Belediye başkanlığından ayrılmasından sonra 1148 binanın yıkılmasına neden olan imar operasyonu durmuştur.

1950 sonrası

1950'den sonra kent planlamasını olumsuz etkileyecek yönde göç ve şehirleşme hızla artmıştır. Bu artış gece kondu yapılaşması, sanayileşmeyle ihtiyaç duyulan arsa taleplerinin karşılanamaması, yeterli ev bulunamaması, taşıt sayısının artması ve trafik gibi sorunları beraberinde getirmiştir. Çözüm amacıyla çeşitli yasalar getirilse de yeterli olmamıştır. (İBB, 2003a).

1950 – 1960 yılları arasında Adnan Menderes ile çeşitli imar faaliyetleri şehrin tarihi ruhunu bozarak yeni İstanbul hayalini oluşturmuştur. Bu imar faaliyetlerinde yolların genişletilerek trafiğin azaltılması, ibadet yerlerinin restorasyonu, cami ve büyük meydanların yapılması tasarlanmıştır. (İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2011 s:31-32)

1960 – 1967 yıllarında İstanbul' da oluşturulan imar faaliyetlerinin yönetilmesi için Prof. L. Piccinato İstanbul'a gelmiştir. Prof. L. Piccinato, yasal ve mali mevzuatın yenilenmesini, meskûn bölgelerde yoğunluğu arttıran yapılaşmalara müsaade edilmemesini, kentin gelişebilecek bölgelerinde parselasyon ve ifraz çalışmalarının yasaklanmasını istemiştir. Prof. L. Piccinato tarafından oluşturulan Büyük İstanbul Nazım Planı; İstanbul'un betonarme şeklinde büyümesini önlemek amacıyla tarihi ve kültürel çevrenin muhafaza edilmesi, oluşturulacak “Büyük İstanbul” için metropoliten bir yönetim tarzı benimsenmesi ve metropoliten planlamaya halkın katılmasının sağlanabilmesi ilkelerini kapsamaktadır. 1960 – 1965 yıllarında şehirleşme üretim sanayii ile birlikte gelişmiş ve bu durumda İstanbul'a olan göç artmıştır. Yasal olmayan binalar yapılmış ve bu durum eski kentin düzenli planlanmasını büyük oranda engellemiştir. Tarihi Yarımada bulunan Süleymaniye, Fatih, Cerrahpaşa, vb. mahalleleri ile Fener, Balat gibi burjuva mahallelerinin dahil olduğu yerleşim yerleri çöküntü alanı olmuş, kırsal bölgelerden göç ile gelen insanların yaşam alanı olmuştur. Diğer taraftan, Tarihi Yarımada'nın merkezinde

gelişim devam etmiştir. Toptan ticaret ve imalathane gibi birimlerin artması neticesinde, bölgedeki konut kullanıcıları bundan olumsuz şekilde etkilenmiş ve bu duruma yeni bir çözüm arayışına girdikten sonra yeni konut alanları bulup Tarihi Yarımada'dan ayrılmaya başlamışlardır. Boşalmış olan konut alanları ise şehre yeni gelenlerin ikamet etmek için tercih ettikleri konumlara dönüşmüştür. Bu bölgeler yeni yerleşen insanlar genellikle bu bölgelere tamamıyla yerleşmemiş, bu bölgeleri şehrin diğer kesimlerinde bulunan ve yeni gelişmekte olan konut bölgelerine taşınmadan önce, geçici bir ikamet alanı olarak kullanmışlardır. Cankurtaran, Süleymaniye gibi konut alanlarında yaşayan insan profili değişmiş ve zaman geçtikçe bu bölgeler köhneleşmeye başlamıştır. Bununla birlikte, birçok eski konut bölgeleri nitelik olarak değişmiş, depolar, bekâr odaları, atölye ve küçük işyerleri olarak kullanılmaya başlanmıştır.

1970 yıllarında İstanbul'un merkezi olan Tarihi Yarımada' da tarihi ve kültürel doku içinde bulunan dar sokakların fazla olması ve taşıt trafiğinin oluşmaya başlaması sebebi ile otopark yetersizliği meydana gelmiştir ve bu durum yeni kurulan firmalar için büyük bir sorun haline gelmiştir. Tarihi Yarımada içerisinde yapılmış olan birkaç büyük kamu binası Cumhuriyet dönemi mimarisi açısından önemli örnekler teşkil ederler. Bunlardan birkaçı, bir grup mimarın 1960'lı yıllarda tasarlamış olduğu İstanbul Manifaturacılar Çarşısı (İMÇ), 1963 tarihinde inşa edilmiş olan İstanbul Ticaret Odası binası ve 1972 tarihinde Unkapanı'nda inşa edilen ve Hakkı Eldem tarafından tasarlanmış olan Sosyal Sigortalar Kurumu binasıdır.

1983 itibari ile gündeme gelen 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası, 3194 sayılı İmar Yasası, 2634 sayılı Turizm Teşvik Yasası ve mevzuat değişiklikleri İstanbul planlama çalışmalarını etkileyecektir. Bu yasalara rağmen İstanbul'da ve Tarihi Yarımada'da plan otoritesinin ve tarihsel bilincin, var olan imar planlarının göz ardı edildiği imar faaliyetlerine başlanmıştır. (İBB, 2003a)

Bu yıllarda şehrin ve Tarihi Yarımada'nın doğal, kültürel, tarihsel değerlerine önem verilmemiştir. Günümüzde sayıları az kalan sivil mimarlık örneği teşkil eden

geleneksel ahşap konut yapıları ile birlikte geçmişten günümüze ışık tutan ve örnek teşkil eden eski dar sokaklar ve kıyı çizgisi ortadan kaybolmuştur.

Tarihi Yarımada günümüzde perakende ticaret, toptan ticaret, eğitim hizmetleri, bürolar, kamu hizmetleri ve imalat sektörünün yoğun olduğu bir bölge olmuştur. Bunların yanında Tarihi Yarımada sahip olduğu arkeolojik kalıntılar ve tarihi eserler sebebiyle turizm merkezi niteliğini de kazanmıştır. Turizm merkezi olması sebebiyle oteller, pansiyonlar, acentalar, Eminönü bölgesinde yoğunlaşmaktadır. Tarihi Yarımada'nın merkez konumda olması, geçmişten gelen altyapı ve merkezi işlevlerinin bu bölgede yoğunlaşmış olması, ulaşım kolaylıklarına sahip bir bölge olması nedeni ile İstanbul içinde hala üzerinde tartışma yapılamayacak kadar önemli bir merkezi bölge olduğunu görmekteyiz. Diğer merkezler açısından bakarsak, onlar, Tarihi Yarımada'nın geleneksel ve alışıl gelmiş ticari özelliğinden yoksundurlar.

2.3. Tarihi Yarımada sınırları içerisinde koruma alanları

2.3.1. Zeyrek Camii ve Çevresi Koruma Alanı

Zeyrek Dünya Miras Alanı Haliç'e egemen bir yamaç üzerinde yer almakla birlikte Molla Zeyrek Camii ve çevresindeki sokakları kapsamaktadır. Bölgenin merkezinde bulunan cami 12. yüzyılda İmparator İoannes Komnenos ve eşi Eirene ile birlikte görkemli bir manastırın merkezi olarak yapılmıştır. Günümüze yalnızca manastırın kilise kısımlarını taşıyan sarnıçlar ulaşmıştır. Bitişik üç binadan oluşan ve İsa'ya adanmış Pantokrator Manastır'ı (Molla Zeyrek Camii), ortaçağ Bizans mimarisine en güzel örnektir. Kapalı yunan haçı olarak planlanmış yapılar çok iyi korunmuş olup, ebatları bakımından bu tipin en önemli anıtsal örneklerinden biri olmuştur. Birçok imparator ve imparatoriçenin bu manastıra gömüldüğü Bizans kaynaklarında karşımıza çıkmaktadır. Manastır V. Haçlı Seferi'nden sonra İstanbul'un haçlılar tarafından ele geçirilmesi ile birlikte yağmalanmıştır.

Günümüzde Avrupa müzelerinde korunmakta olan birtakım kilise eşyalarının ve el yazmalarının bu manastırdan götürülmüş olabileceği düşünülmektedir. Güneyde

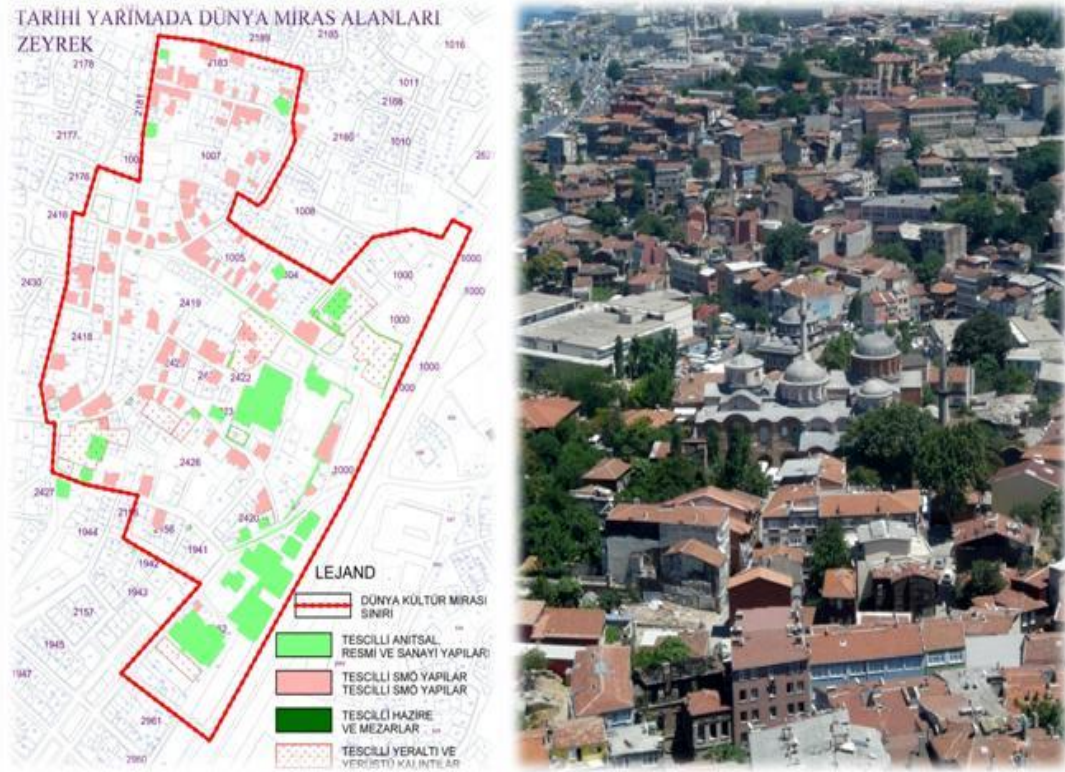
bulunan yapının zeminindeki renkli mermer döşemeler işçiliği ve konuları bakımından Bizans döneminin en özel örneklerinden birisi olarak görülmektedir.

İstanbul'un Fethi ile şehrin ihtiyaçları doğrultusunda bazı yapılar değiştirilmeye başlanmıştır. Bu değişimler nedeniyle Pantokrator Manastırı da medreseye çevrilmiştir. Daha sonra bu medresede eğitim başlatılmıştır. Devrin en iyi bilim adamları medresede ders vermeye başlamıştır. Bu kişilerden "zeyrek" lakaplı (zeki, hazırcevap) Molla Mehmet'ten ötürü Zeyrek ismiyle anılmıştır. Medresenin yanında Fatih devrinin en önemli kişilerinden biri olan Molla Şemseddin bir tekke yaptırmıştır. Fatih Külliyesi inşa edilmesiyle birlikte külliye cami olarak kullanılmıştır. Osmanlı döneminde birçok onarıma maruz kalan caminin ana karakterine çok dikkat edilmiş özenle korunmuştur. Caminin içindeki minber, Bizans dönemden kalma yapılarla oluşturulmuş, günümüzde hem Osmanlı hem Bizans kültürünü temsil etmektedir.

Bölgenin Atatürk Bulvarı ve Haliç'e doğru eğimli yamaçları vardır, bu yamaçlar teraslarla düzenlenmiştir. Teras duvarları arkasında bulunan Bizans dönemine ait mahzenler ile farklı yükseklikleri birbirine bağlayan merdivenler doğallığını bozmadan gelişen kentin dokusunu oluşturmaktadır. Bununla birlikte mescitler ve banileri bölgenin Osmanlı zamanındaki değişimini ve gelişimini simgeler ve semtin kimliği belirler. Bölgede Molla Zeyrek Camii'nin önünde bulunan Çukur Çeşme, bir Osmanlı yapısıdır. Çukur Çeşme manastıra ait olan ayazmasının suyu ile beslenmektedir. Semt içinde doğal su kaynakları çok azdır. Bununla birlikte Çeşme, doğal su kaynaklarından faydalanıp suyun debisini arttırmak için 5 metre derine inşa edilmiştir. Bölgenin diğer su yapılarından biri olan Çifte Hamamı İstanbul'daki hamam mimarisinin en önemli örneklerinden birini teşkil eder.

Bölgede bazıları anonim olmak üzere yaklaşık 15 adet yatır yer almaktadır. Osmanlı'da ölüm ve yaşam alanları belirli sınırlar ile ayrılmadığından dolayı mezar alanları sokak dokusunun içerisinde ve konutların arasında yer almaktadırlar. Bu yatırlar çevrede yaşayan insanlar ve İstanbullular tarafından çok sık ziyaret edilmekle birlikte

birçok hikâyeye konu olmaktadır. Semtteki yatırların en önemlisi ise Mehmet Emin Tokadi hazretlerinin makamı olan yerdir ve bu yer zaman geçtikçe İstanbul'un en önemli ziyaret alanlarından biri konumuna gelmiştir. Değerli bir birikime sahip olan Osmanlı konut dokusu bölgede kendini göstermektedir.19. yüzyıl öncesine dayanan konutlar ile konutlarla bağlantılı olan hamam, bahçe duvarları, taş oda, ve mutfak gibi bölümler Zeyrek Cami'sinin yakınlara bulunmaktadır. Bu bölümler Osmanlı arkeolojisinin verileri olarak elimize geçmiştir. Suriçinde bulunan en eski evlerden biri bölgede bulunmakta olup 19. yüzyıl mimarisi bakımından incelendiğinde ise ahşap cephe kaplamaları, konsollarla taşınan çıkmaları, geniş saçakları ile birlikte 100 adedi bulan bu konutlar Osmanlı şehir dokusu adına önemli kaynak oluşturmaktadırlar. Bu konutlar, yeni teknolojiler ile birlikte değişen toplumsal yapının ve Osmanlı'nın modernleşmesinin tanıklığını yaparlar. (Alan Başkanlığı, 2017)

İSTANBUL DÜNYA MİRAS ALANI ZEYREK CAMİİ VE ÇEVRESİ KORUMA ALANI SINIRI

Şekil 2. 2: Zeyrek Camii ve Çevresi Koruma Alanı

Kaynak: Alan başkanlığı 2017

2.3.2. Süleymaniye Camii ve Çevresi Koruma Alanı

Süleymaniye Camii ve Çevresi Dünya Miras Alanı Haliç'e hâkim bir tepe üzerinde bulunan, kent silueti üzerinde belirleyici bir nokta oluşturmuş olan Süleymaniye Külliyesi ve Şehzade Mehmet Külliyesi etrafında konumlanan, Süleymaniye, Vefa, Vezneciler semtlerinden oluşturmaktadır.

İstanbul'un ayakta kalmış çok eski anıtlarından biri olan ve bugün bozdoğan kemeri olarak tanınan yapının önemli bir kısmı alan içerisinde yer almaktadır. Günümüzde yaklaşık 5 metrelik bir kısmı toprak altında kalmış olsa da Roma Çağı su kemeri mimarisinin muhteşem bir örneğini temsil eder.

Bizans döneminin önemli yapılarından olan Kalenderihane ve Vefa Kilise Camii (Molla Gürâni Camii) olarak tanınan yapılar geçmişten günümüze miras kalmıştır. Ayrıca alanın birkaç noktasında çeşitli alt yapılar, örneğin sarnıç ve mahzenler görülmektedir. Osmanlı döneminde bölgenin hemen yanında konumlanan Fatih Sultan Mehmet'in tesis etmiş olduğu Saray-ı Atik (Eski Saray), bölgenin gelişmesinde etkili bir unsur olmuştur. 16. yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman ve şehzadesi Mehmet kendi adını yaşatacak olan iki önemli külliye bu bölgede inşa ettirmiştir. Dönemin baş mimarı olan Mimar Sinan eserlerini içinde Şehzade Mehmet Külliyesi'ni çıraklık, Süleymaniye Camisi'ni ise kalfalık eseri olarak tanımlamıştır. Eserlerin tüm dokularının korunarak günümüze ulaşmaları ve topografya ile olan uyumları sebebiyle bu yapılar şehircilik anlayışı bakımından önemli örnekler teşkil ederler.

Osmanlı döneminin en büyük vakfı olan Süleymaniye Külliyesi, devrin 2. en büyük külliyesidir. İstanbul şehrinin silüetinde önemli bir yere sahip olan külliyenin avlusundan Galata, boğaz ve Haliç görünmektedir. Alanın merkezinde cami olmakla birlikte, Hürrem Sultan ve Kanuni Sultan Süleyman'ın türbeleri, dört medrese, tıp medresesi, darül hadis medresesi, darüşşifa, sibyan mektebi, hamam, tabhane, imaret ile vakıf dükkânları vardır. Sokak dokusundaki özgünlük bu yapılar arasında korunaklı bir haldedir. (A.g.e.)

Süleymaniye Külliyesi'nde kullanılan malzemeler yapısal olarak çok özeldir. Eser'de kullanılmak için sütunlar ve renkli mermer levhalar Akdeniz ve Ege bölgelerinden getirilmiştir. Caminin içerisinde yer alan dört büyük sütundan iki tanesi İstanbul'dan, bir tanesi İskenderiye'den, diğeri de Baalbek Jüpiter Tapınağı'ndan gemilerle İstanbul'a getirilmiştir. Bu haliyle inşa edilen Süleymaniye Külliyesi Osmanlı mimarisinin birçok açıdan geldiği noktayı bize açıklamaktadır.

Alanın batı kesiminde 1544-1548 yılları arasında yapılmış olan Şehzade Mehmet Külliyesi, kervansaray, cami, medrese, imaret, mektep ve zaman içerisinde eklenmiş olan türbelerden oluşmaktadır. İstanbul'un en güzel mekânları olan bu türbeler etkileyici yapılarıyla Osmanlı hanedanına aittir.

Semtte bulunan Ekmekçizade Ahmet Paşa, Kaptan İbrahim Paşa, Nevşehirli Damat İbrahim Paşa ve Şeyh Vefa Külliyesi gibi yapı toplulukları ile beraber Atıf Efendi Kütüphanesi, Şehit Ali Kütüphanesi, çeşmeleri ve sebilleri ile birlikte anılan Ataullah Efendi Sıbyan Mektebi ve Recai Efendi Mektebi, Kirazlı Mescit, Molla Hüsrev ve Sarı Beyazıt gibi mescitler oldukları bölgenin ibadet ihtiyacını gidermekle birlikte, İslam coğrafyasının mimari referansları olma özelliklerini taşırlar. (A.g.e.)

Süleymaniye Külliyesi'nin yanında Haliç'e hâkim konumda olan ve bununla birlikte yeniçerilerin idari bir merkezi olarak da kullanılmış olan bir Yeniçeri Sarayı diğeri adıyla Ağa Kapısı bulunmaktadır. Yeniçeriliğin kaldırılmasıyla saray şeyhülislamlık makamının olmuştur.

Süleymaniye bölgesinin karakteristik konut dokusu en önemli özelliklerindedir. Konut dokusu ibadethaneler çevresinde yoğunlaşan mahalleler ile birlikte oluşmaktadır. Binaların hemen hemen hepsi 19. yüzyılda ahşap olarak yapılmıştır. Bu yapılar plan tipleri ve yapım teknikleri bakımından ortaçağ gelenekleri de sürdürmektedirler.

Bu konutlar cephe dekorasyonu, geniş saçakları, çıkmaları ve kafesli pencereleri ile Osmanlı konut dokusunun geleneksel öğelerini oluştururlar. Semtte ayrıca İMÇ bloklarından oluşan bir çarşı, avluların çevresinde şekillenen yapılar, modern sanat yapıları ve 1970’li yılların mimarisini yansıtan yapılar bölgenin zenginliğine katkı sağlamaktadır.

Şekil 2. 3: Süleymaniye Camii ve Çevresi Koruma Alanı

Kaynak: Alan başkanlığı 2017

2.3.3. Sultanahmet Camii ve Çevresi Kentsel Arkeolojik Park Alanı

İki bölgeden oluşan Sultanahmet Dünya Mirası Alanı, Tarihi Yarımada'nın doğu tarafında Sarayburnu üzerinde bulunmakta olan Topkapı Sarayı'nın olduğu Sur-i Sultani bölgesi ile Sultanahmet bölgesi alanlarından oluşmaktadır. Alan'ın doğu tarafındaki sınırını Marmara sahil surları oluşturur. Bu surlar Roma devrinde Osmanlı devrine kadar onarılmış ve bu şekilde ayakta kalmıştır. Alan'ın batı tarafındaki sınırı Sur-u Sultani'den başlayarak Küçük Ayasofya'ya içine alarak Marmara Surları'na kadar gitmektedir. (Alan Başkanlığı, 2017)

Sultanahmet Camii ve Ayasofya'nın bulunduğu bölge, bizans döneminde inşa edilmiş yapılar ile zenginleşmiş bir bölgedir. Bu bölge İmparatorluk sarayının

yapılması ile birlikte İstanbul'un ve tüm yakın coğrafyanın merkezi haline gelmiştir. Ayasofya'nın hemen önünde Divanyolu'nun üzerinde Million Anıtı bulunur, bu anıt İstanbul'dan Roma'ya giden Via Egnatia'nın¹ başlangıç noktasını göstermektedir. Via Egnatia doğu ve batı medeniyetleri arasında dini-kültürel, askeri-siyasi ilişkilerin gelişmesini sağlamıştır.

Ayasofya bölgesi Bizans döneminde dini ve siyasi irade ile birlikte insanların eğlence hayatının merkezi haline gelmiştir. Büyük Saray' da hükümdar ve ailesinin özel hayatının geçmekte, bununla birlikte saray devletin idari komuta merkezi olarak da kullanılmaktadır. Ayasofya hem dinin sembolü hem de idari gücün sembolü olmuştur. Hipodrom ise imparatorluk törenlerinin yapıldığı, eğlence ve yarışlarla halkın ilgisinin üzerinde olduğu bir mekândır. Bir merkez haline gelen şehirde bu coğrafyadan gelen ve daha önceki medeniyetlere ait kutsal emanetler ve tarihi eserler bulunmaktadır.

Ortaçağ kaynaklarından edinilen verilerde anlatılmış olan Uzun ve geniş bahçelere sahip olan ve birçok yapıdan meydana gelen sarayın günümüze gelmiş olan en önemli bölümü Bukoleon Sarayı'dır. Günümüze ulaşmış olan tek Bizans sahil sarayı Bukoleon Sarayı'dır. Revaklı bir avlusu olan sarayın, avluya ait döşeme mozaikleri, farklı kompozisyon ve formları ve saraydaki nitelikli işçilikleri dünyadaki sayılı örnekler arasına girmiştir. (A.g.e.)

Bölgede Ayasofya, Küçük Ayasofya ve Aya İrini gibi dini yapılar inşa edilmiş. Bunlar Akdeniz mimarisi ve süslemeleri ile yapılmıştır. 6. yüzyılda inşa edilmiş olan Ayasofya büyük boyutlarda olması ve alışılmadık dışındaki tasarımı ile çok dikkat çekmiştir. İçerisinde bulunan mozaikler ve dünya çapında büyük bir öneme sahiptir. Aya İrini de bölgenin önemli Bizans kiliselerinden biri olmakla beraber avlusu ve boyutlarıyla bütünlük oluşturmuş geçmişten günümüze miras kalmış

¹ “Roma Cumhuriyeti zamanında inşa edilmiş olan yola Egnatia Yolu ya da diğer adı ile Via Egnatia denir. MÖ 2. yüzyılda inşa edilmiştir. Roma'nın İliya, Makedonya ve Trakya bölgelerinden geçmektedir. Günümüzde yolun geçtiği bölgeler içinde kalan devletler Türkiye, Yunanistan, Arnavutluk, ve Makedonya'dır.” (Wikipedia)

muhteşem yapılardan biridir.

Bizans döneminde önemli bir yerleşim yeri olan bölgede Binbirdirek ve Yerebatan gibi büyük sarnıçlar ile birlikte elli civarında küçük sarnıç da bulunmaktadır. Sarnıçlar önceki dönemlerin yapı malzemeleri ile yapıldığı için günümüzde Ortaçağ mimarisinin etkileyici mekânları arasında yer almaktadır. Dünyanın hiçbir yerinde bu zamana kadar bu kadar çok sarnıç yapılmamıştır. Su depolamak amacıyla kullanılan bu sarnıçların bir bölümü şuanda turizm amaçlı kullanılmaktadır.

Osmanlı döneminde Haliç ve Marmara'ya hakim olan bir tepe üzerine yapılan Topkapı Sarayı 15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar belirli zamanlarda yapılan bölümleriyle genişlemiş ve her dönemin süslemelerini ve mimari özelliklerini yansıtmış muhteşem bir yapıdır. Osmanlı geleneksel yaşamını ve idaresini en güzel bir şekilde gördüğümüz bu Saray' da yer yer modernizm yansımalarını da görmekteyiz.

Topkapı Sarayı'nın yanında bulunan Ayasofya ise camiye dönüştürülmüş ve ibadet fonksiyonunu devam ettirmiştir. Dönemin en büyük camisi olan Ayasofya halk ve idare tarafından benimsenmiş, devletin varlığının ve gücünün simgesi haline gelmiştir. Bizans Sarayı arazisi zamanla konut alanına dönüşmüştür ve At Meydanı'ndaki anıtlar göz önünde bulundurularak bu alana Mimar Mehmet Ağa tarafından 17. yüzyılda Sultan Ahmet Camii ve Külliyesi inşa edilmiştir.

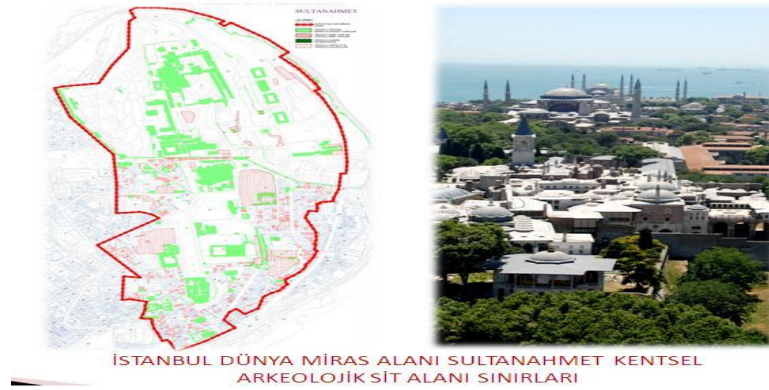
Osmanlı döneminin altı minareli ilk ve tek yapısı olan Sultan Ahmet Camii Anadolu, Balkanlar ve Anadolu' da yapılan yapılarda bir simge haline gelmiştir. Padişahların dinlenmeleri için yapılmış olan "Hünkâr Kasrı" adı verilen yapıların ilki Sultan Ahmet Camii ile birlikte tasarlanmıştır.

Sarayın 19. yüzyılın ortalarına doğru Boğaziçi'ne taşınmasının akabinde bölge neredeyse tüm devlet dairelerini içine alarak idari merkez olma durumunu muhafaza

etmiştir. Her dönemde At Meydanı'nın etrafında yapılar olmuştur. Defter-i Hakâni (Tapu Kadastro Binası - 1901), Ziraat ve Ticaret Nezareti (Marmara Üniversitesi Rektörlük Binası 1889), Adliye Nezareti (19. yüzyıl ortaları), Müze-i Hümayun, Matbaa-i Amire, Darphane-i Amire, Sultanahmet Cinayet Tevkifhanesi (Cezaevi), Yeniçeri Müzesi, Sanat Mektebi, Sanayi-i Nefise, Baytar Mektebi, Dar'ül Fünûn gibi yapılar bunlardan bazılarıdır. Ayrıca bu bölgede yüksek rütbeli devlet adamlarının farklı büyüklüklerdeki yapıları da vardır. Yine bölgedeki Hürrem Sultan ve Zeynep Sultan gibi saray hanımlarının yapıları vardır, bu yapılar kent dokusuna Osmanlı kadınının yaptığı katkıları örneklemektedir. (A.g.e.)

16. yüzyılda (1556-1557) Ayasofya'nın hemen yanına Mimar Sinan tarafından "Hürrem Sultan Hamamı" adında bir çifte hamam tasarlanmıştır. Türk hamam mimarisi açısından ender örneklerden birini teşkil etmektedir. Günümüzde yaşamaya devam eden birkaç hamam ile birlikte genelde hamamlar modern kent yaşantısında önemlerini yitirmektedirler. Osmanlı su mimarisinin en önemli örneğini oluşturan ve Topkapı Sarayı'nın girişinde yaptırılmış olan meydan çeşmesi Sultan III. Ahmet tarafından inşa ettirilmiştir.

Alanda bulunan Topkapı Sarayı, Ayasofya Müzesi, İstanbul Arkeoloji, Kilim Müzesi ve Vakıflar Halı Müzesi içerilerinde bulundurdukları eserler ile birlikte mimarileri ile de her biri anıt eser konumundadırlar. Alandaki anıtların her birisi Dünya Miras Listesi'ne girebilecek zenginliğe ve öneme sahiptir.

Şekil 2. 4: Sultanahmet Camii ve Çevresi Koruma Alanı

Kaynak: Alan Başkanlığı 2017

2.3.4. İstanbul Karasurları Koruma Alanı

İstanbul Karasurları Dünya Miras Alanı, şehrin kurulduğu yarımada'yı güney tarafta Marmara Denizi'nden başlayarak kuzey tarafta Haliç'e kadar çevreleyen surları ve onun etrafını içermektedir. Kara surları ön sur, ana sur ve hendekten oluşan üçlü savunma sisteminden meydana gelmektedir.

4. yüzyıl içinde Bizans İmparatoru olan Konstantinus şehri Konstantinopolis ismiyle Roma İmparatorluğu'nun doğudaki idari merkezi haline getirmiştir. Bizantion şehri Konstantinopolis ismi ile Roma İmparatorluğu'nun doğusundaki idare merkezi olacak şekilde tekrar yaptıran imparator Konstantinus, bu sayede şehrin nüfusunun hızla artmasına katkı sağlamıştır. Bu artışla beraber yeni mahalleler oluşmakla birlikte 5. Yüzyıl başlarına doğru kent içinde yaşayan halk surların dışarısına doğru taşmaya başlamıştır. İmparator Theododius, yeni yerleşim yerlerini de içine alacak şekilde şehrin sınırlarını batıya doğru çekmiştir. 5. yüzyılın başlarında yapılan 96 adet kule ile birlikte 5700 metre yüksekliğindeki ön sur ve ana sur ile sonradan yapılmış olan hendekten oluşan bir savunma sistemi oluşturulmuştur. Bu savunma sistemi Tekfur Sarayı adı ile bilinen Bizans Sarayı'na doğru devam etmektedir.

Ayvansaray bölgesini korumakta olan duvarlar(surlar) Manuel Komnenos, Heraklios, Theofilos ve 6. Leon dönemlerinde yapılmış duvarlardır, bu surlar Tekfur Sarayı'ndan başlayarak Haliç'e doğru uzanmaktadır. Bu duvarlar, Akdeniz bölgesinde, ilkçağ ile ortaçağ zamanındaki kuşatma tekniklerinin karşısında geliştirilmiş olan savunma sistemlerinin varmış olduğu son aşamayı göstermektedir. (Alan Başkanlığı, 2017)

Bu surlar neredeyse 1000 yıl süresince şehre ulaşmak isteyen farklı farklı orduları durdurmuş, Bizans Devleti'nin bu süre zarfı boyunca varlığını sürdürebilmesini en önemli nedeni olmakla birlikte dünya tarihinin oluşumunda çok önemli bir yer tutmaktadır. Mimari özellikleri olan bu surlar tarih boyunca çok kez onarılmıştır ve yıkılan kısımları tekrar inşa edilmiştir. Şehri çevredeki merkezlere bağlayan yollar bu surların ihtişamlı kapıları ile dışarı açılmaktadır. Bu kapılar kente gelenlerin ilk karşılaştıkları yapılar olduğu için devletin gücünü gösteren yapılar olarak tanımlanmışlardır. Surların önündeki alanlar, Osmanlı ve Bizans İmparatorlukları zamanında şehrin mezarlık alanları olarak kullanılmışlardır. Surlar restore edilirken tespit edilen hipoje ² Bizans mezar mimarisinin günümüze gelen önemli örneklerinden biridir. Silivrikapı'da bulunmuş olan hipoje, içerisinde bulunan kabartmalarıyla ve yapılan taş işçiliği ile çok önemli bir örnek oluşturmaktadır. Osmanlı devrinin günümüze miras bıraktığı efsane haline gelmiş yaturların kentin manevi koruyucusu olduğuna inanılmaktadır.

Kalabalık gruplar halinde kente giriş çıkışların yapıldığı kapıların civarına vezirlerin, Osmanlı ricalinin ve hanım sultanların külliyesi yapılmıştır. Silivrikapı önünde Hadım İbrahim Paşa Külliyesi ile Bâlâ Süleyman Ağa Külliyesi ve Tekkesi, Yedikule yakınında Hacı Evhad Külliyesi, Topkapı'da Sadrazam Kara Ahmet Paşa Külliyesi, Ayvansaray'da İvaz Efendi Camii ve Edirnekapı'da Mihrimah Sultan Külliyesi sur içinde inşa edilmiş, Yenikapı Mevlevihanesi ve Merkez Efendi Külliyesi sur dışında inşa edilmiştir. Benzer nedenlerden ötürü namazgâh, sebil ve

² “Hipoje yerlatında yer alan, az sayıda odası olan ve kemerli bir yapı ile inşa edilmiş mezara denir.”(Wikipedia)

çeşme yaptıran hayırseverler yapıları bu aksa inşa ettirmişlerdir. Bununla birlikte yine kapıların karşısına gelmek koşuluyla farklı tarikatlara ait tekkeler yapılmış, bu sayede bu akslardaki manevi hayatın canlılık kazanması hedeflenmiştir. (A.g.e.)

Bölgenin önemli unsurlarından birisi olan kahvehaneler, şehre giren ve çıkanların dinlendiği ve şehre gece gelenlerin konaklamalarını yaptığı yerler olarak toplum hayatında önemli bir yer kaplamışlardır.

Şekil 1.5: Karasurları Koruma Alanı

Kaynak: Alan Başkanlığı 2017

2.4. Osmanlı Dönemi

2.4.1. Unkapanı, Yağkapanı, Balkapanı

KAPAN

Bugün, içerisinde yaşadığımız şehirde kullanılmakta olan Kapan kelimesi, Unkapanı gibi, belli semtlerin sonuna eklenen bir ek olarak görünmekten başka bir önem teşkil etmemektedir. Osmanlı'nın ekonomik düzeni içerisinde önemli bir yer almış olan Kapan müessesesi, bugünün ticari ve iş hayatında karşılığı olarak beş altı kalemde ifade edilen kurumsal yapılanmayı kapsamaktaydı. Kapan teşkilatlanması, Osmanlı ekonomik düzeninin yapısal bütünlüğü içerisinde değerlendirildiğinde, ticari alış-

veriş faaliyetlerinin yerleşik bir mekân içerisinde yer aldığı, ticari pazar gücünün yönetim alanları idi.

Akdağ'a göre, kapan müessesesi; "Selçuki Türkiye'sinin iktisadi hayatında "kervansaraylar" ne ise, Osmanlı Türkiye'sinin iktisadi hayatında da "kapan hanları" odur. Selçuklu Devleti'nde kervan ticareti büyük bir öneme haizdi. Osmanlı Devleti'nde artan nüfusa bağlı olarak (Selçuklu Devleti' ne nazaran) şehirlerin alış-veriş faaliyetleri kapalı meknlarda cereyan etmekteydi. Nitekim büyük ticaret merkezle rinde açık pazarlar bulunmazdı. Açık pazarlar, genelde büyük ticaret merkezleri ne yakın kasabalarda rastlanmakta idi. Kapanlar kapalı meknlarda alış-verişin sağladığı pazarlık gücünden istifade edenlerin yönetim yeri idi. Kapanlar hem iaşe meselesini halletmeye, hem de vergileme açısından "kaynağında" vergilemeyi mümkün kılmaya matuf önemli bir rol üstlenmekteydi. Kapanların stok-dağıtım ve vergi geliri bakımından önemli ve hayati fonksiyonları bulunmaktaydı. (Buluş, 2000)

Osmanlı devrinde başta İstanbul gelmek üzere, diğer ticari pazarlara sahip olan kentlerde, özellikle hububat çeşidinden gereksinim duyulan ürünlerin alındığı satıldığı yerlere, hallere, mal ardaklarına ve borsalara Kapan denilmektedir. Sözlük anlamı olarak "büyük terazi" veya "kantar" anlamında kullanılan kelime latince Latince "campana" ' ya buradan Farsçaya geçtiği, Farsça'dan da Arapça' ya "kabbn" şeklinde geçtiği bilinmektedir. Bu kelime Türkçeye ise "kapan" şeklinde girdiği bilinmektedir. İstanbul'a gelmiş olan ihtiyaç maddeleri ve yiyeceklerin, fiyatlandırma, ölçüm, expertiz ile dağıtım işlerinin yapıldığı haller, Haliç'in girişinde olup ve ayrı ayrı ticaret ve iş merkezi konumunda bulunmaktaydılar. Bu Kapanlar'ın en büyükleri "Unkapanı, Balkapanı ve Yağkapanı" 'dır. Kapanlar, içlerinde satılan ürünlerin isimleriyle anılırlardı. Bu durum neticesinde zamanla büyük terazi aletinin ismi olmaktan çıkmış, günümüzdeki toptancı halleri ve zahire borsası gibi yerlerin ismini almışlardır. (<http://www.envanter.gov.tr/>, 2021)

Kantarların faaliyet gösterdiği zamanlarda hububat, un, yağ, kahve, erzak, tütün, enfiye, dokuma, pamuk, ipek gibi ürünler üretim yerlerinden tüketim merkezlerine getirilmek için ilk olarak bu kapanlara çekilir, burada bulunan memurlar tarafından kontrol ve muayene işlemleri yapıldıktan sonra çeşitlerine göre ayrılıp, ağırlıklarına göre fiyatlamaları yapılırdı.

Bu işlemleri öncelerde hazine için naib (lonca idare amiri), kethüda (esnaf loncaları yönetim kurulu başkanı), emin gibi memurlar yerine getirilmekteyken daha sonraki zamanlarda hazinenin açık vermesi sebebiyle iltizam yönetimiyle satışa çıkarılmıştır. Kapan gelirlerinin bir kısmı 19. yüzyılın başlarında “rüsumat” adı altında devlet tarafından tahsil edilmiş, elde edilen gelirlerin kalan kısmı da şehremanetine (İstanbul Belediyesi) bırakılmıştır. Günümüzde belediyelerin hallerden elde ettikleri vergilerin temeli kapanlar döneminde yapılmış uygulamalardan gelmektedir. Dışarıdan İstanbul’a giren ürünlerin kapanlarda yapılan gerekli işlemlerden sonra, bir kurul tarafından dağıtımı yapılırdı. Yapılan bu işlem neticesinde halkın ihtiyacı olduğu ürünlerde karaborsa önlenmiş olup, hakkaniyetli bir dağıtım yapılırdı. Bu uygulama halkın ihtiyaçlarının devlet tarafından gözetildiği ve fırsatçılara izin verilmediği anlamına gelirdi.

İstanbul’un hububat ihtiyaçlarını karşılamak için 18. Yüzyılda gerekli olan sermaye, devlet tarafından ve özel teşebbüs olmak üzere 2 şekilde karşılanmaktaydı. Devlet sermayesi sınırlı bir sermaye olmakla birlikte yokluk zamanlarında kullanılması gereken stoklar bulunmaktaydı. İstanbul’un günlük ihtiyacı genellikle özel sermaye tarafından karşılanmaktaydı. (Güçer, 1949-1950 s:398-399)

İstanbul’un beslenme ihtiyacı için 1757 yılında satın alınan tahılın sadece %8,6’sı devlet tarafından temin edilebilmiş olup, %91,4’ü özel sermaye tarafından temin edilmiştir. İstanbul’a tahıl tedariki gibi mühim bir konu için mükellefiyeti olan ve tüm bölgeleri kapsayan bürokratik ve merkezi bir sistem kuramamıştır. Bu durum sebebi ile esnek bir imtiyaz usulü içinde emanet usulünü kullanıp, özel sektöre ait alan ile kendi alanı arasındaki sınırları açık olarak koymuştur. (A.g.e. s:398-399)

Kapanlara çeşitli zahire ve tahıl çeşidi olan ürünleri getirme işlemini yapan büyük tüccarlar vardır. Bu tüccarlara “kapan hacıları” ya da “kapan tüccarı” denirdi. 18. yüzyılın başlarında İstanbul’da zahire gereksiniminin büyük çoğunluğu kapan tüccarları karşılıyordu. Bu Tüccarlar dış ülkelerden veya Osmanlı topraklarından getirdikleri ürünleri İstanbul’a indirdiklerinde bunları kantarlara boşaltırlar, bundan sonra gümrük işlerini yaptırırlardı. Kapanlarda oluşturulan fiyatlandırmalar ise kapan tüccarlarının söyledikleri fiyat ile birlikte diğer masraflar da hesaba katılarak yapılmaktaydı.

Kapan hacıları(tüccarları) Karadeniz sahillerinde olan Varna, Kıvarna, Bergos, Balçık, Köstence, Mangayla, Tolca, Karaharman, İsakça, Beştepe, Dayeköyü, Maçin, Kalas, İbrail, İsmail, Kartal, Balaban, Acıdere, Kili, Özi, Akkirman ve Tomarabad iskelelerinden gemiler aracılığıyla İstanbul’a tahıl sevkiyatı yapmaktalardı. (Aynural, 2002 s:21)

Osmanlı Döneminde İstanbul’da Yer Alan Kapanlar:

1. Unkapanı (Eminönü)
2. Yağkapanı (Galata)
3. Balkapanı (Tahtakale)

Şekil 2. 6: Osmanlı Ticaretindeki Kapanların Konumları

UNKAPANI

İstanbul'un fethinin akabinde kentte büyük kapanlar yaptırılmıştır. Bu kapanlardan olan "Unkapanı" Fatih Sultan Mehmet zamanında yaptırılmış ve bir semt ismi olarak günümüzde varlığı hala devam ettirmektedir. Daha çok tahıl ticareti yapan tüccarlar Unkapanı'nda yer almaktadır. Unkapanı'ndaki tüccarlarının yardımcıları olurdu ve bunlara "yazıcı" denirdi. Tüccarlar yazıcılara ürün satın almaları için gerek olan parayı vererek üretim yapılan yerlere gönderir, yazıcılar da üretim bölgelerinden aldıkları ürün veya malzemeleri gemiler ile Unkapanı'na indirirlerdi. Bu işleri yapabilmeleri için yazıcılara yapacakları iş ile ilgi verilmiş olan bir ferman veya kapan tarafından verilmiş olan bir tezkere olması gerekmektedir. 18. yüzyılın ortalarını geçtikten sonra üretim merkezleri ayı ayrı iskelelere bağlanmıştır, bununla birlikte kapan tüccarlarının ürün alacakları bölgeler ve bu bölgelerden ne kadar ürün alacakları tespit edilmiştir. Bu durumun karşılıklı bir şekilde düzen oluşturduğunu ve kazanç sağladığını izlemekteyiz. Bu durumda üretici ürettiği malın satılması için malı vereceği tüccarı ve mekânı biliyor, bununla birlikte tüccar da malı alacağı üreticiyi ve üretim yerini biliyor, bir düzen içinde olduğu için işler yolunda gidiyordur. Halkın gereksinimi olan hububatın büyük bölümü Unkapanı tacirleri tarafından tedarik edilirdi. Bundan dolayı İstanbul'da kapan tacirlerinin önemi çok büyüktü ve devlet bu tacirlere işlerinde kolaylık sağlardı.

Yağkapanı ve Balkapanı

İstanbul'un Tarihi Yarımada'sında, Eminönü bölgesinde yer alan Balkapanı, bölgedeki en eski ticari hanlardan bir tanesidir. Balkapanı Han'ı Küçükpazar ile Mısırçarşısı arasında Hasırcılar Sokağı'nda yer almaktadır. 16. yüzyılda yapılmış hanlarından biri olmaktadır. Balkapanı Han'ı iki katlı bir han olmakla birlikte tek avluludur. Temelleri Bizans yapısına ait olan Balkapanı Han'ı, Osmanlı zamanında var olan olan temellerin üzerine tuğla ve taş teknikleri kullanılarak inşa edilmiştir. Bu Han İstanbul'un feth olduktan sonra Fatih Sultan Mehmet'in izin vermesi ile Ayasofya'ya vakfedilmiş bir Han'dır. Daha Mısır Çarşısı yapılmadan önce, pamuk, şeker, kahve ve benzeri ürünler Balkapanı'nda satılırdı.

17. yüzyıl İstanbul' u ve ticari hayatını oluşturan esnaf teşkilatları hakkında bilgiler veren Evliya Çelebi, Balkapanı Hanı ve çevresi hakkında bahsederken, depolamaların yapıldığı 300 mahzenden ve bin kişiden oluşan esnaf kapanı teşkilatından söz etmektedir. “Bunlar zengin tüccarlardandır. Boğdan, Tımışvar, Serem, Budin, Girit, Mora, Eflak, Erdel, Vidin, Semendire ve Atina şehirlerinin balları çok meşhurdur ve tüm dünyaya bu ballar bu bölgelerden gitmektedir. Bu tüccarlar o bölgelerden balları fiçılarla tedarik ederek Balkapanı'na götürürler. Eminönü ve Balkapanı yolları bal fiçilerinin çokluğundan dolayı geçilemeyecek hale gelir. Atina balının rengi çok güzeldir, amber ve mis kokusu saçmaktadır. Boğdan balı ve Cirit balı saf ballardır, çok lezzetli olur ve beyaz renktedir” diyerek ayrıntılı bir biçimde anlatmıştır. (Göncüoğlu, 2014 s:160)

Zamanla Balkapanı'nın en önemli bir özelliklerinden biri de avlusundaki miri kantar olmuştur. İstanbul'daki esnafların kantarları 10. yüzyıla kadar bu miri kantar ile kontrol ediliyordu. Miri kantarın ahşap kısımları 1952 yılında çıkan yangın sebebiyle yanmıştır. Balkapanı'nın tarihi önemi İstanbul'daki en eski ticaret hanlarından biri olması ile birlikte eski bir Bizans yapısı kalıntısının üzerine inşa edilmiş olmasından gelmektedir.

Şekil 2. 7: Balkapanı Hanı Giriş Kapısı

Kaynak: (Fidan, 2009-2020)

Tüccar, Balkapan Han, 1890
1918, Mara Tchiloff, Sofya, Bulgaristan

Şekil 2. 8: Balkapanı Han'daki Bir Esnaf Kartviziti

Kaynak: (Fidan, 2009-2020)

TACİRLER VE DİĞER HAN SAKİNLERİ

J. Costi	Tereyağı	1880	H. Coboldjis	Tereyağı	1890
Cambezi Braderler	Deni ve kasele	1890-1921	N. D. Comandarof	Soyak Tüccar	1890-1913
H. D. Dimitroff & Fils	Tüccar	1890-1894	J. Döthoglu	Tüccar	1890-1894
Hacı Ali Efendi	Tüccar	1890-1894	Hasan Efendi	Tereyağı	1890
Y. Kirazoff	Soyak	1890-1894	Y. Mayros & Cie	Simsar	1890-1894
Minoff Feres	Komisyoncu	1890	Mintchoff Feres	Komisyoncu	1890-1894
R. V. Mitcovitch & Cie	Tüccar	1890-1894	Th. S. Seldjobali	Tüccar	1890-1921
P. Sianoff	Tüccar	1890-1894	C. P. Topilestoff	Tüccar	1890-1894
C. J. Taberikoglu	Tereyağı	1890-1909	K. Tzolff	Terzi	1890-1894
E. Traakidilidis	Tereyağı	1890-1894	N. Trifanoff	Tüccar	1890-1894
N. Dimcoff	Nal	1894	J. Ferranoglu	Tüccar	1894
V. Minon	Terzi	1894	G. Sarandoglu	Tüccar	1894
S. Stratigopoulos	Yağ	1894-1909	Selik Efendi	Tereyağı	1894-1909
A. Tahinci	Tahinc	1894	Vahides	Komisyoncu	1894
A. Yordanidis	Kesme	1894	M. Accihte & Cie	Komisyoncu	1909-1913
Hc. Ahmed & Hc. Ismail Efendi	Tereyağı	1909-1913	M. Bakıoglu	Foir, de gouv.	1909-1913
J. Dallas	Çarap	1909-1913	Hc. S. Dimiroglu	Terzi	1909-1913
A. Eyanghelidis	Yağ	1909-1921	S. Kavroubacali	Tereyağı	1909-1913
M. Manoidis	Terzi	1909	D. Mintchoff	Komisyoncu	1909-1913
Y. Miskayan	Mutlukcu	1909	Y. Papazoglu	Terzi	1909-1913
D. C. Sarro	Terzi	1909-1913	M. Siliyan	Dekimcu	1909
Tcheukleyky Feres	Kumaş	1909-1921	J. Taberikoglu Feres	Tereyağı	1909-1913
Tüfincüzade Haliz Mahmed	Tüccar, Banker	1909-1913	J. Demasthenopoulos		1909
S. Manoidis	Terzi	1913	Mehmed Kemal & Cie.	Yağ, Sabun	1913
Sidki Ahmed	Valiz	1913	H. Sultanoff	Tereyağı	1913
Y. Haralambidis	Komisyoncu	1921	Hc. Ismail Mahd	Komisyoncu	1921
Mısazade Kemaledin	Komisyoncu	1921			

ODABAŞILAR

Hacı Ohannes	1890	Mıgırdic Ohannesyan	1892
Mıgırdic Ohannesyan	1894	Simon Sarıhanyan	1896
Haralam, Mısırioğlu	1905	Georges İazaroglu	1909
Hacı Tahsin ve A. Keçayan	1913		

Şekil 2. 9: Balkapanı Han Esnaf ve Odabaşları

Kaynak: (Fidan, 2009-2020)

Balkapanı ve Yağkapanı'nda yapılan ticarete bakıldığında, bu iki kapan tacirleri arasında bir taahhüt sistemi geliştirilmiştir. Bu sistemde bal ve yağ tüccarları getireceği mal miktarını kadı huzurunda belirtirlerdi. Bu durumda bal getiren yağ

getiremez, yağ getiren bal getiremez, tacirler birbirlerinin ticari bölgelerine girerek buralarda ürün satın almazlardı. Balkapanı ve Yağkapanı tacirlerinin Unkapanı tüccarlarında olduğu gibi birer yazıcıları yoktu. Bu tacirlerin organize olma şekli ortaklıklar üzerinden olmaktaydı. Tacirler kendilerine ayrılmış olan üretim yerine gidip, taahhütte bulunduğu ürünü satın alıp bağlı olduğu kapana indirirdi. Bu satın alımları yaparken tüccarların elinde kapan tüccarları olduklarını gösteren bir mektup veya ferman olmak zorundaydı. Kapan tacirleri satın aldıkları ürünün parasını peşin verirlerdi. Balkapanı ve Yağkapanı tacirlerinin mal satın almak için kendi aralarında görevlendirdiği ortaklarının ölmesi veya yaşlanması ile bu ortaklık bozulur, yeni ortaklık kurmak için Dîvân-ı Hümâyun'a başvurulurdu.

2.4.2. Mahmutpaşa bölgesi ve konumu

Mahmutpaşa, Suriçi İstanbul'unun Haliç'e bakan yamacında, şehrin ikinci tepesinde yer alan Kapalıçarşı ile Mısır Çarşısı arasında uzayan yokuş ve civarındaki meşhur alışveriş bölgesinin adıdır. İstanbul'un pek çok semti gibi keskin sınırlara sahip olmayan, Mahmutpaşa diye anılan bölgeyi tarif edecek olursak; güneyinde Mahmutpaşa Külliyesi ile Nuruosmaniye; kuzeyinde, Sultanhamam; batısında Daye Hatun Camii ve doğusunda, Hoca Kasım Günani Camii ve Yeşildirek ile mahdut bir semt olarak anabiliriz. Mahmutpaşa denilince ilk akla gelen yokuşu, Kapalıçarşı'nın Mahmutpaşa Kapısı'ndan itibaren bir yay çizerek Haliç'e doğru inen ve üzerinde yer alan pek çok han, dükkân, ardiye, atölye ile şehrin yerli halkının uygun fiyatlarından dolayı rağbet gösterdiği bir alışveriş merkezidir. Günün erken saatlerinden itibaren alışveriş kalabalığı ile hareketlenen semt, gündüz yoğun nüfusu ve iş hacmine rağmen içinde yaşayanı olmayan bir yerdir.

Şekil 2. 10: Mahmutpaşa Bölgesi Konumu

Semtin halk arasında meşhur olan “Mahmutpaşa işi” deyiminin yaygınlaşmasına sebep olan ünü, Galata, Karaköy ve İstiklal Caddesi gibi alternatif alışveriş muhitlerinin ortaya çıkmasından sonra yayılmıştır. Önceleri, liman ile Kapalıçarşı arasındaki aktif bir ticaret merkezi iken zamanla şehrin sakinlerinin giyim-kuşamı “uygun fiyatla” satıldığı bir çarşı olmuştur. Reşat Ekrem Koçu bu değişimi işportaya düşen ayna ve tarak üzerinden anlatır. “Tarak ile ayna meşrutiyet öncesi işportaya kadar düşmemişti, fakat küçük çocukların ellerinde satılan firketeler vardı, yirmişerli kağıt paketlerden oluşan bu firketeler on paraya satılmaktaydı. Diğer eşyalar ile birlikte tarak ile ayna da Mahmutpaşa caddesi üzerinde bulunan ve sergileri olan seyyar satıcılarda satılmaktaydı. Her iki tarafında da tahta kolları olan bu sergiler, Mahmutpaşa yokuşunun bir tarafında belirli bir süre kaldıktan sonra diğer tarafına da gitmek için yerinden kaldırılıp götürülürdü. Bu seyyar sergiler yokuşun başından sonuna kadar sürekli yer değiştirirdi.” Cümleleri ile hem semtin seyyar hâlini hem de Mahmutpaşa'nın rakiplerine yenilişini özetler. Semte İsmi veren Maktûl-Adnî Mahmut Paşa Semte adını veren Mahmut Paşa, Fatih Sultan Mehmet'in vezirlerinden, Bosna fatihi devlet adamıdır. Kaynaklarda doğum yeri ve tarihi ile ilgili bilgiler çelişkilidir. Fakat çocukken esir olarak Edirne'ye getirildiği ve bir süre eğitildikten sonra Edirne Sarayı'na takdim edildiği bilinmektedir. Çalışkanlığı ve zekâsı ile dikkat çeken Mahmut Paşa saray eğitiminden sonra Şehzade Mehmet'in (II. Mehmet) hizmetine verilir. II. Mehmet'in cülusundan sonra ocak ağası, İstanbul'un fethinde gösterdiği yararlılıktan dolayı fetihten sonra da vezir rütbesi alır. 1454 yılında Zağanos Paşa'nın azlinden sonra sadrazam olmuştur. Bu görevinin

yanında, 1456 yılında Belgrad Kuşatması sırasında şehit olan Dayı Karaca Paşa'nın halefi olarak Rumeli Beylerbeyliği de kendisine tevdi edilmiştir. 1454-1467 yılları ve 1473-1474 yılları olmak üzere vefatına kadar iki defa sadaret makamına getirilen paşa bu süre zarfında pek çok deniz ve karar seferinde hem orduyu hem donanmayı başarıyla yönetmiştir. Ölümüne kadar pek çok savaşa iştirak eden Mahmut Paşa, Mora, Sırbistan, Bosna, Eflak, Sinop-Amasra-Trabzon, Karaman, Midilli, Arnavutluk, Eğriboz seferlerinde büyük başarılar gösterdi. Mahmut Paşa'nın ordu komutanlığı yanında önemli elçilik görevinde de bulunmuştur. Evliya Çelebi İstanbul muhasarası sırasında sünnet-i Resul üzere Bizans'a gönderilen nameyi onun götürdüğünü kaydeder. Önceleri sultanın gözde vezirlerinden biri olan Mahmut Paşa'nın zamanla II. Mehmet ile arası açılmıştır. Örneğin 1468 yılındaki Karaman seferi sonrası, takip etmekle görevlendirildiği Karamanoğlu Pir Ahmet'i yakalamakta başarılı olamaz. Karaman ilindeki esnaf ve sanatkârların İstanbul'a göç ettirilmesi ile görevli iken de tehcir sırasında biraz esnek davrandığı da rivayet edilir. Gözden düşmesine sebep bir başka olay ise, Otlukbeli Savaşı öncesinde Uzun Hasan için çıkılacak seferde yaşanmıştır. Padişah, ordunun başkomutanlığına Mahmut Paşa'ya teklif eder fakat o da Anadolu Beylerbeyi Davut Paşa'nın sevk edilmesini teklif eder. Fakat Mahmut Paşa'nın aleyhine kullanılan tüm bu olaylar sultanın çok sevdiği ve veliahtı olarak gördüğü Şehzade Mustafa ile arasındaki gerginlik kadar etkili olmaz. Rivayete göre Mahmut Paşa ile şehzade arasındaki gerginlik Mahmut Paşa'nın küçük eşinden kaynaklanmaktadır ve eşi ile şehzadenin arasında bir bağ olduğundan şüphe eden paşa, şehzadeyi tesirini sonradan gösteren bir zehirle zehirletmiştir. Şehzade ise ölmeden evvel lalası vasıtasıyla babasına gönderdiği vasiyetnamede bu durumu bildirmiş ve şayet kendisi ölürse kendisini zehirleyen Mahmut Paşa'nın yaşatılmamasını istemiştir. Bununla birlikte birçok kaynakta bu olay yerine paşanın ölüm sebebi olarak arkasından çevrilen saray entrikaları ve dedikodular gösterilir. Şehzade vefat ettiği sırada Mahmut Paşa ikinci sadaretinden de azledilmiştir ve taziye için İstanbul'a geldiğinde padişah tarafından oldukça soğuk karşılanır. Ortada dolanmasına tahammül edemeyen padişah, onu evvela Yedikule'ye kapattırır. Bir süre sonra da idam edilmesini emreder. Halk tarafından çok sevilen ve 'veli, âlim, fazıl, akil, kâmil, ulema dostu, fakara koruyucusu' olarak anılan Mahmut Paşa kendi yaptırdığı külliyesindeki türbesine, padişahın da katıldığı cenaze namazından sonra

defnedilir. Külliye'nin etrafından semt de o tarihten itibaren Mahmutpaşa olarak anılır.

2.5. Tarihi Yarımada'da turizm

2.5.1. Turizmin Dünya Üzerindeki Etkisi

Turizm, Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (BMDTÖ) tarafından, “ kişilerin bir yıldan fazla süreli olmamak üzere, eğlence, iş veya başka amaçlarla, kendi yaşam alanları dışında bir yere seyahat etmeleri veya seyahat edilen yerde konaklamaları gibi faaliyetlerin tümü” biçiminde tanımlanmaktadır.

Turizm; Ulaşım, konaklama, yeme-içme, tarım vb. takribi 54 farklı endüstriyi etkileyen çok yönlü ve sosyo-ekonomik boyutları olan oldukça önemli bir sektördür. Salgın hastalıklar, terör, savaş gibi farklı sorunlara karşı, dünya turizmi her yıl takribi %4-5 oranında büyümektedir. 2015 yılsonu itibariyle, küresel çapta uluslararası turist sayısı, bir önceki yıla göre %4,4 artarak 1 milyar 184 milyona ulaşmıştır. (İstanbul Turizmi Turist Profili ve Davranışları Araştırması, 2016 s:5)

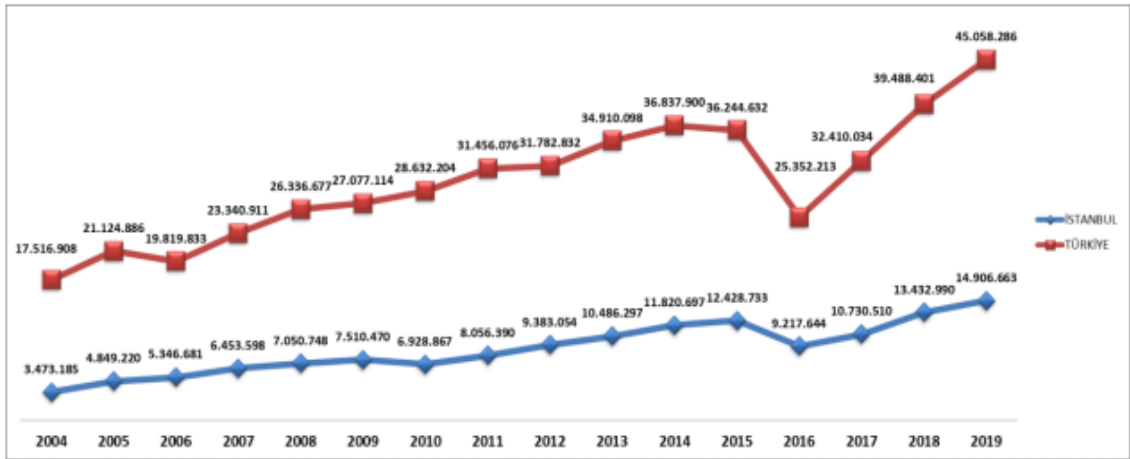
Kültür endüstrisi ve kültür mirası faaliyetleri, dünya ekonomisinin günümüzdeki önemli yapılarından birisidir. Küresel ekonomide sahip olduğu 8,9 trilyon dolarlık hacimle dünyanın toplam GSYİH'sinin %10,3'unu oluşturmaktadır. Kültür sektörü, dünyada hızlı şekilde büyüyen endüstrilerinden birisi olan turizm sektörünün en önemli alt dallarından birisidir.

2.5.2. İstanbul ve Tarihi Yarımada'nın turizm verileri

1983 yılında ülkemizde çıkarılmış olan 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'yla birlikte turizm sektörümüzde yükseliş yaşanmaya başlanmıştır. Çıkarılan bu kanunla birlikte yatırım yapacak firmaların turizm sektörüne yatırımlarını yapmaları desteklenmiş ve bununla birlikte global düzeyde turizm faaliyetlerinin güçlenmesi için yeni tesis inşaları hedeflenmiştir. Yapılan başarılı çalışmaların sonucunda yerel

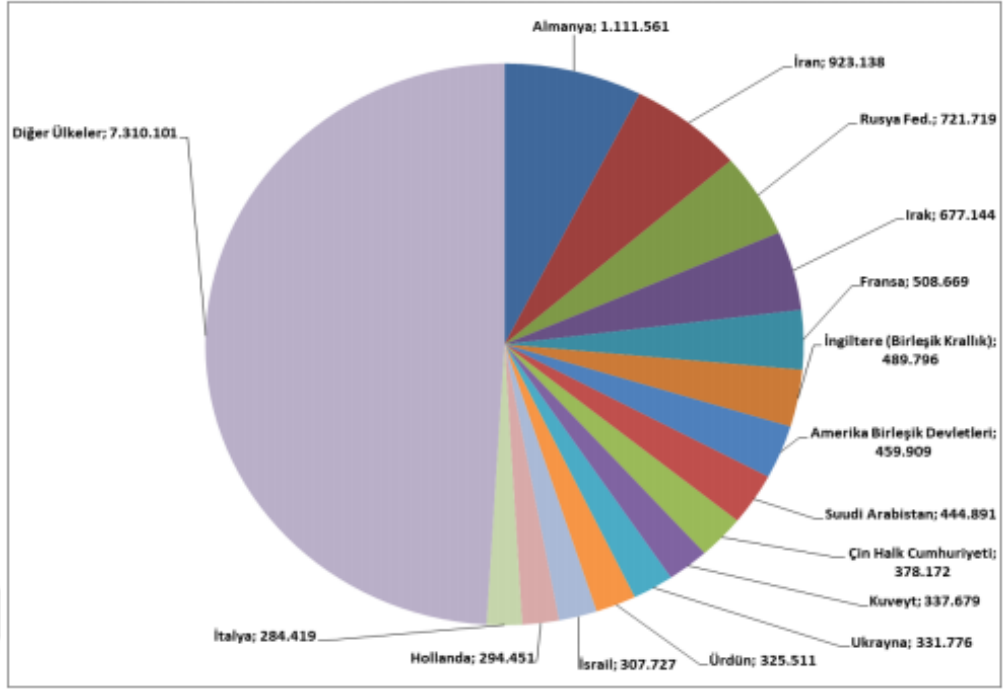
turizm talebi ile birlikte uluslararası turizm talebi de artmıştır. 1980' li yıllarda ülkemize gelen turist sayısı 1 milyon 250 bin iken, 2019 yılı verilerine baktığımızda bu sayı 45 milyonu bulmuştur. Aradan geçen 29 yılda ülkemizdeki turizm faaliyetleri çok yol kat etmiştir. İstanbul, 1980 yıllarından itibaren günümüze kadar gelen zaman içerisinde turizm istatistiklerine bakıldığında Avrupa'da en çok ziyaret edilen ülkeler arasında üçüncü duruma gelmiş, dünyada ise ilk on ülke arasına girmiştir. Bu sonuçlar neticesinde yıllar içerisinde İstanbul'un bir turizm merkezi olduğunu görüyoruz.

Geçmişe döndüğümüzde ise ilk turizm hareketleri İstanbul'da başladığını görmekteyiz. Dünyaca ünlü olan Orient Express'in 1888 yılında Paris-İstanbul arasındaki seferlerinin başlamasıyla birlikte ve trende seyahat eden yolcuların dönemin elit kişileri olması sebebiyle, bu kişilerin konaklayacakları yüksek standartlara sahip bir otel gereksinimi oluşmuştur. Bu gereksinimden dolayı 1892 yılında Beyoğlu'nda "Pera Palas Oteli" açılmıştır.

Grafik 2. 1: 2004-2019 Yıllarında İstanbul'a Gelen Yabancı Sayısı

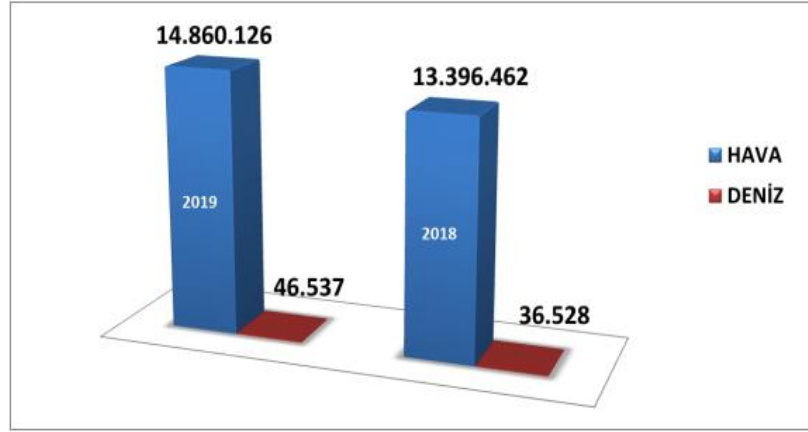
Kaynak: İstanbul Turizm İstatistikleri Raporu 2019

Grafik 2. 2: Milletlerine Göre İstanbul'a Gelen Yabancı Ziyaretçiler

Kaynak: İstanbul Turizm İstatistikleri Raporu 2019

İstanbul'a 2019 yılında gelmiş olan toplam yabancı ziyaretçi sayısında ilk sırada %7,45 ile Alman ziyaretçiler gelmektedir. Bu ziyaretçiler sırayla; İranlılar: %6.19, Ruslar: %4.84, Iraklılar: %4.54, Fransızlar: %3.41, İngilizler: %3.28, Amerikalılar: %3,08, Suudi Arabistanlılar: %2,98, Çinliler: %2.53, Kuveytli: %2.26, Ukraynalılar: %2,22, Ürdünlüler: %2,18, İsraililer: %2,06, Hollandalılar: %1,97, İtalyanlar: %1,90 ve diğer ülkeler: %49,03 ile devam etmektedir. (Turizm İstatistikleri Raporu, 2019 s:6)

Grafik 1. 3: 2018-2019 Yıllarındaki Ziyaretçilerin Taşıtlara Göre Dağılımı

Kaynak: İstanbul Turizm İstatistikleri Raporu 2019

Görüldüğü üzere İstanbul'a gelen turistler havayolu ile gelmektedir. İstanbul'un gemi turizminde çok geride kaldığı ve Galataport projesi tamamlanamadığı için limana gemiler yanaşamamaktadır. Bu yüzden uluslararası turizm firmalarını İstanbul'u rotlarından çıkarmıştır. Galataport'un tamamlanması ile bu sayılarda artış gelecektir. Ayrıca 2020 yılı için planlanmış Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı'nda yer alan Yenikapı Limanı Projesi tamamlandıktan sonra limanın yılda 2 milyon 750 bin turiste hizmet vermesi beklenmektedir. Bu sektördeki artışlarla beraber Tarihi yarımada'nın içinde bulunun liman ve gelecek turistlerle birlikte turizm sektöründe büyük bir ekonomik gelir beklenmektedir.

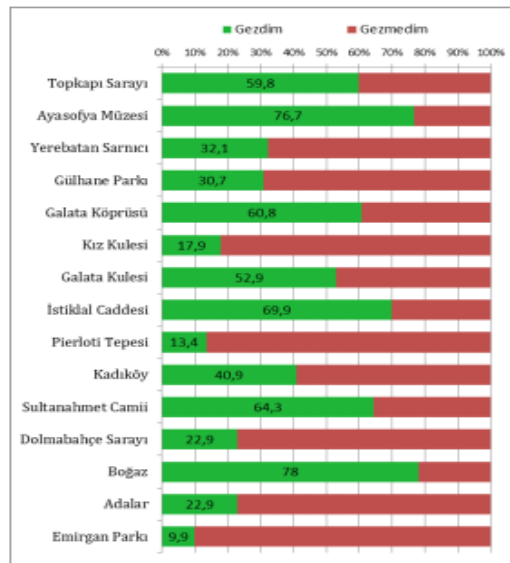
Tablo 1.5.2.1: Tesislere Geliş, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları İlçelere Göre Dağılımı

İSTANBUL İLÇELERİ	TESİSE GELİŞ SAYISI	GECELEME	ORTALAMA KALIŞ SÜRESİ	DOLULUK ORANI(%)
Adalar	5 803	9 458	1,63	18,70
Ataşehir	201 311	372 151	1,85	47,42
Avclar	69 123	123 853	1,79	58,11
Bağcılar	307 766	585 701	1,90	61,49
Bahçelievler	420 522	896 816	2,13	58,26
Bakırköy	515 459	1 025 958	1,99	51,97
Başakşehir	27 676	47 313	1,71	46,28
Bayrampaşa	193 380	381 819	1,97	60,09
Beşiktaş	543 239	1 437 583	2,65	53,59
Beykoz	34 714	65 141	1,88	31,04
Beylikdüzü	19 385	40 230	2,08	41,08
Beyoğlu	1 412 481	3 806 533	2,69	65,95
Büyükkçekmece	150 231	278 509	1,85	26,44
Esenler	119 703	231 634	1,94	64,09
Esenyurt	135 861	256 181	1,89	39,84
Eyüpsultan	20 935	41 979	2,01	36,38
Fatih	1 966 104	5 371 956	2,73	68,55
Güngören	101 791	198 792	1,95	68,51
Kadıköy	409 996	755 634	1,84	50,45
Kağıthane	65 614	172 901	2,64	61,65
Kartal	10 733	19 763	1,84	23,77
Küçükçekmece	291 910	502 155	1,72	58,27
Maltepe	29 154	56 948	1,95	24,34
Pendik	290 947	440 817	1,52	32,71
Sarıyer	25 241	45 832	1,82	29,11
Silivri	60 299	105 886	1,76	30,47
Şile	16 514	26 273	1,59	20,44
Şişli	1 199 392	2 949 035	2,46	62,41
Tuzla	70 269	128 766	1,83	38,09
Ümraniye	108 722	222 848	2,05	37,74
Üsküdar	61 329	125 174	2,04	58,73
Zeytinburnu	127 840	260 184	2,04	49,23
TOPLAM	9 013 444	20 983 823	2,33	57,26

Kaynak: İstanbul Turizm İstatistikleri Raporu 2019

2018 yılındaki en yüksek geceleme 5371956 gece ile Fatih ilçesinde olmaktadır.

Turistlerle yapılan bir çalışmada, turistlerin hangi bölgeleri gezilip gezilmediği sorulmuştur.

Grafik 2. 4: Yabancı Ziyaretçilerin İstanbul' Da Gezdikleri Yerlerin Oranları

Kaynak: İstanbul Turizmi Turist Profili ve Davranışları Araştırması 2016

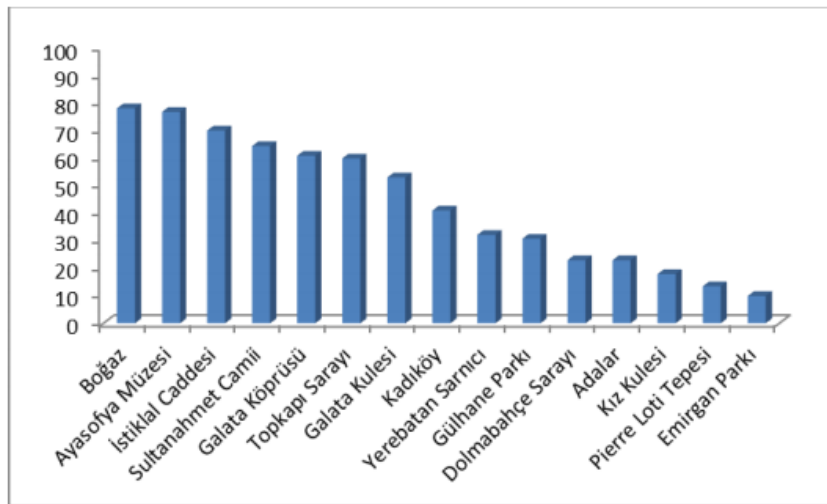
Yine turistlerle yapılan diğer bir çalışmada ise akıllarında kalan en güzel yer sorulmuştur.

Tablo 1.5.2.2: Yabancı Ziyaretçilerin Akıllarında Kalan En Güzel Yer

	Frekans	Yüzde
Boğaz	225	21,9
Sultanahmet Camii	173	16,8
Ayasofya	121	11,8
İstiklal Caddesi	68	6,6
Topkapı Sarayı	61	5,9
Sultanahmet Meydanı	57	5,6
Adalar	44	4,3
Tüm Şehir	39	3,8
Galata Kulesi	30	2,9
Moda	20	1,9
Ortaköy	18	1,8
Dolmabahçe	16	1,6
Yerebatan Sarnıcı	15	1,5
Süleymaniye Camii	15	1,5
Kapalıçarşı	12	1,2
Diğer	113	11,3
Toplam	1027	100,0

Kaynak: İstanbul Turizmi Turist Profili ve Davranışları Araştırması 2016

İstanbul'a gelen turistlerin aklındaki en güzel yer olarak anlattığı ilk üç yer Boğaz, Sultanahmet Camii ve Ayasofya olmuştur.

Grafik 2. 5: İstanbul'a Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Ziyaret Ettikleri Yerler

Kaynak: İstanbul Turizmi Turist Profili ve Davranışları Araştırması 2016

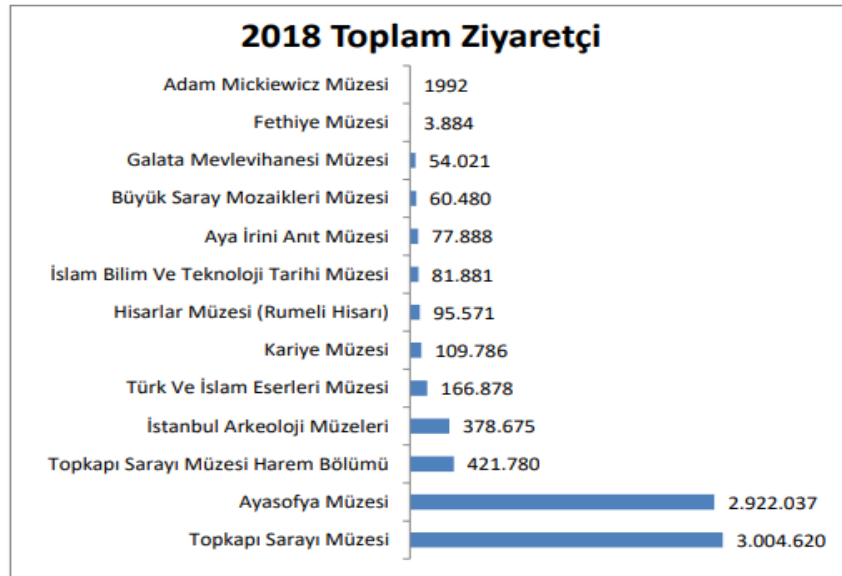
Ziyaret edilme bölgeleri ve ziyaret edilen mekânlar incelendiğinde Tarihi Yarımada bölgesinin ilk sırayı aldığını görüyoruz. Tarihi Yarımada bölgesinin turizm açısından ne kadar önemli olduğu ve turistlerin İstanbul’u merak edip buraya gelme konusunda bu bölgenin öncelikleri olduğu yapılan çalışmalar sonucunda açıkça ortaya çıkmaktadır.

Müze Ziyaretleri

Tablo 1.5.2.3: Yabancı Turistlerin Müze Ziyaretleri

Müze Adı	2018 Toplam Ziyaretçi
Topkapı Sarayı Müzesi	3.004.620
Ayasofya Müzesi	2.922.037
Topkapı Sarayı Müzesi Harem Bölümü	421.780
İstanbul Arkeoloji Müzeleri	378.675
Türk Ve İslam Eserleri Müzesi	166.878
Kariye Müzesi	109.786
Hisarlar Müzesi (Rumeli Hisarı)	95.571
İslam Bilim Ve Teknoloji Tarihi Müzesi	81.881
Aya İrini Anıt Müzesi	77.888
Büyük Saray Mozaikleri Müzesi	60.480
Galata Mevlevihanesi Müzesi	54.021
Fethiye Müzesi	3.884
Adam Mickiewicz Müzesi	1992
Toplam Ziyaretçi	7.379.493

Kaynak: İstanbul Turizmi Turist Profili ve Davranışları Araştırması 2016

Grafik 2. 6: Müzelere Giren Toplam Ziyaretçi Sayısı

Kaynak: İstanbul Turizmi Turist Profili ve Davranışları Araştırması 2016

Ayrıca Tarihi Yarımada'nın önemli gelir kaynaklarından birisi olarak görülen müze gelirleri açısından bakıldığında ekonomik olarak büyük bir getirisinin olduğu görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MAHMUTPAŞA BÖLGESİ

3.1. Bölgenin tarihi gelişimi

Mahmutpaşa semti, Bizantion dönemine ait ikinci sur sisteminin sınırlarında, Konstantinopolis'in Neorion Limanı hizasında kalmıştır. Neorion Limanı'nın ise eskiden beri tersaneyle ilgili işlerde çalışan zanaatkârların bulunduğu bir meydanı vardı. Neorion, aynı zamanda imparatorlukların çevresine rıhtımlar inşa ettikleri gerçek bir ticari limandı. Bu nedenle, Konstantin Forumu ile liman arasında kalan bölge çok erken zamandan beri ticari trafiğin de aktif olduğu bir yerdir. Çeşitli yangınların yol açtığı hasara ve liman havuzunda zamanla çamur birikmesine rağmen Neorion, önemli bir liman olmaya devam etmiş olmalı ki 7. yüzyılda gemilerin rahatça yanaşması için dibi bir tür kepçeyle kazılarak derinleştirildi. 5. yüzyılda kaleme alınmış ve Konstantinopolis'i 14 bölgeye ayırarak her bölgedeki forum, tiyatro, kilise, saray ve hamamların yanı sıra hane ve sokak sayısını kaydeden Notitia isimli esere göre Mahmutpaşa'yı da içine alan VI. Bölge'de Neorion Limanı, Senato, Sycenam merdivenleri bulunmaktaydı. 5 mahalleden oluşan bölgede 22 cadde, 484 hane, 1 değirmen, 9 hamam, 17 fırın bulunmaktaydı. Yine Notitia, limanda buğday ve yağ için beş büyük ambar yapıldığını yazar. İçinde hücrelerin bulunduğu çok büyük ve yüksek dikdörtgen yapılar olan bu ambarlardan üçü- nü Constantinus, Valens ve I. Teodosius inşa ettirmiştir. Çoğu büyük yangın bu limanda başlamış, eski rıhtım, 462 yangınında bütünüyle yok olmuştur. (Nalçacı, s:4)

2. Mehmet İstanbul' un fethinden hemen sonra şehirde imar hareketleri başlatmış, devlet adamlarına vakıflar kurdurmuş ve bu vakıflar ile birlikte şehirdeki yeni mahalleler de imara sokulmuştur. 2. Mehmet vezirlerine her birisi kendi seçtiği yerlerde çarşılar, tapınaklar ve saraylar inşa edebilir komutu üzerine 1463-1474 yılları arasında Mahmut Paşa bir külliye yaptırmıştır. Külliyyeye ek olarak cami, hamam, camiye gelir olsun diyerek 100 odalı bir kervansaray, caminin avlusuna bir mahkeme binası (şuanda yıkılmış olan) ve çeşme yaptırmıştır. İstanbul' da ilk olarak vezir vakfı Mahmut Paşa tarafından kurulmuştur.

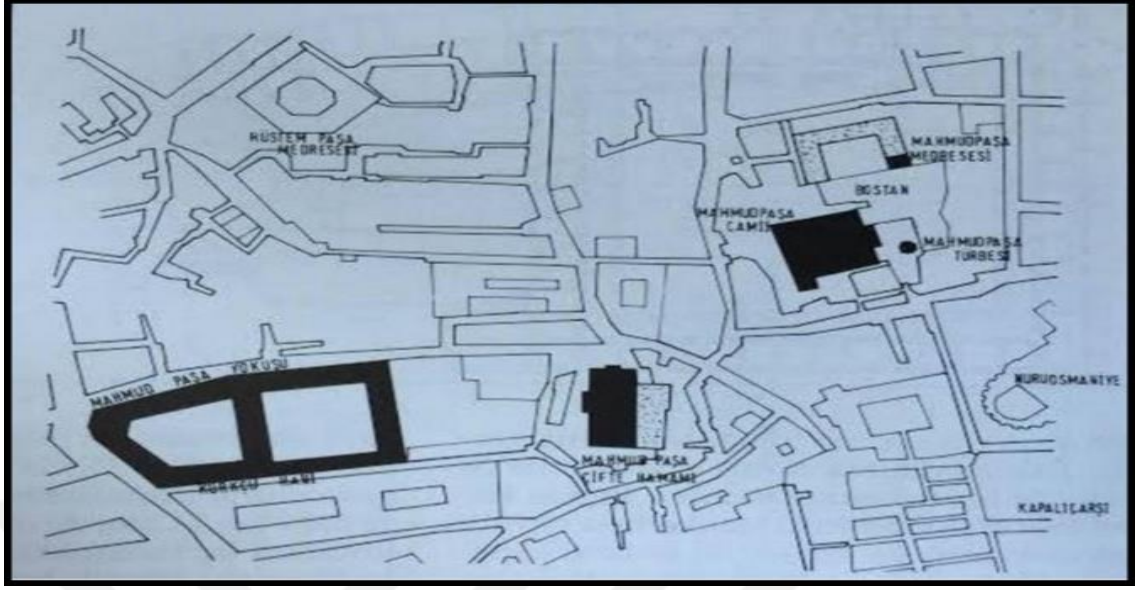
Baş vezirin ikamet, iskân ve imar için tercih ettiği bölge kısa zamanda devletin önde gelenlerinin de yaşadığı bir semt hâlini almıştır. Örnek vermek gerekirse Barbaros Hayrettin Paşa'nın bölgede haremligi ve selamligi olan bir konağı mevcuttu. Rüstem Paşa'nın 1557 yılında vakfiyesine göre konağının yakınında Çaşnigir Hanı inşa ettirmiştir. Evliya Çelebi ise seyahatnamesinde Vezir Salih Paşa'nın sarayının bu semtte olduğunu söylemektedir. Bölgede bulunan medreseler ve sicil kayıtları sayesinde varlığını öğrendiğimiz Mahmutpaşa Mahkemesi ile birlikte semtte yaşayanların arasında ulemanın da olduğunu anlamaktayız. Zamanla semt zadedân bölgesi olma kaybedip ticaret bölgesi olarak anılmaya başlamıştır. Bunun en büyük sebebi yangınlardır. Bazen semtte çıkan bazen de başka semtlerden başlayıp Mahmutpaşa'ya kadar ulaşan yangınlardan dolayı bölgedeki saraylar ve konaklar başka semtlere taşındı, bu saray ve konakların yerini dayanıklı malzemelerden yapılan dükkânlar ve hanlar aldı.

3.1.1. Bölgedeki Tarihi Yapılar ve Hanlar

Mahmut Paşa Külliyesi

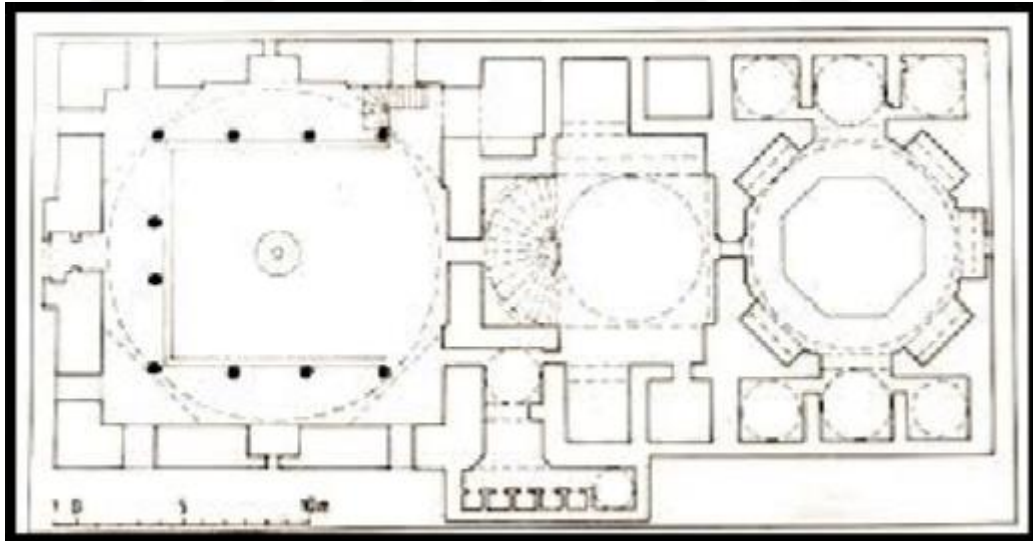
1462-1467 yıllarında Sadrazam Mahmut Paşa'nın talimatıyla Mimar Atik Sinan'a inşa ettirilmiştir. Medrese, türbe, cami, imaret, çarşı, mahkeme yapıları ve sübyan mektebi yapılarının tamamını oluşturmaktadır. Külliye içerisinde bulunan yapılar 1755 yılında, 1939 yılında ve 1953 yılında olmak üzere 3 kere onarılmıştır. Ana mekânı 2 kubbeli olan Mahmut Paşa Camisinin yan taraflarında yine kubbeli bölümleri vardır ve bunlarla birlikte 5 kubbeli son cemaat yeri de bulunmaktadır. Ana yapıda malzeme olarak kesme taş kullanılmakla beraber kapıda ve mihrapta ise mermer kullanılmıştır. 18. yüzyılda minberi ve mihrabı inşa edilmiştir.

Hünkâr Kasrı, II. Mahmut dönemindedir. Küfeki taşından türbe, sekizgen planlı olup, kubbe ile örtülüdür. Yapının dış yüzü lacivert, firuze çini kakmalıdır. Çifte hamamın erkekler bölümü sağlamdır. Yıldız biçimi sıcaklıklı hamamlar grubundandır. Kürkçü hanı 2 katlı, 2 avlulu bir yapıdır. Önleri revaklı odalar tonozla örtülüdür. Kare avlu ortasında Hacı Küçük Ahmet Ağa'nın mescidi vardır. Bu yapı İstanbul hanlarının en eskisi olup Fatih döneminden günümüze ulaşan tek örnektir. (<http://www.istanbulkulturturizm.gov.tr/>, 2020)

Şekil 3.1: Mahmutpaşa Külliyesi Planı

Kaynak: Yıldırım 2016

Şekil 3.2: Mahmutpaşa Hamamı Planı

Kaynak: Yıldırım 2016

Bölgedeki Hanlar

Aktarpaşa Han, Agopyan Han, Agop Muradlan Han, Boncukçu Han, Çuhacıyan Han, Büyük Çorapçı Han, Çuhacı Han, Güzin Han, Handan Han, Kefeli Han, Kalcılar Han, Kamöndü Han, Küçük Ticaret Han, Kükçü başı Han, Kaşıkçı Han, Kalmazlı

Han, Küçük Yeni Han, Küçük Yıldız Han, Kumrulu Han, Manastır Han, Mehmet Paşa Han, Mısırlı Han, Suhulet Han, Sıra Odalar Han, Tarakçı Han, Valide Han, Yeni Bilecik Han, Yarım Han. (İstanbul Umum Han Odabaşılar Derneği)

Büyük Valide Han

Büyük Valide Han Kösem Sultan tarafından yaptırılmıştır. Mahmutpaşa'da bulunan Büyük Valide Han Fincancılar yokuşu ve Çakmakçılar yokuşu arasındaki bölgede yer almaktadır. Büyük Valide Han'ın yapılış tarihi net olarak bilinmemektedir. İstanbul'un tarihi yapılarından biri olan Büyük Yeni Han ile karşılıklı durmaktadır. Kösem Sultan bu Han'ı yine kendi inşa ettirdiği Üsküdar'da olan Çinili Külliyesi akar olması için yaptırmıştır.

1926 yılında çöken Valide Han'ın sağır adı verilen küçük han bölümünde bulunan avlusunda 12 metre eninde ve 12 metre boyunda olan bir kule vardır, bu kuleye Cihannüma adı verilmiştir. Cihannüma kulesinin bir kubbesi bulunmakta olup içi dilimlidir. Bizans yapısı karakterinde olup ve Cerrah Paşa sarayının bir kalıntısı olduğu bilinmektedir. "İrine Kulesi" olarak da bilinen bu kulenin günümüzde yalnızca alt bölümü hayattadır.

İstanbul'da bulunmakta olan camiler için çok önemli bir eser olarak bilinen "Hadikatü'l-Cevami isimli kitapta ise avluda bulunan küçük camiden şu şekilde söz edilmiştir: "İstanbul'da vaki Valide Hanı demek şehir han-ı kebir bu camiin vakfından olup han derununda olan mescit dahi sultanı müşarünileyhanın eser-i hayrıdır." (Sezer ve Özyalçınar, 2010 s:126)

Valide Han'ın içerisinde Kösem Sultan'ın inşa ettirdiği bir cami de bulunmaktadır. Ayrıca Sultan'ın servetini handa bulunan bir odada sakladığı ve 1651 yılında bir gece odasında boğulup öldürülmesinden sonra burada bulunan servetinin yağmalandığı söylenmektedir.

3 avlusu bulunan Valide Han 98 metreye 168 metrelik bir alanda bulunmaktadır. Küçük ile Büyük Han olmak üzere 2 bölüm olarak inşa edilmiş Valide Han'ın yapılışı belirlenen bir plana göre değil de arazinin durumuna göre uydurulmuş olduğu için yapıda geometrik bir düzen bulunmamaktadır. Han'ın esas girişine “Han-1 kebir” denilmektedir ve burası “Çakmakçılar Yokuşu” tarafında bulunmaktadır. Kesme taşlardan yapılmış olan giriş kısmının üstünde konsollara oturmuş halde bulunan üç kademeli yedi adet çıkma yer almaktadır. Bu bölgeyi üst taraftan taştan yapılmış bir saçak çıkıntısı çevirir.

Giriş bölgesinden kemerli ve tonozlu bir geçit ile birlikte üçgen şeklinde olan bir avluya ve kara şeklinde olan bir mekâna, daha sonra o bölgeden de revaklardan oluşan 63 metreye 66 metre boyutunda olan büyük bir avluya geçilmektedir. Avluyu saran ve yuvarlak kemerli olan revakların gerisinde bulunan odalar, taştan yapılmış kemerli kapılar sayesinde avluya açılabilir. 2. Katta bulunan kapılar ile birlikte dikdörtgen şeklinde ve taş söveli pencereler bulunmaktadır. Dış tarafta da pencereler bulunmakla beraber bugüne gelene kadar tahrip olmuştur. Eskiden avlunun iki tarafından da taş merdivenler sayesinde yukarı çıkılabiliyordu fakat bugün merdivenler değişikliğe uğramıştır. Yola bakan cephede sıralı dükkânlar vardır. Hanı sağır olarak isimlendirilen küçük han Fincancılar yokuşuna bakmaktadır ve bu han eşsiz bir plan ile yapılmıştır. 15 metreye 56 metre olan bu bölüm 1926 yılında yıkılmıştır. Bu Han'da görüldüğü gibi hayvan barınağı ile oturma alanlarının birbirinden ayrı olması Türk Han mimarisinde ilk defa denenmiş bir plan olmuştur. (Sökmen, 2012 s:67)

Üçgen avlusu olan ve Çakmakçılar yokuşuna bakan üçüncü bölümü küçük bir bölümdür. Buradaki avludan geçerek Büyük Han'daki avluya açılan bir yol vardır. Giriş bölümünün yola cephe olan tarafının solunda bulunan revakın altında bir merdiven vardır ve bu merdivenle üst kata çıkılmaktadır. Zeminde bulunan mekânların yola bakan cephesinde sıralı dükkânlar vardır.

Birinci ve ikinci avlusunda toplam 153 odası bulunan Büyük Valide Han'ın üçüncü avlusunda 57 oda bulunmaktadır. Handa toplam 210 oda bulunmaktadır. Kösem Sultan'ın vefatından sonra Han'ın büyük bölümü hazineye devrolmuştur. Cumhuriyetten sonra ise odaların bir kısmı Vakıflara geçmiş bulunmaktadır. Daha sonraları (1940'lı yıllarda) Vakıflar bu odaların bir bölümünü satmıştır. Buralarda bekâr odaları oluşmaya başlamıştır, bu bekâr odalarında kalanların büyük kısmını İranlılar oluşturuyorlardı. Kuran-ı Kerim'in İstanbul'da ilk basıldığı yer ise bu Han'daki İranlıların matbaası olmuştur(1870'li yıllarda). Han'ın bir kısmı 19 Ağustos 1906 yılında çökmüş ve bununla birlikte 1931 yılında Valilikçe Han'ın odaları boşaltılmıştır.

Büyük Yeni Han

İstanbul Suriçi'nde bulunan Büyük Yeni Han, Mahmutpaşa Çakmakçılar Yokuşu, Çarkçılar ve Sandalyeciler sokakları arasında yer almaktadır. Sultan III. Mustafa tarafından 1764 yılında Mimar Mehmet Tahir Ağa'ya yaptırılmıştır. Büyük Yeni Han'ın planı çok düzgün olmayan bir dikdörtgen biçiminde olup 3 katlı bir yapıdır. Han'ın birincisi 42 m. İkincisi 25 m. uzunluğunda olan 2 adet avlusu bulunur ve bu avlulara 3 farklı yerden girilebilmektedir.

Her kat 3 tarafı yuvarlak ve kemerli bir yapıya sahip olan revaklar ile çevrelenmiştir. Avlular ise birbirlerine beşik tonozlu ve kemerli geçitler sayesinde bağlanmaktadır. Zemin kat ve 1. katta 58 oda, 2. katta 57 oda vardır. Dış tarafında 40 adet dükkân bulunmaktadır. Çakmakçılar yokuşunda bulunan giriş ana kapıdır. Bu giriş çok hareketlidir ve cephesinde 5 adet çıkma vardır. 2. Katta konsollar ile birlikte genişletilmiş çıkmalar cephede hareketlilik sağlar. Sandalyeciler sokağında bulunan cephenin üstünde bir adet kuş evi ile birlikte maşallah yazısı bulunmaktadır. Çakmakçılar tarafında bulunan köşesinde bir çıkma vardır ve buradan başlayarak tüm sokağın sonuna kadar cephesi düzdür. Bu bölümdeki odaların pencereleri dükkânların gerisinde olduğu için avluya açılabilir. Sonraları buradaki dükkânlar aralarında bulunan duvarın yıkılması ile birlikte arkada bulunan odalar ile birleşmiştir. Çarkçılar sokağında eğim olmamasından dolayı oraya bakan cephe düzdür. Bu Han'ın tüm cephesinde iki sıra tuğla hatıllar kefeki taşı arasında

kullanılmıştır. İki avlusunda da revakların üstü beşik ve çapraz tonoz ile örtülmüştür. (A.g.e. , s:78,79)

Büyük Yeni Han'ın inşa edildiğinde içerisinde pek çok sarraf dükkânının olduğu söylenmektedir. Han'da bulunan ve memurlara borç veren "Emniyet Sandığı'nın" eski ticaret sicil kayıtlarına göre burada açıldığı bilinmektedir. Bankalar caddesine inşa edilen hanlardan sonra sarraflar Büyük Yeni Han'dan ayrılmışlardır. I. Dünya Savaşı sonralarındaki işgal zamanlarında Han belirli bir zaman diliminde işgal birliklerinin karargâhı olmuştur.

Büyük Çorapçı Han

Kanuni Sultan Süleyman devrinde (1520- 1566) inşa edilmiş olan Büyük Çorapçı Han'ın, Kaptan-ı Derya Piyale Paşa (1578) tarafından Mahmutpaşa Yokuşu üzerinde, 16. yüzyılda yaptırılmış olduğu bilinmektedir. Han'ın alt katlarında depolar olduğu ve bu depolarda malların depolandığı tahmin edilmektedir. Han'ın üst katlarını tüccarlar dükkân olarak kullanmaktadırlar. Büyük Çorapçı Han'da 19. Yüzyıl sonlarına doğru genellikle gayrimüslim olan tuhafiyeciler ile manifaturacılar bulunmaktaydılar. (Bereket, 2014 s:34)

Kürkçü Han

İstanbul Suriçi'nde bulunan Kürkçü Han, Mahmutpaşa yokuşunda bulunan Çarkçılar ve Çakmakçılar sokaklarının arasındaki alanda 1480'li yıllarda Sadrazam Mahmut Paşa tarafından inşa edilmiştir. İnşa tarihi net olarak bilinmemekle birlikte İstanbul'un fethinden sonra inşa edilmiş ilk hanlardan olup, fetihten günümüze kadar gelen en eski Han'dır. Fatih döneminin sadrazamı olan Mahmut Paşa'nın kendi yaptırdığı Mahmut Paşa Camisi'ne akar olması için yine kendi tarafından Mimar Atik Sinan'a inşa ettirdiği bir Han'dır. Toplamda 8.700 metrekare bir alana sahip olan Kürkçü Han, iki avluya sahip ve bu avluları kaplayan iki katlı bir yapı şeklindedir.

Kare biçiminde olan büyük avluda duvarlara çapraz olarak inşa edilmiş “Hacı Küçük” adıyla anılan birinin vakfettiği küçük bir mescit yer alır. Daha küçük olan ikinci avlu ise kapladığı sahanın çarpık olmasından dolayı yamuk şeklindedir. Mahmutpaşa yokuşuna açılan giriş kapısı üzeri tonoz örtülü ve eyvan şeklindedir. Buradaki koridor kemerli bir revağın çevrelediği avluya açılır. Bu revaklı avlunun iki tarafındaki taş merdivenlerle üzeri beşik tonoz ile örtülü üst kata çıkılmaktadır. Bu kattaki odalar revağa birer kapı ve pencere ile açılmaktadır. Cephede üst örtünün altında tuğladan yapılmış bir kirpi saçak bütün binayı dolaşır. Binanın yapımında aralarda tuğla derz doku kullanılarak taş kullanılmıştır. 16-19 yy. arasında bu bölgede sıkça çıkan yangınlardan bu han çok zarar görmüş olmasına rağmen her seferinde onarılmıştır. (Sökmen, 2012 s:55)

Şekil 3. 3: Kürkçü Han Planı

Kaynak: Yıldırım 2016

Sabuncu Han

İstanbul Suriçi’nde bulunan Sabuncu Han, Mahmutpaşa’ da Sabuncu Han sokağındadır. Yazılı kaynaklar olmadığı için mimarı ve yaptıran kişi bilinmemektedir fakat 1890’lı yılların sonunda inşa edildiği tahmin edilmektedir. Yer aldığı bölge çok biçimli olmadığı için muntazam bir plana sahip değildir. Ard arda gelen iki blok şeklinde yapılmıştır. Sabuncu Han iki katlı olup ayrıca içerisinde bulunan iki avlusu vardır. Ön blok 29x26 m. arkadaki blok 28x30 m. lik bir alana sahiptir. Ön bloğun kapısı taş kemerli olacak şekilde yapılmıştır ve buradan avluya

geçilebilmektedir. Sabuncu Han'ın içerisine birçok ilave yapılmış olup bunlar Han'ın orijinalliğinin kaybolmasına sebep olmuştur.

Osmanlı' da Ticaret Hanları için geleneksel bir plan tipi vardır. Sabuncu Han'da bu tipe uygun yapılmıştır. Yapılacak Han'ın alanına göre dikdörtgen, yamuk veya kare bir avlu çevresinde revaklar vardır ve revaklar koridor oluştururlar. Bu koridorların bir tarafı dükkân olup diğer tarafı avluya bakar. Dükkânlar genellikle 25 ve 36 arası metre karelerden oluşan mekânlardır. Yine alan şartlarına bakılarak genellikle iki ya da üç katlı hanlar yapılır.

3.1.2. Mahmutpaşa bölgesindeki diğer tarihi eserler

Mahmutpaşa semtinde, Bizans döneminden günümüze kalmış tek mimari yapıt, Cemal Nadir Sokağı'ndaki Bizans altyapısıdır. Wiener Wolfgang Müller, iki ihtimal üzerinde durmuştur. Ona göre bu yapı Botaneiates Sarayı ya da Citerne de Jesus'un kalıntılarıdır. Müller yapının Osmanlı zamanında zindan olarak kullanıldığını da belirtir. (Nalçacı, s.6)

Mısırlı Osman Ağa Çeşmesi

Aslında vüzeradan Güzelce Mahmut Paşa tarafından (ö.1606) tarafından yaptırılan tek yüzlü meydan çeşmesi, 1622 senesinde Mısırlı Osman Ağa tarafından onarıldığını belirten kitabeden mütevellit Mısırlı Osman Ağa Çeşmesi olarak anılır. Bani Mahmut Paşa, isim benzerliğinden dolayı Hemen yukarıdaki külliye adını veren, Sadrazam Mahmut Paşa (ö.1474) ile karıştırılmışsa da çeşme kitabesindeki "Çünkü devletle cülus eyledi Sultan Ahmet" mısrası asıl banisini belli eder. (A.g.e, s.7)

Daye Hatun Mescidi

Daye Hatun Mescidi Tarakçılar Mescidi olarak da bilinmektedir. Ümmü Gülsün Hatun, II. Mehmet'in sütanesi yani dâyesidir. Daye Hatun Mescidi Ümmü Gülsün Hatun tarafından yaptırılmış bir yapıdır. Daye Hatun'un Demirkapı' da bulunan bir

mescidi bulunmakla birlikte vakfı da Edirne' de bulunmaktadır. Daye Hatun'un mezarı kendi mescidinin avlusunda bulunmaktadır.

Türbesinin bir zamanlar yerinde olan kitabesindeki “fi'l-yevmi'l-tâsi min şehri's—safer / Sene ihdâ ve tis'in ve semân mi'e” beyti kendisinin 13.02 1486 tarihinde vefat ettiğini teyit eder. (A.g.e, s:7)

1970 yılına kadar yıkık dökük durumda olan Daye Hatun Mescidi, 1971 senesinde halkın da yardım etmesiyle tekrardan yapılmıştır. Tek kubbeli bir yapıdır. Mahmut Paşa'nın külliyesinin aşağısına yaptırdığı ama günümüze ulaşmayan Servili Mescid de bölgenin önemli mescitlerinden biriydi.

Hacı Küçük Camii

Hacı Küçük Camii Sokağı'nda bulunan ve 15. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olan Hacı Küçük Camisi Küçük Ahmed Ağa tarafından yaptırılmıştır. Küçük Ahmed Ağa Fatih Sultan Mehmet'in silahdarlarından. 19. Yüzyılın içinde yaşanmış olan yangın sebebi ile Hacı Küçük Camii zarar görmüştür. Sultan Abdülaziz'in başmuhasibi Servet Ağa tarafından yeniden yaptırılmış olan cami, yeni yapısı ile eski yapısından farklı bir görünüm kazanmıştır. Cami mimarisinde az rastlanabilecek neogotik tarzın önemli bir örneğini Hacı Küçük Camii'nin minaresinin şerefesi oluşturmaktadır. (Bereket, 2014 s:38)

Hobyar Camii

Âşir Efendi caddesinde yer alan Hobyar Camii, Büyük Postane'nin arkasında bulunmaktadır. İlk olarak 1473-1474 senelerinde Mîr Hoca Hubyar tarafından yaptırılmış olan cami, daha sonra yok olmuştur. Mimar Vedat Tek tarafından 1905-1909 seneleri arasında Büyük Postane ile beraber yeniden tasarlanmış olan bugünkü cami yapılmıştır. (A.g.e, s:38)

Saka eşmesi Camii

Sultan 3. Mustafa tarafından akmakçılar Yokuşu'nda inşa ettirilmiş olan Küçük Yeni Han'ın içerisinde, yine Sultan 3. Mustafa'nın 1760 seneleri civarında yaptırdığı, Saka eşmesi Camii ismiyle de bilinen Sultan 3. Mustafa Camii bulunmaktadır. (A.g.e, s:38)

3.1.3. Yangınlar ve depremler

İstanbul tarih boyunca birçok deprem ve yangına ev sahipliği yapmıştır. Bu yangın ve depremlerin büyük kısmı Mahmutpaşa ve Sultanhamam bölgesini de etkileyip bölgede tahribat yaratmıştır. 1766'da İstanbul'da yaşanan büyük depremde bölgede bulunan hanlar yıkılmış, çarşılar harap olmuştur. Bölgede bulunan Valide Han'ın ise bu depremden etkilenmediği eski kaynaklarda belirtilmektedir. 1894 yılında meydana gelen ve İstanbul'da büyük hasar oluşturan depremde ise en çok zarar gören bölgelerim başında Kapalıçarşı gelmekle birlikte Mercan, Sultanhamam ve Tahtakale bölgeleri büyük hasara uğramıştır. ,

Depremler ile birlikte çoğunluğunu insan hatasının oluşturduğu yangın felaketleri de İstanbul'da çok yaşıyordu. İstanbul'da yıllar içerisinde yaşanmış ve efsanelere göre günlerce söndürülemeyen büyük küçük birçok yangın çıkmıştır. İstanbul'daki yapılarda kullanılan ahşap yangınlardaki hasarın çoğalmasına neden olmuştur. Tulumbacılık teşkilatının 1714 yılına kadar olmaması da yangınların söndürülememesinde büyük pay sahibidir.

1652'deki yangın, Yeni Bedesten'in karşısında başlayıp Eremya elebi'nin aktardığına göre rüzgârın etkisiyle Mahmutpaşa'daki Kürkçüler'e ulaşmıştı. 1660 Yılında kırk iki saat devam eden ve İstanbul'un çok büyük bir bölümünü tahrip eden büyük İstanbul yangını yine Eremya elebi'nin aktardığına göre, temmuz ayında Ayazmakapı'da, surdışında bulunan bir sandıkçı dükkânında çıkmış, rüzgârın da yardımıyla hızla ilerlemiş, Süleymaniye'den Hocapaşa çarşısına kadar her yeri yakıp kül etmiştir. Buradan da Valide Han'a, oradan Uzunçarşı'ya kadar ulaşmış yani bugünkü Sultanhamam-Mahmutpaşa civarını büyük oranda tahrip etmiştir. Hatta

Kapalıçarşı'ya kadar dayanmıştır. Ertesi gün de yayılarak devam eden yangında, Büyük Valide Han'daki "çok kıymetli hazineler ve eşyalar" pencereden giren kıvılcımlarla yanmıştır. (A.g.e, s:40)

1754 yılında Mahmutpaşa bölgesinde çıkan yangın 18 saat sürmüş ve büyük hasara meydan vermiştir. Bir sonraki yıl 1755'te Hocapaşa bölgesinde çıkan yangın ise 40 saat sürmüş, Mahmutpaşa, Ayasofya ve Bahçekapı bölgelerinde çok büyük tahribata neden olmuştur. 1865 yılında Hocapaşa bölgesinde yaşanan yangında Sirkeci ve Marmara bölgesinde 3000 civarında bina yanmıştır. Bu yangından sonra yeni yönetmelik oluşturulmuş, sokaklar yeniden ele alınmış, Mercan ve Fincancılar Yokuşu tekrar düzenlenmeye başlanmıştır.

Şekil 3. 4: 1894 Depreminin Ardından Sultanhamam

Kaynak: Bereket, 2014

3.1.4. Cumhuriyet dönemi

Ankara'nın başkent olması ve sonrasında Cumhuriyet'in ilan edilmesi idari anlamda İstanbul için tarihi bir dönüm noktası olmuştur fakat ticaret ve sosyal hayat için İstanbul'un öncülüğü devam etmiştir. Beyazıt, Eminönü ve Haliç bölgesindeki ticaret devam etmiş fakat zamanla birlikte Haliç'teki limanlar kaldırılmış, Eminönü bölgesinin sahil şeridinde yenileme çalışmaları yapıp yeni yollar açılmıştır.

Cumhuriyet'ten sonra Mahmutpaşa ve Sultanhamam bölgesinde bulunan dar ve yokuşlu sokaklar İstanbul'un en hareketli ve kalabalık yerleri olmuştur. Bölgede Osmanlı'dan kalan eski ticaret geleneği sürmekle birlikte dünyada iktisadın ve teknolojinin değişim yaşaması sebebiyle ticaretin yapılış şekli farklılaşma göstermeye başlamıştı. Bu süreç içerisinde geleneksel ticaret işleyişi ile batılı ve modern ticari işleyiş bir arada harmanlandı.

3.2. Bölgedeki tekstil piyasasının tarihi gelişimi ve mevcut hali

Haliç'e nazır bir semt olan Mahmutpaşa bölgesinde 15. yüzyılda seçkinler yaşamaktaydılar. Mahmutpaşa semti liman bölgesine yakınlığı ve ticaret bölgesinin tam üzerinde bulunması sebebi ile bir süre sonra kabuk değiştirmeye başlamış, konutlar birer birer azalmaya başlamış ve konutların yerlerine dükkanlar, imalathaneler, hanlar ve depolar kurulmaya başlanmıştır. Bölgede çok sık çıkan yangınlar ile birlikte bölgenin değişimi ve dönüşümü hız kazanmıştır. Mahmutpaşa bölgesi çevresinde bulunan Yeşildirek ve Mercan gibi bölgelerle birlikte hem toptan hem perakende ticaretin kalbi durumuna gelmiştir.

1950'li yıllarda oluşan toptan piyasası başlarda sayılı esnafın merdiven altı üretimiyle tüm Türkiye'nin özellikle Anadolu'nun tekstil ihtiyacını karşılamaktaydı. Tekstilde makinalaşmayla birlikte merdiven altı atölyeler bu piyasadan çıkıp alan olarak daha geniş ve düzenli üretimin yapıldığı yerlere kuruldu. Bu atölyelerden boşalan yerlere yeni esnaflar gelmeye başladı. 1985 ve 2000'ler arası zirve yapan Mahmutpaşa Yeşildirek ve Mercan piyasasında kiralık dükkan bulmak zorlaştı ve hava paraları bir ev parasına kadar çıktı.

Şekil 3. 5: Mahmutpaşa Çarşısı

- ▣ Gelişen ve üretimini arttıran firmalar Mahmutpaşa'da kabuklarına sığamamışlardır ve yeni ticaret merkezleri arayışlarına girmişlerdir. Bununla birlikte;
- ▣ 80 ve 90'larda piyasanın büyük çoğunluğu triko üretmekteydi, trikocuların büyümesiyle bu piyasa Bayrampaşa'ya yöneldi.
- ▣ 90 ve 2000' ler arası piyasa tshirt, gömlek tarzı üst giyim üretimine geçti, yine bu piyasanın büyümesiyle, Zeytinburnu, Merter ve Osmanbey'de yeni pazarlar oluşmaya başladı, esnafın bir kısmı buralarda şube açtı bir kısmı da buralara taşındı.
- ▣ 2000' lerden günümüze kadar olan sürede piyasada çamaşırcılar, çorapçılar ve etekçilerle birlikte az sayıda triko, takım elbise, abiye ve t-shirt imalatı yapan firmalar bulunmaktadır.
- ▣ Mahmutpaşa'da ve Yeşildirek'de bulunmanın prestij sağladığı tekstil piyasasında her büyük firmanın en az 1 şubesi bulunmaktadır.

- ▣ Tekstil piyasasında Mahmutpaşa bu işin okulu olarak görülmektedir ve Mahmutpaşa esnafı için Mahmutpaşa Üniversitesi'nden yetişmiş denilmektedir.

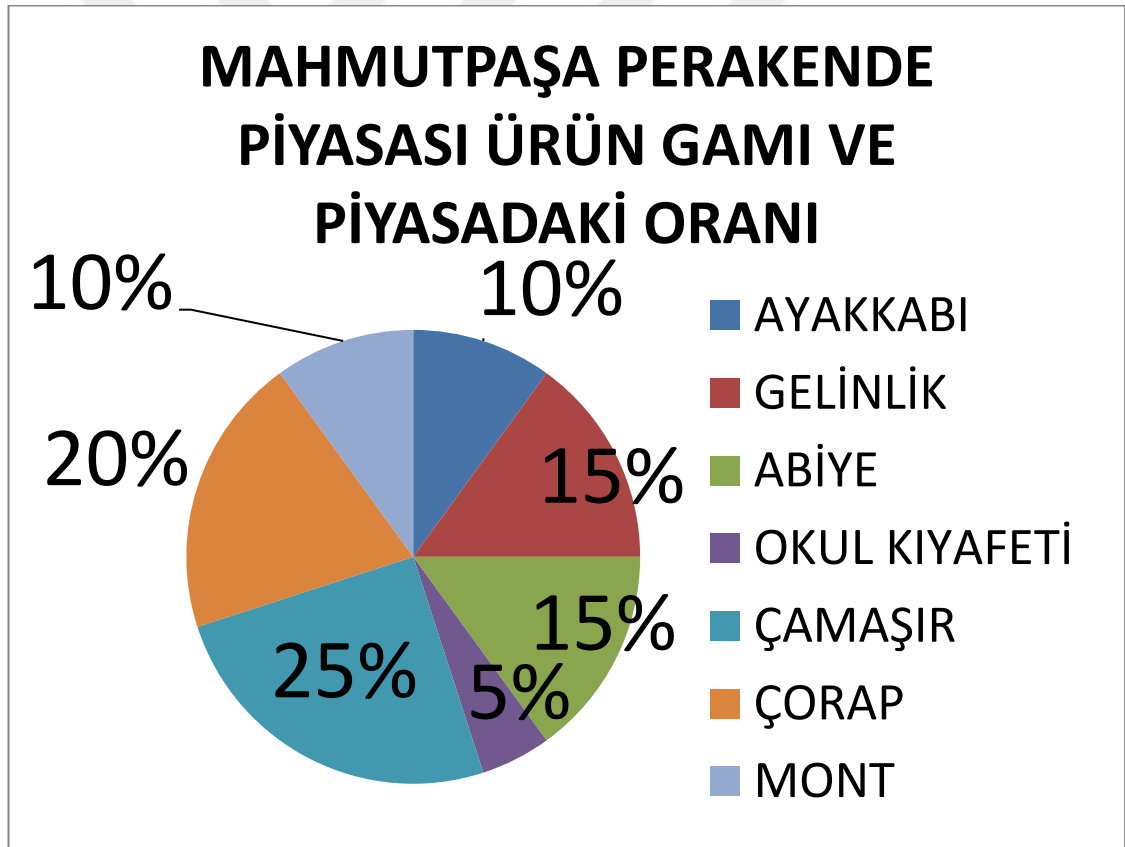
3.2.1 Sosyo-Ekonomik Yapı

Piyasanın Mahmutpaşa bölgesinde oluşmasından itibaren esnafların büyük çoğunluğu muhafazakar kesimden gelmektedir. Burada bulunan firmaların büyük çoğunluğu aile firmasıdır ve babadan oğula geçen bir sistemle varlıklarını sürdürmektedirler. Esnafın büyük çoğunluğunu (yaklaşık %80'ini) ülkemizin doğu ve güneydoğu bölgesinde doğan vatandaşlar oluşturmaktadır. Triko sektöründe Ordulular, çamaşırdı Sivaslılar, gömlekte Malatyalılar yoğunlukta olmakla birlikte az sayıda Suriyeli ve Iraklı esnaflar da şu anda bu piyasada iş yapmaktadır. Muhafazakar kesimden gelen esnaf aileler geçimlerini esnaflık ile sürdürürler ve ailelerin başka geçim kaynakları yoktur. Çocuklar okullarını bitirince veya okulları tatil olunca babalarının yanına çalışmaya giderler ve bu kısa çalışmalar çocukların okul sonrasında başlayacakları çalışma hayatına hazırlık olmuş olur. Ailelerin birlik içinde çalışmaları ve birbirlerine güven duymaları işlerini büyütmelerine yardımcı olur. Esnaf aileler işlerini geliştirip daha fazla büyüdükçe ve alttan gelen yeni neslin onlara katılmasıyla birlikte piyasada kökleşirler. Bu tarz firmaların örneklerini çok fazla görmekteyiz. Esnaf ailelerin işlerinin kötüye gittiği durumlarda ise ailelerin geçimini tek yerden sürdürmesi kötü sonuçlar doğurabilir, aileler içinde ortaklıkların bozulması veya firmasının kapanması durumları ile karşı karşıya kalınabilir.

3.2.2. Mahmutpaşa Perakende Çarşısı

Mahmutpaşa Çarşısı şehrin yerli halkının uygun fiyatlarından dolayı rağbet gösterdiği bir açık hava alışveriş merkezidir. Günün erken saatlerinden itibaren alışveriş kalabalığı ile hareketlenen semt, gündüz yoğun nüfusu ve iş hacmine rağmen içinde yaşayanı olmayan bir yerdir. Genel olarak gelinlik, abiye, ayakkabı, mont, çorap, sünnet ve okul kıyafetleri satan dükkanların yoğun olduğu cadde, tarihi Mahmutpaşa Çarşısı olarak bilinen bölgenin ana hattını oluşturur. Mahmutpaşa Perakende Çarşısı gün içerisinde araç trafiğine kapatılmıştır. Günün belirli

saatlerinde (sabah erken saatler ve akşam geç saatler) dükkân sahiplerinin tedarik işleri için araç trafiğine açılabilir. Semtin halk arasında meşhur olan “Mahmutpaşa işi” deyiminin yaygınlaşmasına sebep olan ünü, Galata, Karaköy ve İstiklal Caddesi gibi alternatif alışveriş muhitlerinin ortaya çıkmasından sonra yayılmıştır. Önceleri liman ile Kapalıçarşı arasındaki aktif bir ticaret merkezi iken zamanla şehir sakinlerinin giyim kuşamının “uygun fiyatla” satıldığı bir çarşı olmuştur. Mahmutpaşa sadece bir çarşığı değil, hem giyimde ucuzluğu simgeliyor hemde çok iddialı olmayan bir kalite anlayışını ortaya koyuyor. Uygun ve hesaplı fiyat politikasının yüksek kaliteden daha fazla önemsendiği için tercih sebebi olmakla birlikte geniş bir ürün yelpazesine sahiptir. Mahmutpaşa bölgesi, Anadolu şehirlerinin çarşı ve pazarlarının çoğunun ihtiyacını karşılayabilmektedir.

Grafik 3. 1: Mahmutpaşa Piyasası Ürün Gami ve Oranları

Yapılan grafikte görüldüğü üzere Mahmutpaşa perakende piyasasında en çok satılan ürünlerin başta %25 oranında çamaşır ve %20 oranında çorap olduğunu, daha sonra bunları %15 oranlarında abiye kıyafetler ve gelinlik olduğunu görmekteyiz. Ayrıca

Mahmutpaşa perakende piyasasında satışları daha az olmakla birlikte %10 oranında ayakkabı, %10 oranında mont ve %5 oranında okul kıyafeti satıldığını görmekteyiz. Mahmutpaşa piyasası ile birlikte iç içe geçmiş olan yine toptancıların, hanların ve içlerinde esnafların olduğu fakat ürün gamı değişen başka piyasalar da vardır, bunlardan biri Mercan diğeri ise Yeşildirek piyasasıdır.

3.2.3. Mahmutpaşa ile bağlantılı olan Mercan Piyasası

Mercan bölgesi İstanbul şehrinin en eski semtlerinden birisi olmakla birlikte Eminönü bölgesinde bulunmaktadır. Semtin güney tarafında meşhur Kapalıçarşı, kuzey tarafında Tahtakale, doğu tarafında Mahmutpaşa bölgesi ve batı tarafında İstanbul Üniversitesi'nin ana binası ve üniversitenin bahçesi yer almaktadır. Edinilen eski kaynaklara göre Mercan semtinin oluşturulması Fatih dönemine kadar dayanmaktadır. Osmanlı döneminde ticaret yapıları ile birlikte bölgede konaklar ve evlerde bulunmaktaydı fakat günümüzde bölge sadece ticaret alanı haline gelmiştir. 1960-1970 yıllarına kadar bölge pabuç ve terlik ticaretinin merkezi iken, 1980 yılından sonra Kapalıçarşı ve çevresindeki ticaret yapısının değişmesi ile birlikte Mercan bölgesi de etkilenmiş ve ticaret yapısında çeşitlenmeler meydana gelmiştir. (Eyice, 1992 s:393)

Fincancılar Yokuşu

Fincancılar yokuşu, günümüzdeki adı ile Vasıf Çınar Caddesi ticaret alanının orta bölümünde bulunup, Uzun Çarşı Caddesi ile Mahmutpaşa Yokuşunu birbirine bağlamaktadır. Cadde oldukça eğimli olup, uzunluğu 160 metre, genişliği ise 10 metredir. Caddenin güney kısmı Mercan bölgesi olup, caddenin Paşa Cami Sokak kesişiminde Atik İbrahim Paşa Cami bulunmaktadır.

Çakmakçılar Yokuşu

Mahmutpaşa yokuşu ve Uzun Çarşı Caddesi arasındaki ticaret bölgesinde bulunan Çakmakçılar yokuşunun etrafında birçok önemli Han bulunmaktadır. Bunların

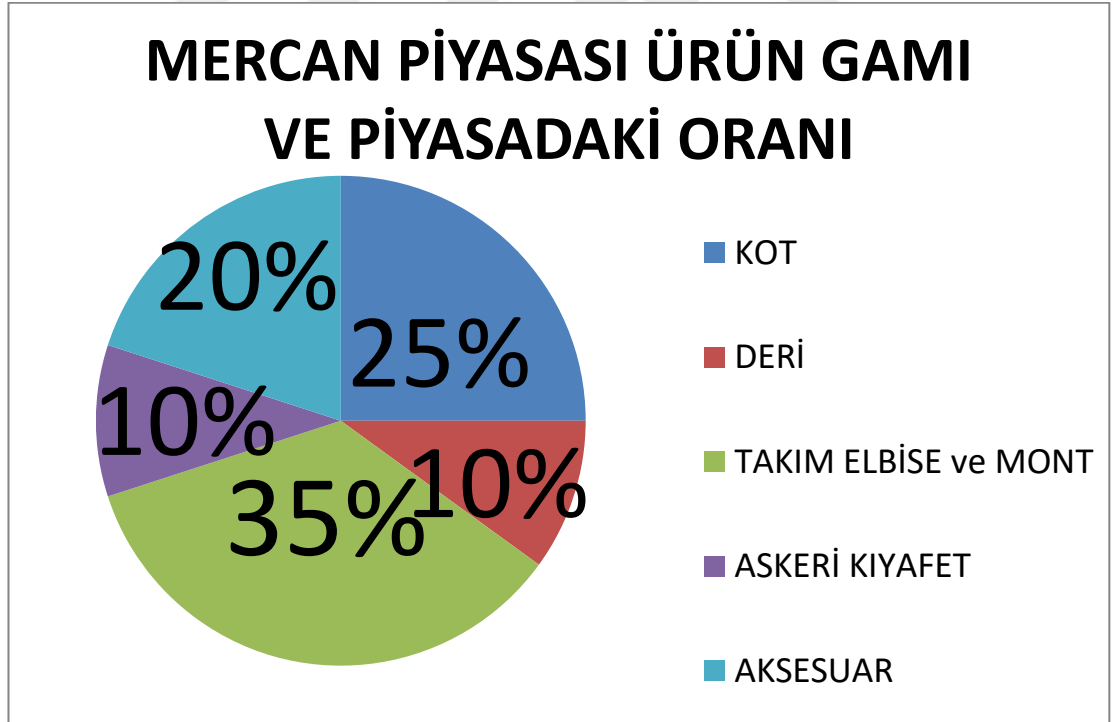
başında Büyük Valide Han, Kürkçü Han, Sümbüllü Han, Büyük ve Küçük Yeni Hanlar bulunmaktadır.

Uzun Çarşı Caddesi

Bizans döneminin caddelerinden olduğu bilinen ve eski adı Makros Embolos olan Uzun Çarşı Caddesi Kadirga ve Haliç limanını birbirine bağladığı için ticari anlamda gelişmiş bir caddedir. Cadde Bizans döneminde revaklı bir cadde özelliğine sahip olmakla birlikte revakların arasında işyerleri de bulunurdu.

Mercan Piyasası

Mercan yokuşu olarak bilinen bu piyasada kot, deri, takım elbise ve mont, asker kıyafet ve tekstil firmalarının ürettikleri mamuller için çeşitli aksesuar toptancıları bulunmaktadır.

Grafik 3. 2: Mercan Piyasası Ürün Gamı ve Oranı

Yapılan grafikte görüldüğü üzere Mercan piyasasında %35 oranında takım elbise ve mont satıldığını görmekteyiz, bunu %25 oranında kot pantolon satıcıları, %20

oranında aksesuar satıcıları takip etmektedir. Satış miktarları az da olsa %10 oranında dericiler ve yine %10 oranında askeri kıyafet satıcıları da bu piyasada yerini almaktadırlar.

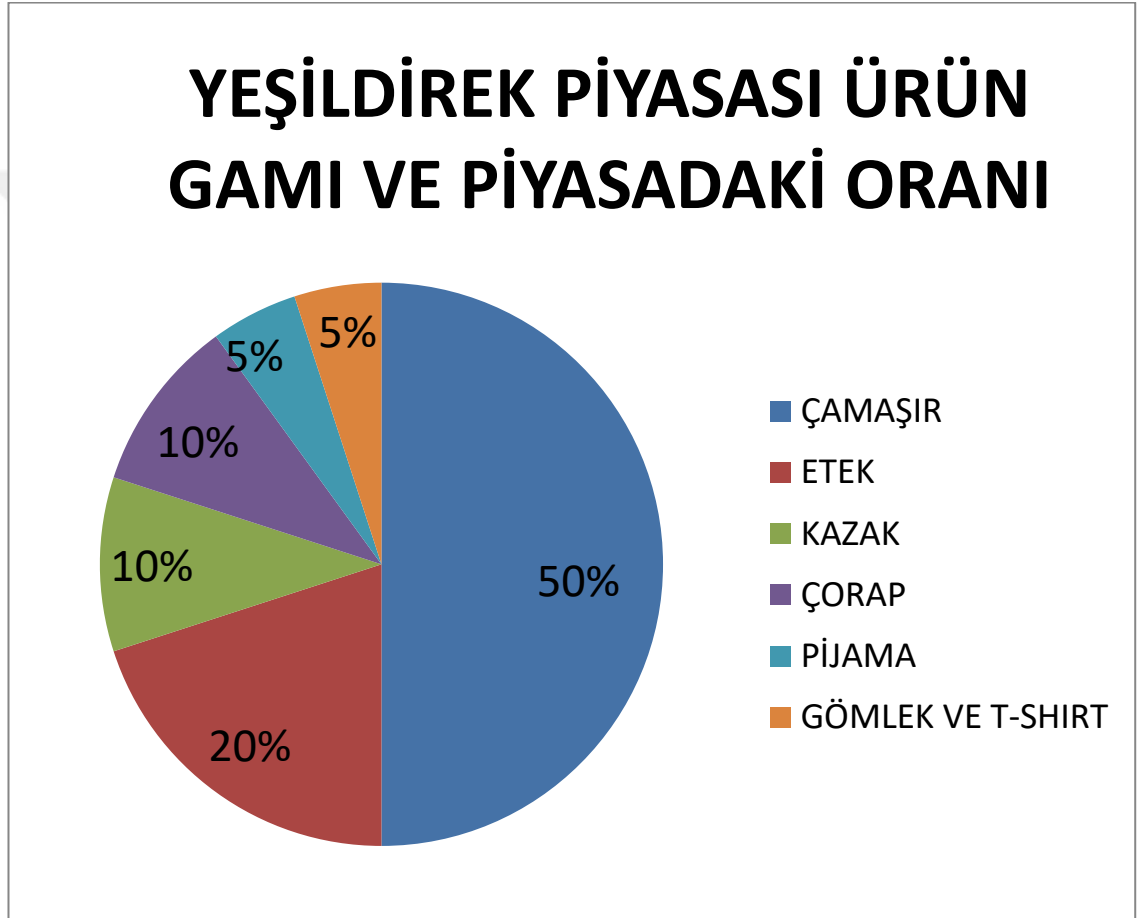
3.2.4. Mahmutpaşa ile bağlantılı olan Yeşildirek Piyasası

İstanbul'un Tarihi Yarımada'sında Fatih ilçesine bağlı bir semt olan Yeşildirek, Türkiye'nin tekstil imalatçıların ve hazır giyim sektörünün bulunduğu, tekstil ham maddelerinin toptan alınıp-satıldığı bölgenin adıdır. Türkiye'nin tekstil sektörünün kalbi sayılan Yeşildirek' te içinde birçok mağazaların bulunduğu, imalat ve toptan satış yapılan, çok katlı ve değişik boyutlarda, irili ufaklı birçok dükkânların ve mağazaların olduğu AVM tipi veya apartman tipi, hanlar ve binalar bulunmaktadır. Bu hanlarda farklı türlerden tekstil ürünleri satılmaktadır. Bunlar triko ipinden, pamuk ipinden, çorap ipinden üretilen ürünler olmakla birlikte, gömleklik kumaş, t-shirt kumaşı, abiyelik fantezi kumaş ve eşofmanlık kumaş gibi ürünlerden de üretilmektedir.

Hanlarda faaliyet gösteren çamaşır, etek, kazak, çorap, pijama, gömlek ve t-shirt imalatçıları fabrika satış, ofis ve mağazalarında ürettikleri ürünlerini Anadolu veya yurdun değişik bölgeleri ile komşu ülkelere, Rusya' ya, Uzakdoğu' ya, Afrika' ya ve değişik Arap ülkelerine toptan olarak satmaktadırlar.

Yeşildirek' te tekstil imalatına yön veren sokakların başında Sultanmektebi sokak, Rastıkçı sokak, Hoca Hanı sokak, Mauncu sokak, Bezciler sokak, Hacı Küçük sokak, İrfaniye sokak, Tarakçılar sokak, Mengene çıkmazı, Yeşildirek sokak ve Adem Yavuz sokak gelir. Yeşildirek ve çevresi çok merkezi bir konumdadır. Yeşildirek birçok semtlere tarihi ve turistik yerlere, alışveriş yerlerine, çarşılarına, ulaşım araçlarına en fazla 10-15 dakikalık yürüme mesafesindedir. Tarihi Mahmutpaşa çarşısına, Mercan yokuşuna, Kapalıçarşı' ya, Mısır Çarşısı' na, İrfaniye çarşısına, Sultanhamam meydanına, Sultanahmet meydanına, bankalara, postahane ve kargolara, tarihi Kürkçü Han'a, tarihi Büyük Valide Han'a, Tahtakale'ye,

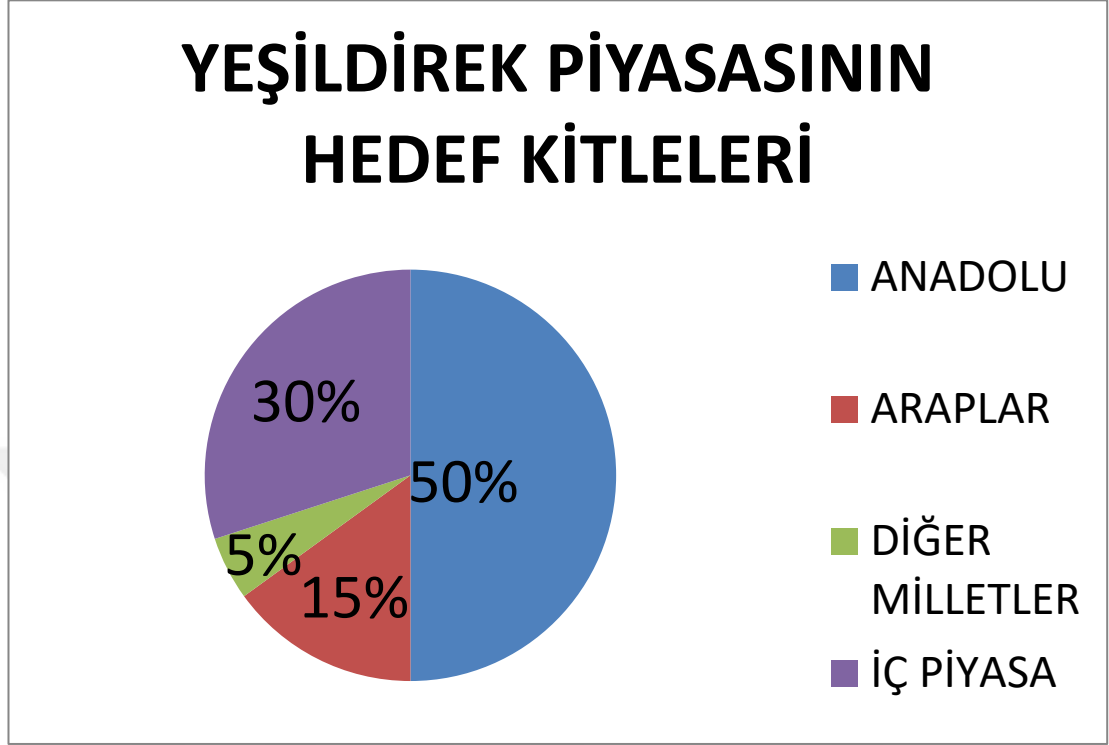
Unkapanı'na, Sirkeci tarihi büyük postahanesine, Eminönü'ne, vapur iskelelerine, tramvay duraklarına ve ulaşım araçlarına dört bir taraftan yürüme mesafesindedir. Bölgenin önemli yapıları arasında Osmanlı döneminde duyunu umumiye olarak kullanılan ve 1910 yılında okula çevrilen İstanbul Erkek Lisesi, Rüstem Paşa Medresesi, eski Cumhuriyet Gazetesi, Yeni Sabah Gazetesi ve Son Havadis Gazetesi'nin basıldığı binalar bulunmaktadır.

Grafik 3. 3: Yeşildirek Piyasası Ürün Gami ve Oranı

Yapılan grafikte görüldüğü üzere Yeşildirek piyasasında satılan ürünlerin başında %50 oranında çamaşır geldiğini, bunu takip eden ürünlerde ise 2. sırada %20 oranında etek olduğunu, daha sonra %10 oranlarında kazak ve çorap olduğunu görmekteyiz. En az satışı olan ürünlerin ise %5 oranında pijama ile yine %5 oranında gömlek ve t-shirtün geldiği görmekteyiz.

Yeşildirek piyasası içindeki farklı kesimlere hitap eden ürünleri ile çeşitli bölgelerin tekstil ihtiyacını karşılamaktadır.

Grafik 3. 4: Yeşildirek Piyasası Hedef Kitlesi

Yapılan grafikte görüldüğü üzere Yeşildirek piyasasının büyük çoğunluğu %50 oranında Anadolu' ya satış yapmaktadır. Anadolu'yu takip eden iç piyasa %30 oranı ile Yeşildirek piyasasının 2. en büyük hedef kitlesini oluşturmaktadır. 3. sırada ise %15 oranında Araplar' a yapılan satışlar gelmektedir. Daha sonra %5 oranında diğer milletlere yapılan satışlar gelmektedir. Verilen bu oranlardan Yeşildirek piyasasının en fazla satış yaptığı kesimin toplamda %80 oranında Anadolu ve iç piyasa olduğunu anlamaktayız. Başta çamaşır olmak üzere çorap ve pijama üretiminde de çok yoğun şekilde ihracata katkı sağlamaktadır.

3.2.5. Piyasadan çıkan ünlü firmalar ve kişiler

- ▣ VAKKO
- ▣ SABRİ ÖZEL
- ▣ ARSLANLI
- ▣ ÇALIK HOLDİNG

- ▣ CAVİT ÇAĞLAR
- ▣ DAVUTOĞLU AİLESİ
- ▣ DUFY
- ▣ SEVEN HİLL
- ▣ COLINS
- ▣ CONS
- ▣ Hilmi Babacan
- ▣ İbrahim Kaprol
- ▣ Recep Tanrıverdi
- ▣ Ahmet Nazif Zorlu

Ahmet Nazif Zorlu: “Üç sene dükkan tutmak için yer aradım. Mesela, Katırcıoğlu Han’a baktık. Orada bir dükkanın hava parası, o gün için 300 bin lira, 400 bin lira. O hana girsen kaybolursun. Her taraf dükkan ama bölge Türkiye’nin tekstil merkeziydi ve dükkan bulamıyorduk. Türkiye, tekstilde Sultanhamam’daki işte bu küçük pahalı dükkanlardan büyük yerlere geldi. Bu da yine Sultanhamam sayesinde oldu. Sultanhamam’da biz de görüp öğrenip gördüklerimizi tatbik etmeye başladık ve fabrikalar kurduk. Çok güzel paralar kazanıldı. Satışınızın %10’undan kâr etseniz bile hacmi düşündüğünüzde büyük paralar eder. Batan yok muydu, batan vardı o da işini bilmeyenlerdi, ama Sultanhamam’da çok kişiler mal, mülk, servet sahibi olmuştur. İşini bilen kişilerin hemen hepsini Sultanhamam zengin etmiştir.” (Bereket, 2014 s:57)

Hilmi Babacan: “Benim doğum tarihim 1937. Babam 1918’de ticarete başlamış. Köyden kazaya geliyor, Şereflikoçhisar’a. Orada küçük bir dükkan açıyor. Beni de yanına götürüyor. Ben o zaman dört yaşındaydım. Babamla beraber her gün işe gidip geliyorum. 1953’te ortaokulu bitirdim kazada. Beni okutmaya çok meraklıydı babam. Fakat lise yoktu o zaman kazada. Lise olmayınca işini Ankara’ya nakletti. Ankara’ya geldik. Burada hem liseye gittim hem çalıştım. Sonra da bazen babamla, bazen de yalnız olarak, her ay dört gün İstanbul’a, iki gün de Bursa’ya giderdim. Bizim satışını yaptığımız her şeyin hem kalite hem fiyat bakımından uygun olanlarını tespit ederdim. Onları getirir, Ankara’da satardım. Bizim alışveriş yaptığımız, bizim

ihtiyacımız olan malları Sultanhamam ve civarı satardı. Orada bir sürü hanlar var; ben o hanlara teker, teker, ta çatıdan başlarım, bodruma kadar teker teker hanlara inerim. Bakarım kim ne satıyor, kaçta satıyor, hanları incelerdim.” (A.g.e, s:59)

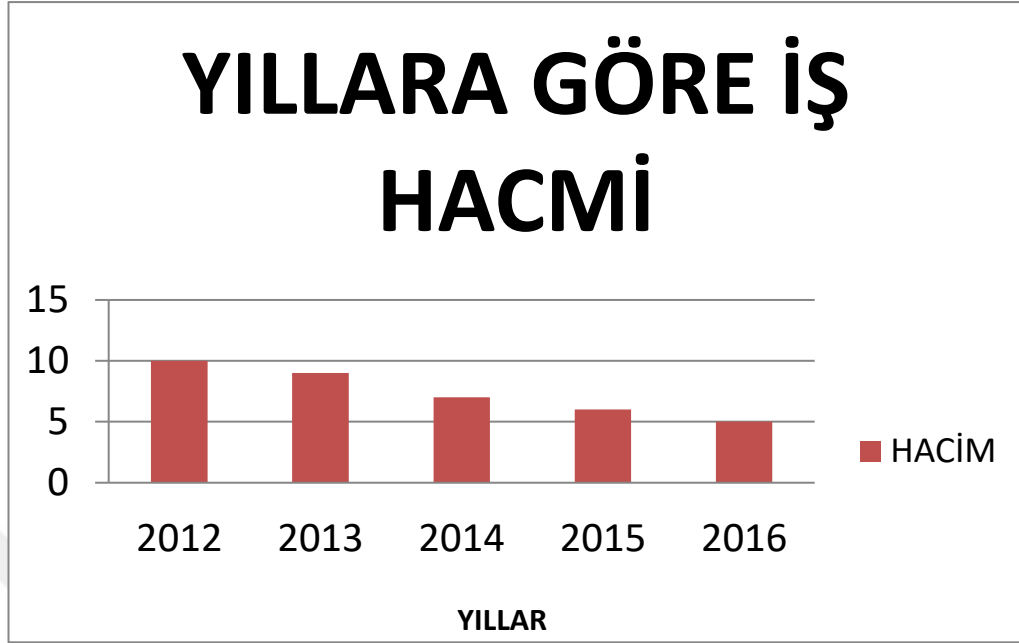
Recep Tanrıverdi: “O tarihlerde kefen satardık. Hem doğana kundaklık satıyorduk, hem ölene kefenlik satıyorduk. Yani hepsine, çünkü doğan insan da tekstille doğuyor. Ölen insan da tekstille gidiyor. Yıllarca tekstilin içinde doğduk. Tekstilin içinde büyüdük. Gerçek büyümeyi Samsun’dan çıkıp İstanbul’a gelince yaptık. 1965 yılında, babam beni buraya getirdi. Burada çok yakın dostlarına beni emanet etti. Eski adıyla manifaturanın yani kumaşın eğitimini ben yirmi ay boyunca burada İstanbul’da aldım, Gürün Han’da. Hem tezgâhtarlık yaptım, hem işimin hamallığını yaptım. Dededen gelen manifaturacıyız, bu işin her şeyini bilen bir aileden geliyoruz ama İstanbul piyasasında yirmi ay kadar çalıştıktan sonra ancak bu piyasayı öğrendim. Ve çok genç yaşta İstanbul’da vergi mükellefi oldum. Tanrıverdi olarak firmamı kurdum.” (A.g.e, s:63)

3.2.6. Mahmutpaşa Piyasası’nın istihdam durumu

Günümüzde sayısı yaklaşık 15000 olan esnafın yanında ortalama 3 kişi çalışmaktadır. Her bir esnafın üretim safhasında ise ortalama 12 kişi çalıştığını düşünürsek, bu piyasanın yaklaşık 250.000 kişiye istihdam sağladığını söyleyebiliriz. Yine her çalışanın ortalama 2-3 kişilik bir ailesi olduğunu düşünerek bu piyasa 500.000-750.000 arası kişinin geçimini sağlayan büyük bir ekonomiye sahiptir.

3.2.7. Mahmutpaşa Piyasası’nın yıllara göre iş hacmi

2000’lere kadar piyasanın tam anlamıyla bir rakibi yokken üretimde zirve yapan piyasa 2000’lerden sonra alternatif yeni piyasaların gelmesiyle iş hacminde yıldan yıla düşüşe geçmiştir. Hanların en üst katlarına kadar dolu olan dükkânlar zamanla boşalmaya başlamıştır. Bununla beraber bölge turizm açısından çok önemli olmakla birlikte otel yatırımcılarının ilgisini çekmeye başlamış, iş hanı olan hanlar satılmış yerine oteller yapılmaya başlamıştır, bu gibi etkenler iş hacmini düşürmüş ve önümüzdeki senelerde de daha da düşürecektir.

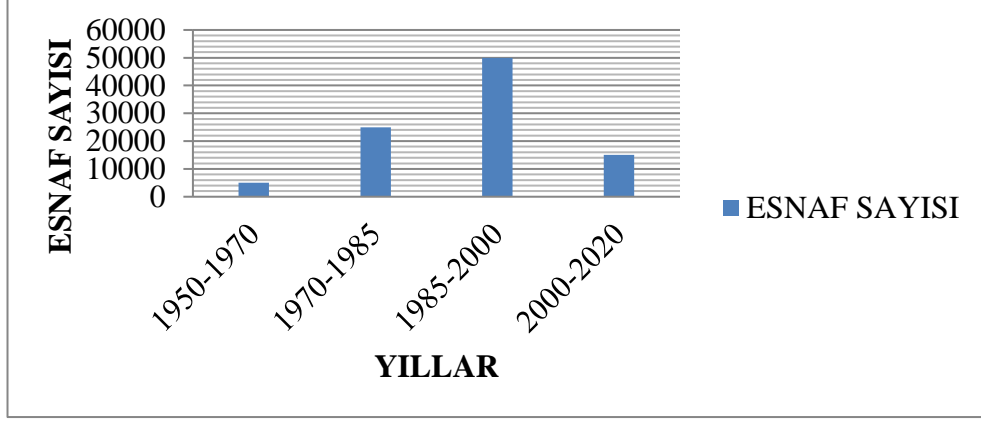

Grafik 3. 5: Mahmutpaşa Piyasası Yıllık İş Hacmi

Grafikte görüldü gibi Mahmutpaşa piyasasında iş hacmi yıllardır düzenli bir düşmektedir ve bu gidişata bakıldığında düşmeye devam edeceği de tahmin edilmektedir.

3.2.8. Piyasadaki esnaf sayısı

Son yıllara bakıldığında 90'lı yıllara oranla piyasadaki esnaf sayısının düşüklüğü gözle görülür bir hal almıştır. Bunun en büyük sebebi bu piyasalara artık yeni rakip piyasalar çıkmıştır. Bu yeni piyasalara Merter, Zeytinburnu, Yenibosna piyasalarını örnek verebiliriz.

Grafik 3. 6: Esnaf Sayısı

Grafikte görüldüğü üzere 1950-1970 yıllarında gelişmeye ve büyümeye başlayan piyasalarda 1970-1985 yılları arasında büyümenin verdiği ivme ile esnaf sayılarında artış olmaya başlamış, bu artış 1985-2000' li yıllar arasında zirveye ulaşmıştır. Daha sonra 2000'li yıllardan sonra esnaf sayısındaki düşüş de piyasadaki iş hacmine bağlı olarak düşüş göstermiştir.

3.3. Mahmutpaşa, Yeşildirek ve Mercan Piyasaları'nda bulunan işletmeler üzerine bir araştırma

3.3.1. Araştırmanın amacı-kapsamı

Yıllardır süregelen ticaretin kalbi olan Mahmutpaşa, Yeşildirek ve Mercan piyasalarında esnaf sayılarının ve iş hacminin düştüğünü, üretimin azaldığını, esnafın ve üretimin başka bölgelerde oluşan yeni piyasalara (Zeytinburnu, Merter, Osmanbey) kaydığını, ihracat rakamlarında diğer piyasalara oranla çok geri kaldığını, istihdam durumunda gerileme yaşandığını hatta bölgede bulunan atölyelerde çalıştırılacak işçi bulunamadığını görmekteyiz.

Konum olarak ticaret bölgeleri olan Kapalıçarşı ve Mısır Çarşısına yakınlığıyla çok büyük bir avantaja sahip olmasına rağmen genel hatlarıyla önemini kaybetmeye başlayan bir piyasa ile karşı karşıyayız. Şu anda bölge arazisi İstanbul' un en değerli arazilerinden biri olması ile birlikte bu bölge Türkiye ve İstanbul turizminin kalbi diyebileceğimiz çok değerli bir bölgedir. Fatih Belediyesi ve İBB turizme katkı sağlamak amacı ile eski hanların uygun durumda olanlarının yıkımına ya da tadilat

yapılmasına izin verip yerlerini otele dönüştürebilmek için bu eski hanlara otel ruhsatı vermektedir. Bu durumun başlaması bölgede büyük bir değişimin ayak seslerinin duyulmasına neden olmuştur. Son yıllarda içlerinde çeşitli meslek gruplarını barındıran hanlar birer birer yıkılarak yerine otel yapılmaya başlanmıştır. Bu sebeple birlikte daralmakta olan ticaret piyasası otele dönen hanlar sayesinde günden güne daha fazla daralmaya gidecektir. Piyasaya girmek isteyen esnaf yer bulamayacak, otel olacak hanlarda çalışan esnaf işsiz kalma ihtimali ile karşı karşıya kalacaktır.

Önümüzdeki yıllarda Tarihi Yarımada'nın ticaret bölgesinde esnaf ile otellerin tamam ile yer değiştirdiğini göreceğiz. Bölge günden güne hizmet sektörünün etkisi altına girecektir. Bu durumdan esnaf rahatsız fakat dükkân ve han sahipleri ise fazlasıyla mutludur. Bölgedeki gelişmeler ve bölgede bulunan esnafın düşüncesini öğrenmek için bir araştırma yapılmıştır.

Bu açıklamalar doğrultusunda araştırmanın amacı;

- Mahmutpaşa, Yeşildirek ve Mercan piyasalarında yer alan küçük ve orta ölçekli olan işletmelerin organizasyon yapılarının incelenmesi
- Bu piyasada bulunan işletmelerin üretimleri hakkında bilgi edinmek, sorunlarını öğrenmek ve çözüm önerileri getirmek
- Piyasadaki işletmelerin piyasanın geleceği ile ilgili düşüncelerini ve fikirlerini öğrenmek

3.3.2. Araştırmanın yöntemi

3.3.2.1. Anket sorularının hazırlanması ve sonrasında test edilmesi

Mahmutpaşa, Yeşildirek ve Mercan piyasalarındaki Mikro İşletmeler, Küçük İşletmeler ve Orta Ölçekli İşletmeler arasından seçilen İşletmeler araştırmamızın kaynaklarını oluşturmuşlardır. Bu çalışmada elde edilen veriler içerisinden seçtiğimiz örnek kütleye tarafımızdan hazırlanan anket formlarının uygulanmasıyla elde edilmiştir.

3.3.2.2. Örnek kütlenin seçilmesi ve akabinde verilerin toplanması

Doğru ve sağlıklı verilere sahip olabilmek ve seçilen örnek kütlenin hakkında araştırma yapabilmek istediğimiz ana kütlenin tüm özelliklerini bize yansıtabilmesini sağlamak amacıyla örnek kütlenin seçiminde çok titiz davranılmış, işletmeler özenle, farklı büyüklüklerde, farklı sektörlerde, cadde üstü ve han içi olmak üzere farklı konumlarda yer alan işletmeler seçilmiştir. Örnek kütlenin seçiminde araştırmamız Mahmutpaşa, Yeşildirek ve Mercan bölgelerindeki işletmelerdir.

Önceden belirttiğimiz üzere verilerimiz anket formumuz yardımıyla toplanmıştır. Anket formlarının hepsi araştırma yapılan firmaların sahipleri ya da yöneticileri ile görüşülüp doldurulduğu için güvenilir geçerliliği olan bilgilerdir.

Anket formu ilk olarak taslak halinde hazırlanmış ve ankete katılacak firmalara kendilerine yöneltilen soruları anlayıp anlayamadıklarını test etmek için sunulmuştur. Bu amaçla 4 firma ile görüşülmüş ve akabinde gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Verilerin incelenmesinde kullanılan matematiksel yöntem aritmetik ortalama yöntemidir.

3.3.3. Araştırma kapsamına giren işletmeler ile ilgili genel bilgiler ve değerlendirmeler

Seçilen 34 işletmenin 18'i Mikro Ölçeğe sahip işletmeler, 11' i Küçük Ölçeğe sahip işletmeler, 5' i ise Orta Ölçeğe sahip işletmeler oldukları verdikleri sermaye miktarları, çalıştırdıkları işçi ve personel sayısı ve gözlemlerimize dayanarak belirlenmiştir.

a) Mikro işletme: On kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri bir milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler.

b) Küçük işletme: Elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri sekiz milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler.

c) Orta büyüklükteki işletme: İkiyüzelli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri kırk milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler.(www.kosgeb.gov.tr , 2020)

3.3.3.1. Araştırma kapsamına giren işletmelerde çalışan kayıtlı personel sayısı

Araştırma kapsamında olan işletmelerden çalıştırılan kayıtlı personel sayısına yönelik şu veriler elde edilmiştir.

Tablo 3.3.1.1: Araştırma Kapsamına Giren İşletmelerde Çalışmakta Olan Kayıtlı Personel Sayısı

İŞÇİ SAYISI	MİKRO İŞLETME	%	KÜÇÜK İŞLETME	%	ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME	%
1-5 KİŞİ	12	66,67	X	X	X	X
6-9 KİŞİ	6	33,33	X	X	X	X
10-30 KİŞİ	X	X	8	72,73	X	X
31-49 KİŞİ	X	X	3	27,27	X	X
50-70 KİŞİ	X	X	X	X	5	71,42
70-249 KİŞİ	X	X	X	X	2	28,58
TOPLAM	18	100	11	100	7	100

Anket çalışması yapılan Micro Ölçekli İşletme sayısı 18'dir. Bu işletmelerin çalıştırdığı kayıtlı personel sayısına bakıldığında 12' sinin (% 66,67) 1-5 kişi arasında, 6' sının (% 33,33) 6-9 kişi arasında kayıtlı personel çalıştırdıkları görülmüştür.

Anket çalışması yapılan Küçük Ölçekli İşletme sayısı 11'dir. Bu işletmelerin çalıştırdığı kayıtlı personel sayısına 8' inin (% 72,73) 10-30 kişi arasında, 3' ünün (% 27,27) 31-49 kişi arasında kayıtlı personel çalıştırdıkları görülmüştür.

Anket çalışması yapılan Orta Ölçekli İşletme sayısı 7'dir. Bu işletmelerin çalıştırdığı kayıtlı personel sayısına bakıldığında 50'inün (% 71.42) 50-70 arası kayıtlı personel

çalıştırdıkları, 2' sinin (% 28.58) 70-249 kişi arasında kayıtlı personel çalıştırdıkları görülmüştür.

Tablo 3.3.3.1' de görüleceği gibi araştırma kapsamına giren Micro Ölçekli İşletmelerde en yoğun personel sayısı aralığı 1-5 arası iken, Küçük Ölçekli İşletmelerde en yoğun personel sayısı aralığı 10-30 kişi arası, Orta Ölçekli İşletmelerde en yoğun personel sayısı aralığı ise 50-70 kişi arasındır.

3.3.3.2. Araştırma kapsamına giren işletmelerin faaliyet gösterdikleri bölgeler

Araştırma kapsamında olan işletmelerin faaliyet bölgelerine yönelik şu veriler elde edilmiştir.

Tablo 3.3.2.2: Araştırma Kapsamına Giren İşletmelerin Faaliyet Bölgeleri

FAALİYET BÖLGESİ	MİKRO İŞLETME	&	KÜÇÜK İŞLETME	%	ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME	%	TOPLAM	%
Mahmutpaşa	9	50,00	3	27,27	2	28,57	14	38,89
Yeşildirek	6	33,33	6	54,54	4	57,14	16	44,44
Mercan	3	16,67	2	18,19	1	14,29	6	16,67
Toplam	18	100	11	100	7	100	36	100

Anket çalışması yapılan toplam sayısı 36 olan Mikro, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin 14 tanesinin (% 38,89) Mahmutpaşa bölgesinde faaliyet gösterdiğini, 16 tanesinin (% 44,44) Yeşildirek bölgesinde faaliyet gösterdiğini ve 6 tanesinin (% 16,67) Mercan bölgesinde faaliyet gösterdiğini görmekteyiz.

Mikro Ölçekli İşletmeler yoğun olarak %50 oranla Mahmutpaşa bölgesinde yer almaktadır, Küçük İşletmeler yoğun olarak %54,54 oranla Yeşildirek bölgesinde yer almaktadır ve Orta Ölçekli İşletmeler ise yoğun olarak %57,14 oranla yine Yeşildirek bölgesinde faaliyet göstermektedir.

Anket çalışması yapılan işletmelerin en yoğun olduğu bölgenin Yeşildirek bölgesi olduğunu görmekteyiz.

3.3.3.3. Araştırma kapsamına giren işletmelerin sahiplerinin eğitim durumu

Araştırma kapsamında olan işletmelerin sahiplerinin eğitim durumuna yönelik şu veriler elde edilmiştir.

Tablo 3.3.3.3: Araştırma Kapsamına Giren İşletmelerin Sahiplerinin Eğitim Durumu

EĞİTİM DURUMU	MİKRO İŞLETME	%	KÜÇÜK İŞLETME	%	ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME	%	TOPLAM	%
İLKOKUL MEZUNU	5	27,78	1	9,09	X	X	6	16,67
ORTAOKUL MEZUNU	3	16,67	1	9,09	X	X	4	11,11
LİSE MEZUNU	8	44,44	5	45,46	2	28,57	15	41,67
ÜNİVERSİTE MEZUNU	2	11,11	4	36,36	5	71,43	11	30,55
TOPLAM	18	100	11	100	7	100	36	100

Anket çalışması yapılan işletmelerim sahiplerinin 6 tanesinin (% 16,67) ilkokul mezunu olduğunu, 4 tanesinin (%11,11) ortaokul mezunu, 15 tanesinin (%41,67) lise mezunu ve 11 tanesinin ise (%30,55) üniversite mezunu olduğunu görmekteyiz.

Mikro Ölçekli İşletme sahiplerinin büyük çoğunluğunun %44,44 oranında lise mezunu olduğunu, Küçük Ölçekli İşletme sahiplerinin de büyük çoğunluğunun %45,46 oranında lise mezunu olduğunu ve Orta Ölçekli İşletme sahiplerinin büyük çoğunluğunun %71,43 oranında üniversite mezunu olduğunu görmekteyiz.

Anket çalışması yapılan işletme sahiplerinin çoğunluk olarak lise mezunu olduğunu söyleyebiliriz.

3.3.3.4. Araştırma kapsamına giren işletmelerin kuruluş zamanları

Araştırma kapsamında olan işletmelerin kuruluş zamanlarına yönelik şu veriler elde edilmiştir.

Tablo 3.3.3.4: Araştırma Kapsamına Giren İşletmelerin Kuruluş Zamanları

KURULUŞ ZAMANLARI	MİKRO İŞLETME	%	KÜÇÜK İŞLETME	%	ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME	%	TOPLAM	%
1950-1970	X	X	X	X	2	28,57	2	5,55
1971-1985	4	22,22	4	36,37	4	57,14	12	33,33
1986-2000	8	44,45	5	45,45	1	14,29	14	38,90
2001-2020	6	33,33	2	18,18	X	X	8	22,22
TOPLAM	18	100	11	100	7	100	36	100

Anket çalışması yapılan işletmelerin 2 tanesinin (%5,55) 1950-1970 yılları arasında kurulduğunu, 11 tanesinin (%30,56) 1971-1985 yılları arasında kurulduğunu, 15 tanesinin (%41,67) 1986-2000 yılları arasında kurulduğunu ve 8 tanesinin (%22,22) 2001-2020 yılları arasında kurulduğunu görmekteyiz.

Mikro Ölçekli İşletmelerin büyük çoğunluğunun %44,45 oranında 1986-2000 yılları arasında kurulduğunu, Küçük Ölçekli İşletmelerin de çoğunluğunun %45,45 oranında 1986-2000 yılları arasında kurulduğunu, Orta Ölçekli İşletmelerin ise büyük çoğunluğunun %57,14 oranında 1971-1985 yılları arasında kurulduğunu görmekteyiz.

Anket çalışması yapılan işletmelerin çoğunluğunun 1986-2000 yılları arasında kurulduğunu görmekteyiz. Mikro Ölçekli İşletmelerin son yıllara doğru kurulduğunu, Orta Ölçekli olan köklü firmaların ise geçmişlerinin eskiye dayandığını görmekteyiz.

3.3.3.5. Araştırma kapsamına giren işletmelerin ortaklık yapıları

Araştırma kapsamında olan işletmelerin ortaklık yapılarına yönelik şu veriler elde edilmiştir.

Tablo 3.3.3.5: Araştırma Kapsamına Giren İşletmelerin Ortaklık Yapıları

ORTAKLIK YAPISI	MİKRO İŞLETME	%	KÜÇÜK İŞLETME	%	ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME	%	TOPLAM	%
AİLEDEN ORTAKLI İŞLETME	3	16,67	4	36,36	5	71,43	12	33,33
DIŞARIDAN ORTAKLI İŞLETME	4	22,22	4	36,36	2	28,57	10	27,78
ŞAHİS İŞLETMESİ	11	61,11	3	27,28	X	X	14	38,89
TOPLAM	18	100	11	100	7	100	36	100

Anket çalışması yapılan işletmelerin 12 tanesinin (%33,33) Aileden Ortaklı İşletme olduğu, 10 tanesinin (%27,78) Dışarıdan Ortaklı İşletme olduğu, 14 tanesinin (%38,89) ise Şahıs İşletmesi olduğu görülmektedir.

Mikro İşletmelerin büyük çoğunluğunun %61,11 oranında Şahıs İşletmesi olduğunu, Küçük İşletmelerin çoğunluğunun %36,36 ile aynı oranda Aileden ve Dışarıdan Ortaklı İşletmeler olduklarını, Orta Ölçekli İşletmelerin ise %71,43 oranında Aile Ortaklı İşletmeler yani aile firması olduklarını görmekteyiz.

Anket çalışması yapılan işletmelerin çoğunluğunun Şahıs İşletmesi olduğunu görmekteyiz, bu oranı arttıran sebep ise anket çalışması yapılan işletmelerin büyük çoğunluğunun Mikro İşletmeler olması ve bu işletmelerin çoğunluğunun Şahıs İşletmesi olmasıdır. İşletmeler büyüdükçe ortaklık yapılarında değişime uğramıştır.

3.3.3.6. Araştırma kapsamına giren işletmeler ticari kazanç memnuniyeti

Araştırma kapsamında olan işletmelerin ticari kazanç memnuniyetine yönelik şu veriler elde edilmiştir.

Tablo 3.3.3.6: Araştırma Kapsamına Giren İşletmelerin Ticari Kazanç Memnuniyeti

MEMNUNİYET	MİKRO İŞLETME	%	KÜÇÜK İŞLETME	%	ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME	%	TOPLAM	%
MEMNUN	3	16,67	2	18,19	2	28,57	7	19,44
BEKLENTİLERİN ALTINDA	6	33,33	5	45,45	3	42,86	14	38,89
MEMNUN DEĞİL	9	50	4	36,36	2	28,57	15	41,67
TOPLAM	18	100	11	100	7	100	36	100

Anket çalışması yapılan işletmelerin 7 tanesinin (%19,44) kazançlarından memnun olduğu, 14 tanesinin (%38,89) kazançlarının beklentilerinin altında kaldığını ve 15 tanesinin (%41,67) kazançlarından memnun olmadıklarını görmekteyiz.

Mikro İşletmelerin büyük çoğunluğunun %50 oranında kazançlarından memnun olmadığı, Küçük İşletmelerin çoğunluğunun %45,45 oranında kazançlarının beklentilerinin altında kaldığını, Orta Ölçekli İşletmelerin ise çoğunluğunun %42,86 oranında kazançlarının beklentilerin altında kaldığını görmekteyiz.

Anket çalışması yapılan işletmelerin çoğunluğunun yaptıkları ticaretten memnun olmadıklarını, daha iyisinin olabileceğini düşündüklerini görmekteyiz.

3.3.3.7. Araştırma kapsamına giren işletmeler yaptıkları ticareti devam ettirmeyi düşünüyorlar mı?

Araştırma kapsamında olan işletmelerin yaptıkları ticareti devam ettirmeyi düşünüp düşünmedikleri hakkındaki görüşlerine yönelik şu veriler elde edilmiştir.

Tablo 3.3.3.7: Araştırma Kapsamına Giren İşletmeler Yaptıkları Ticareti Devam Ettirmeyi Düşünüyorlar mı?

TİCARİ DEVAMLILIK	MİKRO İŞLETME	%	KÜÇÜK İŞLETME	%	ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME	%	TOPLAM	%
DEVAM EDİLECEK	12	66,67	9	81,82	6	85,71	27	75
PİYASANIN DURUMUNA GÖRE KARAR VERİLECEK	4	22,22	2	18,18	1	14,29	7	19,44
DEVAM EDİLMEYECEK	2	11,11	X	X	X	X	2	5,56
TOPLAM	18	100	11	100	7	100	36	100

Anket çalışması yapılan işletmelerin 27 tanesinin (%75) yaptıkları ticareti devam ettireceğini, 7 tanesinin (%19,44) kötüye giden piyasanın durumuna bakılarak karar verileceğini, 2 tanesinin (%5,56) ise bu piyasa şartlarında devam etmeyeceğini görmekteyiz.

Mikro İşletmelerin büyük çoğunluğunun %66,67 oranında devam edeceği, Küçük İşletmelerin de büyük çoğunluğunun %81,82 oranında devam edeceği ve Orta Ölçekli İşletmelerin de büyük çoğunluğunun %85,71 oranında devam edeceğini görmekteyiz.

Anket çalışması yapılan işletmelerin büyük çoğunluğunun piyasa şartları kötü olsa da, bölgede yer sorunu olsa da, herhangi başka bir sorunları olsa da bir çözüm yolu bulabileceklerini ve ticaret yapmaya devam edeceklerini, kurulu tezgâhlarını bozmak istemediklerini görmekteyiz.

3.3.3.8. Araştırma kapsamına giren işletmelerin faaliyet gösterdikleri işyerleri kendi mülkleri mi?

Araştırma kapsamında olan işletmelerin faaliyet gösterdikleri işyerlerin kendi mülkleri olup olmadığı hakkındaki görüşlerine yönelik şu veriler elde edilmiştir.

Tablo 3.3.3.8: Araştırma Kapsamına Giren İşletmelerin Faaliyet Gösterdikleri İşyerleri Kendi Mülkleri mi?

MÜLKİYET	MİKRO İŞLETME	%	KÜÇÜK İŞLETME	%	ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME	%	TOPLAM	%
KENDİ MÜLKÜ	X	X	2	18,19	4	57,14	6	16,67
ŞAHİS KİRACISI	15	83,33	8	72,72	3	42,85	26	72,22
VAKIF KİRACISI	3	16,67	1	9,09	X	X	4	11,11
TOPLAM	18	100	11	100	7	100	36	100

Anket çalışması yapılan işletmelerin 6 tanesinin (%16,67) faaliyet gösterdikleri işyerlerinin kendi mülkleri olduğunu, 26 tanesinin (%72,22) şahıs kiracısı olduğu ve 4 tanesinin (%11,11) ise vakıf kiracısı olduğu görülmektedir.

Mikro İşletmelerin büyük çoğunluğunun %83,33 oranında şahıs kiracısı olduğunu, Küçük İşletmelerin de büyük çoğunluğunun %72,72 oranında şahıs kiracısı olduğunu ve Orta Ölçekli İşletmelerin ise çoğunluğunun %57,14 oranında kendi mülklerine sahip olduğunu görmekteyiz.

Anket çalışması yapılan işletmelerin büyük çoğunluğunun şahıs kiracısı olduğu görülmektedir. Mikro Ölçekli İşletmelerde mülk sahipliği hiç yoktur, Küçük İşletmelerde çok az oranda mülk sahipliği vardır, Orta Ölçekli İşletmelerde ise bu oran daha fazladır. Yapılan anket çalışmasında görüldüğü üzere işletmeler büyüdükçe mülk sahibi olma oranı artmıştır.

Hanların otellere dönmesi ile birlikte piyasanın tamamı ile değişime uğrayacağı önümüzdeki yıllarda Mikro ve Küçük İşletmelerin mülkiyetlerinin olmadıkları için bu durumdan memnun kalmayacaklardır.

3.3.3.9. Araştırma kapsamına giren işletmelerin faaliyet gösterdikleri işyerlerinin yerine otel yapılırsa nasıl bir yol izleyecekler

Araştırma kapsamında olan işletmelerin faaliyet gösterdikleri işyerlerinin yerine otel yapılırsa nasıl bir yol izleyecekleri hakkındaki görüşlerine yönelik şu veriler elde edilmiştir.

Tablo 3.3.3.9: Araştırma Kapsamına Giren İşletmelerin İzleyecekleri Yol

İZLENECEK YOL	MİKRO İŞLETME	%	KÜÇÜK İŞLETME	%	ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME	%	TOPLAM	%
AYNI BÖLGEDE YENİ BİR YER	13	72,22	8	72,72	1	14,29	22	61,11
FARKLI BÖLGEDE YENİ BİR YER	4	22,22	3	27,28	6	85,71	13	36,11
İŞYERİNİ KAPATMAK	1	5,56	X	X	X	X	1	2,78
TOPLAM	18	100	11	100	7	100	36	100

Anket çalışması yapılan işletmelerin 22 tanesinin (%61,11) bulunduğu bölgede yeni bir yer bulmayı düşündüğünü, 13 tanesinin (%36,11) aynı bölgede yer bulmanın artık çok zor olduğunu ve aynı bölgede yer bulursa bile tekrar oradan çıkarılabilme ihtimali olduğu için farklı bir bölgede yer bulmanın daha doğru olacağını düşündüğünü, sadece 1 tanesinin ise bulunduğu yerdeki kirasının çok uygun işlerinin de çok iyi olmadığından dolayı böyle bir durum olursa kapatmayı düşündüğünü görmekteyiz.

Mikro İşletmelerin büyük çoğunluğunun %72,22 oranında aynı bölgede yeni bir yer bulmak istediğini çünkü iş yaptıkları piyasadan kopmak istemediklerini görüyoruz. Küçük İşletmelerin de büyük çoğunluğunun %72,72 oranında aynı bölgede yeni bir yer bulmak istediğini onların da piyasadan kopmak istemediklerini görmekteyiz. Orta Ölçekli İşletmelerin ise büyük çoğunluğunun %85,71 oranında farklı bölgede

yeni bir yer bulmak istediğini çünkü bu işletmelerin faaliyet alanlarının çok büyük olduğunu, buldukları yer kadar büyük bir yeri bulmanın zor olacağını ve yer bulsalar dahi oradan tekrar çıkabilecekleri için yeni bir risk almadan buldukları piyasanın dışında bir yer bulmak istediklerini görmekteyiz.

Anket çalışmasına katılan firmaların çoğunluğunun yerlerinden ayrılmak zorunda kalırlarsa tekrar aynı bölgede yeni bir yer bulmak istediklerini görmekteyiz.

3.3.3.10. Araştırma kapsamına giren işletmelerin otelleşme sürecine bakışları

Araştırma kapsamında olan işletmelerin otelleşme sürecine bakışlarına yönelik şu veriler elde edilmiştir.

Tablo 3.3.3.10: Araştırma Kapsamına Giren İşletmelerin Otelleşme Sürecine Bakışları

OTELLEŞMEYE BAKIŞ	MİKRO İŞLETME	%	KÜÇÜK İŞLETME	%	ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME	%	TOPLAM	%
OLUMLU	X	X	1	9,1	2	28,57	3	8,33
OLUMSUZ	18	100	10	90,9	5	71,43	33	91,67
TOPLAM	18	100	11	100	7	100	36	100

Anket çalışması yapılan işletmelerin 3 tanesinin (%8,33) otelleşme sürecine bakışlarının olumlu olduğunu, büyük çoğunluğu oluşturan 33 tanesinin ise (%91,67) otelleşme sürecine bakışlarının olumsuz olduğunu görmekteyiz.

Mikro İşletmelerin %100 oranında otelleşme sürecine bakış açılarının olumsuz olduğunu, Küçük İşletmelerin %90,9 oranında otelleşme sürecine bakış açılarının olumsuz olduğunu, Orta Ölçekli İşletmelerin de %71,43 oranında otelleşme sürecine bakış açılarının olumsuz olduğunu görmekteyiz.

Anket çalışmasına katılan işletmelerin büyük çoğunluğu bölgedeki otelleşme sürecinin işlerine etki edeceğini, yerler değiştirmek zorunda kalacaklarını ve zarara uğrayacaklarını düşündükleri için bu olaya olmuşuz bakmaktadırlar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BELEDİYE GÖRÜŞÜ ÜZERİNE ÇALIŞMALAR VE PLANLAMA

Fatih Belediyesi tarafından Fatih ilçesi ve ilçenin önemli bir kısmı olan Tarihi Yarımada bölgesi ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların başında Stratejik Planlama çalışmaları ve Faaliyet Raporları yer almaktadır.

4.1. Fatih Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı kapsamında yapılan dış paydaş anketi analizi

Fatih Belediyesi tarafından yapılan dış paydaş anketinde Tarihi Yarımada ile ilgili önemli veriler elde edilmiştir. Bu veriler anket doğrultusunda analiz edilmiştir.

Amaç: Kurumdaki dış paydaşlara stratejik planlama hakkında bilgi sağlamak ve stratejik plan için gerekli olan durum analizine veri toplamak.

Kapsam: Anketin kapsamı Fatih ilçesinin ve belediyenin üstün ve zayıf yönlerinin belirlenmesi hakkındadır. İlçenin ve belediyenin üstün ve zayıf yönleri hakkında bilgi toplanacak daha sonra bu bilgiler eşliğinde gelecekte oluşabilecek fırsatlar ve tehditler için senaryolar oluşturulması ile birlikte sorunlu bölgeler hakkında çözüm önerileri belirlenecektir.

Katılımcılar: Fatih ilçesindeki kamu kuruluşları, STK'lar ve özel sektör ankete mail yoluyla online olarak katılmışlardır.

Tespitler: Yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkan tespitlerin Tarihi Yarımada ili ilgili kısımları filtrelenmiş ve aşağıdaki başlıklarda sıralanmıştır.

Tarihi Yarımada Bölgesinin Güçlü Yönleri

1. Tarihi doku ve eserlerin varlığı, çok kültürlülüğe ait eser ve toplulukları içermesi.
2. Ticaretin merkezi olması (Kapalı Çarşı, Laleli, Eminönü vs.)
3. Ulaşımında merkezi lokasyonu

4. Turizm Potansiyeli
5. Jeopolitik Yapısı
6. Kültürel Mozaik (zenginlik)
7. Tarih Yarımada olması

(Fatih Belediyesi 2020-2024 Dönemi Stratejik Planı, s:34)

Tarihi Yarımada Bölgesini Bekleyen Tehditler

1. Kayıtsız mültecilerin olması
2. Göçmen ve mültecilerin uyum sorunu
3. Deprem nedeniyle oluşabilecek ciddi kayıplar
4. Tarihi ve kültürel alanların tahribi
5. Eski yerleşim olması nedeniyle ulaşım sorunu

(A.g.e, s:34)

Tarihi Yarımada Bölgesini Bekleyen Fırsatlar

1. Konut ve ticaretten ziyade turizme yönelik planlamaya ağırlık verilmesi
2. Tarihi Yarımada'nın büyük bir bölümünün yayalaştırılması
3. Tarihi dokusu ve kültürel nüfus çeşitliliği ile Fatih kültür başkenti olması
4. Tarihi yerlerin çok olmasından dolayı turizm gelirinden faydalanmak
5. Yeterince tanıtılmamış, ancak tanıtıldığında turizmden gelen girdiyi artıracak çok sayıda kültür-tarih varlığına, gereken önem verildiğinde ciddi değer üretecek çok sayıda bilim ve eğitim kurumuna sahip oluşu
6. Kültür sanat etkinliklerini uluslararası boyuta taşımak
7. Kültür varlıklarını koruma ve restorasyon çalışmaları için alan uzmanlarıyla çalışmak.

(A.g.e, s:34)

Tarihi Yarımada Bölgesinin En Önemli Sorunları

1. Trafik ve Park Sorunu
2. Güvenlik ve Asayiş Sorunu
3. Turistlerin Rahat Gezmelerinin Sağlanamaması
4. Tarihi Yarımada'nın Dünyaya Etkin Tanıtılamaması
5. Depreme Hazırsızlık (toplanma alanlarının olmaması)
6. Tanıtımın Yetersiz Olması ve Bu Konuda Esnafa Destek Verilememesi

(A.g.e, s:35)

Fatih Belediyesinin Tarihi Yarımada Bölgesine En Başarılı Sunduğu Hizmetler

1. Ask Me (Gönüllü Turizm Elçileri) Projesi
2. Temizlik Hizmetler
3. Park, Bahçe ve Çevre Düzenlemeleri

(A.g.e, s:35)

Tarihi Yarımada Bölgesinde Gerçekleştirilmesi Gereken En Önemli Projeler

1. Yayalaştırma Projeleri
2. Kentsel Dönüşümü Kolaylaştıran Projeler

(A.g.e, s:36)

4.1.1. Fatih Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı kapsamında yapılan dış paydaş çalışmaları

Daha önce yapılan dış paydaş anketinin analiz edilmesi ile beraber yine dış paydaşlara yönelik çeşitli 3 çalıştay yapılmıştır.

- Sivil Toplum Kuruluşları Çalıştay
- Muhtarlar Çalıştay
- İş Dünyası ve Kamu Kurumları Çalıştay

Amaç; Paydaşlar arasında bulunan iş dünyası ve kamu kurumlarına, muhtarlara ve sivil toplum kuruluşlarına stratejik planlama hakkında bilgi sağlamak ve stratejik plan için gerekli olan durum analizine veri toplamak.

Kapsam: Anketin kapsamı Fatih ilçesinin ve belediyenin üstün ve zayıf yönlerinin belirlenmesi hakkındadır. İlçenin ve belediyenin üstün ve zayıf yönleri hakkında bilgi toplanacak, daha sonra bu bilgiler eşliğinde gelecekte oluşabilecek fırsatlar ve tehditler için senaryolar oluşturulması ile birlikte sorunlu bölgeler hakkında çözüm önerileri belirlenecektir.

Tespitler

Aşağıdaki sıralanan maddelerde 3 farklı çalıştayda elde edilen sonuçlar belirtilmiştir.

1. Kentsel estetik
2. Güvenlik
3. Gündüz nüfus yoğunluğu
4. Trafik ve otopark sorunu
5. Cadde, sokak ve meydanların işgali
6. Turistlerin rahat gezmelerinin sağlanamaması
7. Tarihi yapıların dokusuna gerekli önemin verilmemesi
8. Fatih'in dünyaya etkin tanıtılmaması (kapalıçarşı, mısırçarşısı vb. yerlerin daha etkin tanıtılması)
9. Taksicilerin dolandırıcılık yapması
10. Turizm şirketlerinin hanuççuluk yapması
11. Kural dışı parklanmalar
12. Nakliyecilerin parklanması
13. Cadde ve sokak işgaliyesi dışında kalan alanlarda engellilerin geçiş yerlerine araç park edilmesi
14. Eminönü ile Fatih birleştikten sonra Fatih Belediyesi'nin Eminönü bölgesini ihmal etmesi
15. Planda mesken olan alanlara otel yapılması
16. Turist otobüslerinin trafiğe sebep olması

(A.g.e, s:39)

4.1.2. Turizm Stratejik Planı

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından oluşturulan 11. Kalkınma Planı kapsamında belirlenen hedefler Fatih Belediyesi tarafından 2020-2024 Stratejik Planı çerçevesine alınmıştır. Bu plan kapsamında bir turizm bölgesi olan Tarihi Yarımada bölgesini ilgilendiren bölümler şu şekilde sıralanmıştır.

1. Ortalama konaklama süresini arttıracak ve turizmin yılın tamamına yayılmasını sağlayacak faaliyetler
2. Sağlık turizminin geliştirilmesi için tanıtım ve yatırım faaliyetleri
3. İçerdiği farklı kullanımlarla turizm çeşitliliği sunan, bütüncül planlanmış turizm kentleri hayata geçirilerek ziyaretçilerin konaklama süreleri arttırılacak, alışveriş, eğlence ve sportif faaliyetlerle konaklama dışı harcamaları arttırılacak.
4. Turizm gelişimine pozitif etki edecek sektörlerin incelenmesi
5. Kentsel dönüşüm projelerinde turizm odaklı projelerin çoğaltılması

4.1.3. Değerlendirme ve sonuç

Tarihi Yarımada bölgesi ticaretin merkezi olması, turizm potansiyelinin fazla olması ve kendine has dokusu olması ile birlikte çok önemli özellikleri bünyesinde barındıran bir bölgedir. Bununla birlikte Tarihi Yarımada'da bölge dokusunun tahribi, deprem tehdidi ve ulaşım sıkıntısı, kural dışı park etme, nakliyecilerin park sorunları, esnafın bulunduğu bölgelerde araçların cadde ve sokaklarda kural dışı park etmeleri gibi sorunlar yaşanmaktadır. Bu ve bunun gibi sorunların en kısa zamanda çözüme ulaşması gerekmektedir. Bölgedeki sorunların çözümü ile birlikte bölgede turizme ağırlık verilmesi ve turizm gelirlerinden en etkili şekilde faydalanılması sağlanmalıdır. Kültür etkinliklerinin yapılmasına, kültür varlıklarının korunmasına ve restorasyonlarına önem verilmelidir. Turizme katkı yapacak sektörler incelenip onlara destek sağlanmalıdır. Kapalıçarşı, Mısır Çarşısı, saraylar ve bunun gibi tarihi alanlarının tanıtımlarının daha etkin yapılmasına olanak sağlanmalıdır. Yapılacak tanıtımlarla birlikte turistlerin bölgedeki konaklama süresi artacak ve turizm yılın tamamına yayılacaktır. Turistlerin bölgede daha rahat gezebilmeleri ve kendilerini güvende hissedebilmelerin sağlanması turizmin sürdürülebilirliği açısından önemli olacaktır. Fatih belediyesinin bölgedeki temizlik hizmetleri, park, bahçe ve çevre

düzenlemeleri ile gönüllü turizm elçileri projesi (Ask Me) bölgede başarı sağlamıştır. Tarihi Yarımada'da yapılması planlanan yayalaştırma projeleri ve kentsel dönüşüm projeleri için çalışmalar bir an önce başlamalıdır.

4.2. Fatih Belediyesi 2018 Faaliyet Raporu'nda yer alan Tarihi Yarımada'nın ticaret bölgesi ile ilgili bölümleri kapsayan müdürlüklere göre ayrılmış çalışmalar

4.2.1. Fen İşleri Müdürlüğü

Fen işleri müdürlüğü tarafında yapılan çalışmalar;

“Tarihi Yarımada” olarak adlandırılan bölgenin kültürel ve tarihsel dokusunu korumak ve bu dokunun nesiller boyunca yaşamasını sağlamak amacı ile Fatih Belediyesi tarafından restorasyon projeleri yapılmıştır. Bu projelerde İBB ve Valilik ile ortak çalışmalar yürütmüştür. Yapımı tamamlanan projelerden birisi de Kapalıçarşı Çatı Restorasyon Projesidir.

Kapalıçarşı Çatısı Restorasyon Projesi

Fatih Belediyesi'nce 31.03.2016 tarihinde ihalesi yapılan Kapalıçarşı Restorasyon Projesi için 21.04.2016 tarihinde sözleşme imzalanmış ve 25.04.2016 tarihinde çalışmalarına başlanmıştır. Yapılan çalışmada yüzeyin tamamında şap sökümü ve kiremit tamirati yapılmış, çatıların tümünün izolasyon çalışmaları tamamlanmıştır. Çatılarda oluşan sıva problemleri çözülmüş, duvarlardan dökülen sıvaların onarımları yapılmıştır. Çatıdaki yalıtım işleri tamamlanmış, aydınlatma ve havalandırma çatı kapaklarının değiştirilmesi ile beraber restorasyon işlemi tamamlanmıştır.

Uygulama Öncesi

Uygulama Sonrası

Şekil 4. 1: Kapalıçarşı Çatı Restorasyonu

Kaynak: Fatih Belediyesi Faaliyet Raporu 2018

Kapalıçarşı altyapı sorunlarıyla ilgili Kapalıçarşı Yönetimi tarafından Fatih Belediyesi'ne ve İSKİ Fatih Şube Müdürlüğü'ne oluşan problemlerin çözülmesi amacıyla çeşitli talepler yapılmıştır. Bu talepler kapsamında Kapalıçarşı altyapı rehabilitasyonu için çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların içinde “Hat İmalatları” ve “İçmesuyu Şebeke Hattı Yenileme Çalışmaları” vardır.

Hat İmalatları

Kapalıçarşı'da mevcutta bulunan hatların yağışlarda taşma sebeplerinden birisi, çarşı dışından gelen yoğun yağmursuyu debisinin altyapı sisteminde belirli noktalara yığılması ve o noktaların gelen debiyi karşılayamamasıdır. Kapalıçarşı içerisinde altyapı rehabilite çalışmaları kapsamında yürütülen noktasal çöküntü kazılarının, yeni baca imalatlarının tamamlanmasıyla mevcut hatların memba ve mansapları daha net bir şekilde meydana çıkarılmış ve gelen debiyi çarşı içerisinde olabildiğince homojen dağıtmak amacı ile hat bulunmayan güzergâhlara yeni yağmursuyu hattı imalatı yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. El kazısı yapılmak suretiyle koruge borular ile yeni hat imalatları tamamlanmıştır. Böylece, yapılan imalatlar kaplaması biten kısımlar ile birleştirildiğinde istenilen verim alınmış ve çarşı içerisine gelen su yükü dağıtılmıştır. (Esen ve Koray, s:24)

İçmesuyu Şebeke Hattı Yenileme Çalışmaları

İSKİ Su İnşaat Dairesi Başkanlığı tarafından Kapalıçarşı İçmesuyu Şebeke Hattı İnşaatı sekiz ayda düktil font boru, şube yolu ve yangın hidrantı el ile açık kazı yöntemi ile imal edilmiştir. Çalışmanın öncesinde Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulun'dan tranşe kazısı yapım yöntemine uygun kurul kararı çıkartılmıştır. Kazılar Arkeoloji Müze Müdürlüğü kontrolünde yapılmıştır. İnşaatı tamamlanan şebeke hattının su bağlantısı yapılarak işletmeye alınmıştır. Eski pik boruların yerine düktil font borular döşenerek su temininin daha sağlıklı bir biçimde yapılması sağlanmıştır. (A.g.e, s:28)

İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile Fatih Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü arasında sağlanan koordinasyon ile birlikte Fatih ilçesinde şu yatırımlar yapılmıştır;

- Yerebatan Sarnıcı Restorasyonu devam etmektedir.
- Beyazıt meydanı düzenlenmesi devam etmektedir.
- Sultanahmet Camii Restorasyonu devam etmektedir. (Vakıflar Denetimindedir.)
- Çemberlitaş meydanı ve çevre sokakların yol ve kaldırım düzenlemesi İBB tarafından devam etmektedir.

4.2.2. Plan ve Proje Müdürlüğü

Taşınmaz kültür varlıklarının korunup yaşatılmasına yönelik faaliyetler;

4.2.2.1. Anıt Eser niteliğindeki yapılara ait çalışmalar

Şeker Han Projesi

Plan ve Proje Müdürlüğü tarafından Şeker Han için oluşturulan restorasyon, restitüsyon ve rölöve projeleri incelenmesi ve daha sonra onaylanması için Koruma Kurulu'na gönderilmiştir. Önce Şeker Han' a ait rölöve onaylanmış, daha sonra 2018 yılı içerisinde restorasyon ve restitüsyon projeleri de onaydan geçmiştir.

Şekil 4. 2: Şeker Han

Kaynak: Fatih Belediyesi Faaliyet Raporu 2018

Arasta Hamamı Projesi

Sultanahmet Camisi çevresinde bulunan Arasta Hamamı 715 ada 25 parselde yer almaktadır. 1609 yılında yaptırılmış olan Arasta Hamamı, Sultan 1. Ahmet vakfindan olup camiye gelir getirmesi amacıyla inşa edilmiştir. Hamamın soyunma kısmı 1912 yılında meydana gelen İshakpaşa Mahallesi yangınında yok olmuştur. Harap bir halde bulunan hamamın mimarı Sedefkâr Mehmet Ağa'dır. Plan ve Proje müdürlüğü tarafından gerekli incelemeleri yapılmış olup restorasyon, restitüsyon ve rölöve projeleri Koruma Kurulu'na yollanmıştır. Önce rölövesi onaylanan Arasta Hamamı'nın restitüsyon projesi de 2018 yılında onaylanmıştır. Restorasyon projesi ise revize edilip tekrar Koruma Kurulu'na sunulmuştur.

Şekil 4. 3: Arasta Hamamı

Kaynak: Fatih Belediyesi Faaliyet Raporu 2018

Bukoleon Sarayı

IV. Yüzyıldan IX. Yüzyıla kadar Bizans imparatorları tarafından kullanılmış olan Magnum Palatium (Büyük Saray) 100,000 m²' lik bir alanı kaplamaktaydı, sarayın günümüze ulaşmış en değerli bölümü Bukoleon Sarayı ve çevresinde yer alan kalıntılardır. Sarayın cephesinde bir haberleşme kulesi(Pharos) vardır. Sarayın cephesinin ortasında bulunan ve büyük kemerler şeklinde görülen bölüm İmparator İskelesi'dir. İmparator İskelesi imparatorların saraya bir tören eşliğinde geldikleri ve saraydan ayrıldıkları yapı olarak bilinir. Sultanahmet Mahallesi'nde bulunmakta Bukoleon Sarayı, 86 Ada 37 Parsel'dedir. Plan ve Proje müdürlüğü tarafından gerekli incelemeleri yapılmış olup restorasyon, restitüsyon ve rölöve projeleri Koruma Kurulu'na yollanmış ve daha sonra Koruma Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Şekil 4. 4: Bukoleon Sarayı

Kaynak: Fatih Belediyesi Faaliyet Raporu 2018

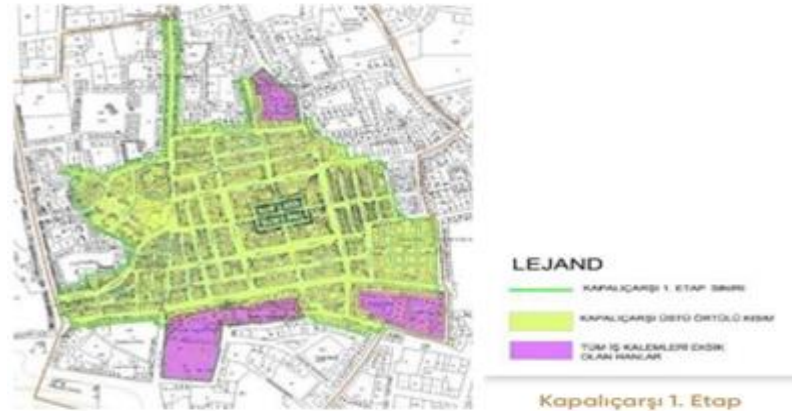
Şekil 4. 5: Bukoleon Sarayı 3 Boyutlu Modeli

Kaynak: Fatih Belediyesi Faaliyet Raporu 2018

4.2.2.2. Yenileme Alanları

Kapalıçarşı ve Çevresi Yenileme Alanı

Bakanlar Kurulu'nca alınan karar ile birlikte Kapalıçarşı ve Çevresi Yenileme Alanı olarak belirlenmiştir. Kapalıçarşı Yenileme Alanı Projesi için etaplar belirlenmiştir. 1. Etap projesi için hazırlanan Analiz çalışmaları, Cephe Silüetleri, Çatı Rölövesi, Kapalıçarşı'ya ait olan restorasyon, restitüsyon, rölöve projeleri ile birlikte tüm haritalar ve proje raporları onaylanmak üzere Yenileme Kurulu'na sunulmuştur. Daha sonra Yenileme Kurulu tarafından Kapalıçarşı'nın üst örtülü kısmının restorasyon, restitüsyon, rölöve projeleri onaylanmıştır. Kapalıçarşı'ya ait altyapı projelerin onayları alınmıştır.

Şekil 4. 6: Kapalıçarşı ve Çevresi Yenileme Alanı Haritası

Kaynak: Fatih Belediyesi Faaliyet Raporu 2018

Kapalıçarşı Yenileme Alanı içinde yer alan ve haritada görülen 3. Etap'ta bulunan Ağa Han, Küçük Safran Han, İç Cebeci Han, Cebeci Han, Astarıcı Han ile 4. Etap'ta bulunan Safran Han, Çukurhan, Büyük Çukurhan ve Çevresi için Yenileme Alanı Projesi 2011 yılında başlatılmıştır. Bu etaplar içerisinde bulunan tüm yapılar proje kapsamına alınmıştır. Proje kapsamında olan yapılara ait analizler, restorasyon, rölöve ve restitüsyon çalışmaları Plan ve Proje Müdürlüğü tarafından incelenmiş ve onaylanması için Yenileme Kurulu'na gönderilmiş fakat eksik imzalar bulunması nedeni ile hanlara ait projelerin iadesi yapılmıştır.

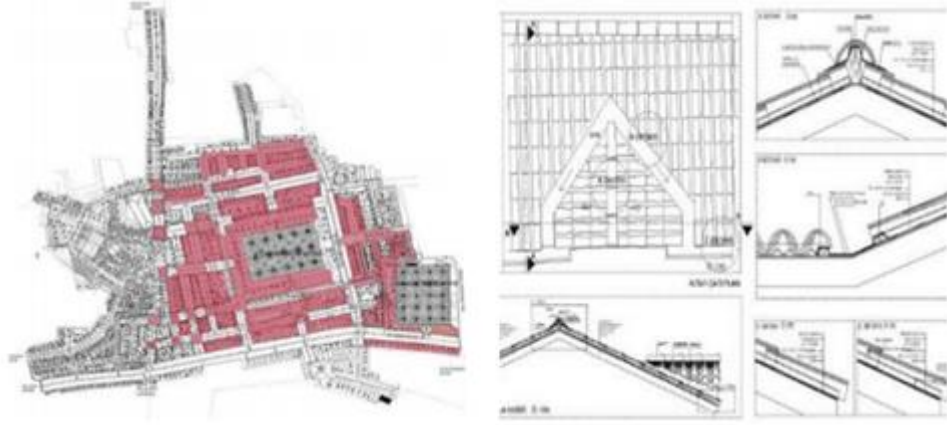

Şekil 4. 7: Kapalıçarşı Yenileme Alanı Etaplandırma Haritası

Kaynak: Fatih Belediyesi Faaliyet Raporu 2018

Kapalıçarşı Çatı Restorasyonu

Çatının tamamının kiremit ve şap sökümü yapıp, sökümü yapılan alanın %98'inin çatı izolasyonu yapılmıştır ve bu alan toplamı 33000m²'dir. Alanın %95'inde tamiratlar tamamlanmış olup, %85'inde çitalama uygulaması ve dere yalıtımı tamamlanmıştır. Şekil 4.8'de görüldüğü gibi kırmızı alanlarda(21000m²) kiremit uygulaması yapılmıştır.

Şekil 4. 8: Kapalıçarşı Çatı Yenileme Çalışması

Kaynak: Fatih Belediyesi Faaliyet Raporu 2018

Kapalıçarşı Altyapı Çalışmaları ve Kapalıçarşı Çatı Restorasyon Uygulamalarıyla paralel olarak altyapı çalışmaları devam etmektedir.

- 20.06.2015’da Kapalıçarşı İçme Suyu, Yağmur Suyu ve Atık Su Projesi İnşaat Planları paftaları; İstanbul II Numaralı Yenileme Alanları
- 21.10.2016 ‘da Çatı detayı ve GSM Projesi paftaları; İstanbul II Numaralı Yenileme Alanları
- 18.10.2017’de TV-Anten Tesisat Projesi İstanbul I Numaralı Yenileme Alanları Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.
- 13.10.2017 ‘de Kapalıçarşı Elektrik Projesi tarihinde BEDAŞ tarafından onaylanmış, İstanbul I Numaralı Yenileme Alanları Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü’nde onay sürecindedir.
- Kapalıçarşı Enerji Verimliliği çalışmaları başlığında ise Enerji Altyapı sistemi, aydınlatma sistemleri ve iklimlendirme sistemleri ile alakalı ön inceleme ve etüt süreci ve raporla açıklama süreci devam etmektedir.

(Fatih Belediyesi 2018 Faaliyet Raporu, s:378)

Çadırcılar Üst Kapama Projesi

Beyazıt Mahallesi, Çadırcılar Sokak'ta bulunan Çadırcılar bölgesinde oluşan, esnafın düzensizliği, sergilerin cepheleri kapatması, bölgedeki özgün yapıların algılanamaması ve bu tarz düzensizliklerin Kapalıçarşı'nın girişinde olması gibi sorunları ortadan kaldırmak amacıyla "Çadırcılar Üst Kapama Projesi" teslim alınmış olup, 1 nolu Yenileme Kurulu ve 4 nolu Kurula sunulmuştur. Proje'nin gündeme girmesi beklenecektir.

Şekil 4. 9: Çadırcılar Üst Kapama Projesi

Kaynak: Fatih Belediyesi Faaliyet Raporu 2018

4.3. PERFORMANS SONUÇ TABLOLARI

STRATEJİK AMAÇ 1: Kültür ve Turizm Değerlerinin Algısı

STRATEJİK HEDEF 1.1: İlçenin kültürel zenginliğini ön plana çıkarmak ve turizm potansiyelini arttırmaya yönelik çeşitli faaliyetler ve projeler planlamak.

PERFORMANS HEDEFİ 1.1.1: İlçedeki turizm potansiyelini arttırmak için projeler gerçekleştirmek ve bununla birlikte teknolojiden en üst seviyede yararlanıp, çeşitli işbirlikleri oluşturmak.

Tablo 4.3.1.1: Turizm Potansiyelini Artırıcı Faaliyetler

NO	FAALİYETLER	PERFORMANS GÖSTERGESİ	2018 HEDEF DEĞERİ	GERÇEKLEŞME DURUMU	PERFORMANS SONUÇ DEĞERLENDİRMESİ	UYGULAYICI MÜDÜRLÜK
1	Gönüllü Turizm Elçileri Projesini sürdürülebilirlik kılmak (Kültür Md)	Gönüllü Turizm Elçisi Sayısı	450 Kişi	450 Kişi	%100 Gerçekleşmiştir	Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Basın Yayın ve Halka İlişkiler Müdürlüğü Bilgi İşlem Müdürlüğü Ulaşım Hizmetleri Müdürlüğü
2	FatihAR Projesi etkin yürütmek ve kullanıcı oranını artırmak (Bilgi İşlem Md)	Kullanıcı oranındaki artış	İhtiyaca Göre	Ar-ge çalışmalarını yapmıştır.	2019 faaliyet yılında FatihAR'ın geliştirilmesi konusunda çalışma planlanmaktadır.	
3	Mobil Uygulamaları ve Menü İçeriklerini zenginleştirmek ve güncellemek (Bilgi İşlem Md)	Yapılan geliştirme sayısı	İhtiyaca göre	İhtiyaç olan güncellemeler yapılmıştır. Fatih Mobil'de içerik ve YDS menüsünde güncellemeler yapılmış, Ulok Uygulamasında geliştirme çalışmaları yapılmıştır.	%100 gerçekleşmiştir.	
4	Yerli ve Yabancı dizi ve filmlere; gerekli destekleri sunmak (Basın Md, Kültür Md)	Yerli ve Yabancı dizi ve film sayısı	Sürekli	1 adet	%100 gerçekleşmiştir.	
5	Tespit edilen turizm güzergahlarında ring seferleri düzenlemek (Ulaşım Md)	Memnuniyet Oranındaki Artış	6 Adet	7 adet	%100 gerçekleşmiştir.	
6	Kardeş Şehirlerle ortaklaşa programlar düzenlemek, sosyal, kültürel, ekonomik ve sportif ilişkileri güçlendirmek (Kültür Md)	Etkinlik sayısı	1 Adet	-	-	

Kaynak: Fatih Belediyesi Faaliyet Raporu 2018

PERFORMANS HEDEFİ 1.1.2: İlçedeki turizmi olumsuz yönde etkileyen faaliyetlerin azaltılması için caydırıcı ve risk esaslı önlemler almak.

Tablo 4.3.1.2: Turizmi Olumsuz Etkileyen Unsurlara Yönelik Faaliyetler

NO	FAALİYETLER	PERFORMANS GÖSTERGESİ	2018 HEDEF DEĞERİ	GERÇEKLEŞME DURUMU	PERFORMANS SONUÇ DEĞERLENDİRMESİ	UYGULAYICI MÜDÜRLÜK
1	Turizm Zabıtası Projesini etkin ve verimli yönetmek (Zabıta Md)	Turizm Zabıtası sayısı	20 adet Turizm Zabıtası	30 Adet	% 100 gerçekleşmiştir.	Zabıta Müdürlüğü
2	Hanuççulukla Mücadele çalışmalarını etkinleştirmek (Zabıta Md)	Mücadele kapsamında yapılan çalışma sayısı	Sürekli	751 işyeri denetimi ve 8651 şahıs hakkında yasal işlem yapılmıştır.	% 100 gerçekleşmiştir.	

Kaynak: Fatih Belediyesi Faaliyet Raporu 2018

STRATEJİK HEDEF 1.2: İlçenin kültürel ve tarihsel zenginliğine yönelik turistlerin ve vatandaşlarımızın farkındalığını arttırıcı projeler gerçekleştirmek ve faaliyetler planlamak.

PERFORMANS HEDEFİ 1.2.1: Tarihsel değerlere sahip çıkılması ve korunması hakkında halka bilinç kazandırmak amacıyla yazılı ve görsel materyaller oluşturulması.

Tablo 4.3.1.3: Fatih İlçesinin Kültürel Zenginliğini Arttırmaya Yönelik Faaliyetler

NO	FAALİYETLER	PERFORMANS GÖSTERGESİ	2018 HEDEF DEĞERİ	GERÇEKLEŞME DURUMU	PERFORMANS SONUÇ DEĞERLENDİRMESİ	UYGULAYICI MÜDÜRLÜK
1	Fatih'in tanıtmaya katkı sağlayan kitaplar hazırlamak ve bastırmak (Basın Md)	Basılan Kitap Sayısı	Talebe Göre	-	-	Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü
2	Tarihi Yarımada'yı tanıtan Türkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca Tanıtım Kitapçıklarının erişimini kolaylaştırmak (Basın Md)	Basılan tanıtım kitapçığı sayısı	Talebe Göre	-	Mevcut kitapların dağıtımı yapılmıştır.	
3	Tarihi Yarımada Haritaları bastırmak ve erişimi kolaylaştırmak (Basın Md)	Basılan harita sayısı	Talebe Göre	23.000 Adet	% 100 gerçekleşmiştir.	
4	Tarihi mekanlarla ilgili; Türkçe ve İngilizce Kültür Tanıtım Filmleri yapmak (Basın Md)	Yapılan film sayısı	1 Adet	1 Adet	% 100 gerçekleşmiştir.	
5	Fatih Gazetesinin sürekliliğini ve erişimini sağlamak (Basın Md)	Basılan gazete sayısı / Erişilebilirlikteki oransal artış	En az 500.000 Adet	500.000 Adet	% 100 gerçekleşmiştir.	
6	Kültür Sanat kitapçığının sürekliliğini ve erişimini sağlamak (Basın Md)	Basılan Bülten Sayısı / Erişilebilirlikteki Oransal Artış	Ayda bir	450.000 Adet	% 100 gerçekleşmiştir.	
7	Kültür, Sanat, Tarihsel konuları ve kaybolmaya yüz tutmuş soyut değerleri içeren kitaplar oluşturmak (Basın Md)	Basılan Kitap Sayısı	1 Adet	1 Adet	% 100 gerçekleşmiştir.	

Kaynak: Fatih Belediyesi Faaliyet Raporu 2018

PERFORMANS HEDEFİ 1.2.2: Kültürel ve tarihsel değerlerimizin tanıtılması için geziler düzenlenmesi.

Tablo 4.3.1.4: Fatih İlçesinde Gezi Faaliyetleri

NO	FAALİYETLER	PERFORMANS GÖSTERGESİ	2018 HEDEF DEĞERİ	GERÇEKLEŞME DURUMU	PERFORMANS SONUÇ DEĞERLENDİRMESİ	UYGULAYICI MÜDÜRLÜK
1	Müze Gezileri düzenlemek (Kültür Md)	Ziyaret Sayısı / Katılımcı Sayısı	12 Adet	12 Adet	% 100 gerçekleşmiştir.	Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

Kaynak: Fatih Belediyesi Faaliyet Raporu 2018

PERFORMANS HEDEF 1.2.3: Kültürel ve tarihsel değerlerimizin sahiplenilmesi ve korunması amacıyla etkinlikler gerçekleştirmek

Tablo 4.3.1.5: Fatih İlçesinde Tarihi Ve Kültürel Değerlerin Korunması Faaliyetleri

NO	FAALİYETLER	PERFORMANS GÖSTERGESİ	2018 HEDEF DEĞERİ	GERÇEKLEŞME DURUMU	PERFORMANS SONUÇ DEĞERLENDİRMESİ	UYGULAYICI MÜDÜRLÜK
1	Tarihi ve Kültürel değerlerin korunması amacıyla; ulusal ve uluslararası toplantılar düzenlemek (Kültür Md)	Düzenlenen Toplantı Sayısı	1 Adet	1 Adet	% 100 gerçekleşmiştir.	Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü
2	Tarih ve Medeniyet tasavvurunu yükseltecek seminer ve konferans programları gerçekleştirmek (Kültür Md)	Düzenlenen Etkinlik Sayısı	5 Adet	16 Adet	% 100 gerçekleşmiştir.	
3	Kültürel Değerlerin bilinç seviyesini yükseltecek seminer ve konferans programları gerçekleştirmek, (Kültür Md)	Düzenlenen Etkinlik Sayısı	5 Adet	5 Adet	% 100 gerçekleşmiştir.	
4	Kent Sosyolojisi ve Kent Psikolojisi üzerine, bilinç seviyesini artırıcı çalışmalar yapmak (Kültür Md)	Düzenlenen Etkinlik Sayısı	3 Adet	-	-	
5	Tarihi Mekanlarda Sanatsal Etkinlikler gerçekleştirmek (Kültür Md)	Düzenlenen Etkinlik Sayısı	3 Etkinlik	3 Etkinlik	% 100 gerçekleşmiştir.	

Kaynak: Fatih Belediyesi Faaliyet Raporu 2018

STRATEJİK HEDEF 1.3: Kültürel, tarihi ve doğal öz değerlerin bizden sonraki nesillere aktarımını sağlayabilmek.

PERFORMANS HEDEFİ 1.3.1: Tarihi eserleri korumak amaçlı ihya ve restorasyon projeleri hazırlamak ve konuyla ilgili kurumlarla işbirliği sağlamak.

Tablo 4.3.1.6: Tarihi, Doğal Ve Kültürel Öz Değerlerin Korunması Faaliyetleri

NO	FAALİYETLER	PERFORMANS GÖSTERGESİ	2018 HEDEF DEĞERİ	GERÇEKLEŞME DURUMU	PERFORMANS SONUÇ DEĞERLENDİRMESİ	UYGULAYICI MÜDÜRLÜK
1	Vakıflar Bölge Müdürlüğüne Tescilli Eski Eser Yapıların Belediyemize Tahsisli Yapılan Eserlerin Projelendirilmesini Sağlamak (Plan ve Proje Md, Fen İşleri Md)	Proje Sayısı / Uygulama yapılan eser sayısı	Tahsisli Sağlanan Eserlerin Projelerinin Hazırlanması Süreçlerinin Takibinin Yapılması	Tahsisli alınan yapıların proje süreçlerine başlangıç için fizibilite çalışmaları yapılmıştır.	%100 gerçekleşmiştir.	Plan ve Proje Müdürlüğü Fen İşleri Müdürlüğü Yapı Kontrol Müdürlüğü
2	Tescilli Sivil Mimari Eserlerin, Hak Sahiplerinin, Kültür Bakanlığından Yardım Alarak Mülklerinin Korunmasının Sağlamasına Destek vermek (Plan ve Proje Md.)	Proje Sayısı / Uygulama yapılan eser sayısı	Tespit çalışması ve mülk sahiplerinin başvurusuna göre şekillenecektir	Başvurular değerlendirilerek proje çalışmalarına başlanılmıştır.	%100 gerçekleşmiştir.	
3	Türbe ve Kabirlerle ilgili restorasyon çalışmaları yapmak (Plan ve Proje Md, Fen İşleri Md.)	Proje Sayısı / Uygulama yapılan eser sayısı	İBB İşbirliğiyle ARGE çalışması kapsamında restorasyon çalışmaları yapmak	İBB ile koordinasyon sağlanarak çalışmalar devam etmiştir.	%100 gerçekleşmiştir.	
4	Tarihi mekanlara verilecek zararların engellenmesi için denetimler yapmak (Yapı Kontrol Md)	Denetim Sayısı	Sürekli	Sürekli	%100 gerçekleşmiştir.	
5	Kapalıçarşı Çatısı Restorasyonu Yapımı (Fen İşleri Md, Plan ve Proje Md)	Tamamlanma Oranı	Çalışmanın Tamamlanması	Kapalıçarşı Çatısı Restorasyonu tamamlanmıştır.	%100 gerçekleşmiştir.	
6	Kapalıçarşı Tanoz ve Taşıyıcı Duvarların Güçlendirilmesi Ve Restorasyonu (Fen İşleri Md)	Tamamlanma Oranı	İBB ile Proje ve Koordinasyon çalışmalarının sürdürülmesi	İBB ile koordinasyon çalışmaları devam etmektedir.	%100 gerçekleşmiştir.	
7	Kapalıçarşı alt yapı / Yağmur suyu atık suyu yenilemesi (Fen İşleri Md)	Tamamlanma Oranı	İBB ile Proje ve Koordinasyon çalışmalarının sürdürülmesi	İSKİ BEDAŞ kısmi çalışma yapmıştır.	%100 gerçekleşmiştir.	

Kaynak: Fatih Belediyesi Faaliyet Raporu 2018

NO	FAALİYETLER	PERFORMANS GÖSTERGESİ	2018 HEDEF DEĞERİ	GERÇEKLEŞME DURUMU	PERFORMANS SONUÇ DEĞERLENDİRMESİ	UYGULAYICI MÜDÜRLÜK
8	Anıt Eser Yapıların Projelerinin Hazırlanmasının Sağlanması (Plan ve Proje Md.)	Proje Sayısı / Uygulama yapılan eser sayısı	Projelerin Hazırlanması ve Süreç Takibinin Yapılması	24 Adet anıt eser yapının Projelerinin hazırlanması, Proje onay süreçlerinin takibinin gerçekleşmesi sağlanmıştır.	%100 gerçekleşmiştir.	Plan ve Proje Müdürlüğü
9	Sivil Mimarlık Örneği Yapıların Projelerinin Hazırlanmasının Sağlanması (Plan ve Proje Md.)	Proje Sayısı / Uygulama yapılan eser sayısı	Projelerin Hazırlanması ve Süreç Takibinin Yapılması	55 adet SMÖ yapının Projelerin hazırlanması, Proje onay süreçlerinin takibinin gerçekleşmesi sağlanmıştır.	%100 gerçekleşmiştir.	
10	Bukoleon Sarayının Projelerinin Hazırlanması (Plan ve Proje Md.)	Proje Sayısı / Uygulama yapılan eser sayısı	Proje Hazırlanması ve Süreç Takibinin Yapılması	Anıt eser yapının Rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri onaylanmış olup, restorasyon müdahale ve çevre düzenleme projeleri revizyonuna başlanılmıştır.	%100 gerçekleşmiştir.	
11	515 Ada 1 Parselde Bulunan Unkapanı Un Değirmeni'nin Projelerinin Hazırlanması (Plan ve Proje Md.)	Proje Sayısı / Uygulama yapılan eser sayısı	Proje Hazırlanması ve Süreç Takibinin Yapılması	Projeler tamamlanmıştır.	% 100 gerçekleşmiştir.	
12	Seyyid Ömer Mahallesi, 1732 Adada Yer Alan Makios Sarnıcı Duvarlarının Projelerinin Hazırlanması (Plan ve Proje Md.)	Proje Sayısı / Uygulama yapılan eser sayısı	Proje Hazırlanması ve Süreç Takibinin Yapılması	Proje hazırlıklarına başlanılmıştır.	%100 gerçekleşmiştir.	
13	Balat Mahallesi, 1913 Adadaki Aspar Sarnıcı Duvarlarının Projelerinin Hazırlanması (Plan ve Proje Md.)	Proje Sayısı / Uygulama yapılan eser sayısı	Proje Hazırlanması ve Süreç Takibinin Yapılması	Proje hazırlıklarına başlanılmış olup, ölçüm çalışmaları gerçekleştirilmiştir.	%100 gerçekleşmiştir.	
14	100 Ada ve Çevresi Arkeolojik Park Tasarımı Yapılması (Plan ve Proje Md.)	Proje Sayısı / Uygulama yapılan eser sayısı	Projelerin Hazırlanması, Proje Süreci Takibinin Yapılması	Proje hazırlık süreci takibi yapılmıştır	%100 gerçekleşmiştir.	

Kaynak: Fatih Belediyesi Faaliyet Raporu 2018

STRATEJİK AMAÇ 2: Toplumsal Denetim ve Güvenlik

STRATEJİK HEDEF 2.1: İlçedeki ticaretin ve ekonominin geliştirilmesi amacı ile esnaf ve işyeri denetimlerinin yapılması.

PERFORMANS HEDEFİ 2.1.1: Esnaf denetimlerini ve işyerlerinin ruhsat işlemlerini yönetmek.

Tablo 4.3.1.6: Fatih İlçesinde Yapılan Denetim Faaliyetleri

NO	FAALİYETLER	PERFORMANS GÖSTERGESİ	2018 HEDEF DEĞERİ	GERÇEKLEŞME DURUMU	PERFORMANS SONUÇ DEĞERLENDİRMESİ	UYGULAYICI MÜDÜRLÜK
1	2. ve 3. sınıf gayri sıhhi işyerlerinin ruhsat ve denetim çalışmaları etkin yönetmek (Ruhsat Md)	Ruhsatlandırılan işyeri sayısı	50	90	%100 gerçekleşmiştir.	Ruhsat ve Denetim Müdürlüğü Zabıta Müdürlüğü Bilgi İşlem Müdürlüğü
2	Sihhi işyeri denetimlerini etkin yönetmek (Ruhsat Md)	Ruhsatlandırılan işyeri sayısı	1.750	2.796	%100 gerçekleşmiştir.	
3	Umuma açık işyeri denetimlerini etkin yönetmek (Ruhsat Md)	Ruhsatlandırılan işyeri sayısı	150	164	%100 gerçekleşmiştir.	
4	Esnaf denetim çalışmalarını sürdürülebilir yaklaşımla gerçekleştirmek (Zabıta Md, Ruhsat Md)	İşyeri Denetim Sayısı / Dükkan önü İşgaliye Önleme Oranı / Yasal İşlem Sayısı/ Bilgilendirme Broşürü vb. sayısı / Paydaş Memnuniyet Oranı	5.000	7.802	%100 gerçekleşmiştir.	
5	Zabıta verilerini Coğrafi Bilgi Sisteminde güncel tutmak ve sürekliliğini sağlamak (Zabıta Md, Bilgi İşlem)	Veri giriş adedi	Sürekli	Sürekli	%100 gerçekleşmiştir.	

Kaynak: Fatih Belediyesi Faaliyet Raporu 2018

4.4. Mer'i Plan Kararları

İstanbul Tarihi Yarımada bölgesinde “1/100.000 Ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı” geçerlidir. Tarihi Yarımada bölgesini kapsayan diğer planlar ise Fatih İlçesi Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve Uygulama İmar Planı'dır.

4.4.1. İstanbul Çevre Düzeni Planı

4.4.1.1. Plan Vizyonu ve Amacı

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Şehir Planlama Müdürlüğü tarafından hazırlanan 1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı 15.06.2009 tarihinde tasdik edilerek yürürlüğe girmiştir.

İstanbul Çevre Düzeni Planı vizyon olarak doğal ve kültürel kimliğini korumayı benimseyen, sürdürülebilir bir ekonomiye sahip olup toplumsal ve çevresel gelişimini sağlayabilen, rekabetçi olabilen ve yaşam kalitesinin her geçen gün arttığı bir İstanbul olmayı hedeflemektedir.

İstanbul Çevre Düzeni Planı amaç olarak ise şehrin kültür ve turizm alanında gelişimini sağlayarak İstanbul'un tarihsel ve kültürel kimliklerini ortaya çıkarmak, ekonomide ve çevresel faktörlerde sürdürülebilirlik sağlamak, yaşam kalitesini yükseltmek, etkili ve katılımı yüksek bir kent yönetimi için doğru yapılandırmaları sağlayarak, uluslararası ölçekte güçlü bir kent oluşumunu sağlamayı belirlemiştir.

4.4.1.2. Planlama Kararları

Tarihi Yarımada ve Sit Koruma Alanları için İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda geliştirilmiş olan plan kararları şu şekildedir:

- Tarihi Yarımada'nın “Tehlike Altındaki Dünya Mirası” listesine girme tehlikesi sebebi ile bütüncül siluet ana planının yapılmaya başlaması gerektiği ve tehlikeli alanlarda çalışmalar yapılması gerektiği öngörülmektedir.
- Tarihi Yarımada benimsediği geleneksel merkez olma işlevini ve canlılığını yitirmemesi sebebiyle turizm, konut, ticari alanlar ve idari tesis bölgeleri yapılan Plan'da MG(geleneksel merkez) olarak işaretlenmiştir.

kapsamda yenileme alanları, turizm merkezleri, koruma bölgeleri incelenmiş olup arazi kullanımını hakkındaki kararlar için değerlendirmeler yapılmıştır. İstanbul' un Tarihi bölgeleri ve Dünya Miras Alanı'ndaki planlar için de ayrı ayrı değerlendirmeler yapılmıştır.

Koruma Bölgeleri

Korunması öncelikli olan yapıları ve o yapıların çevrelerini içeren alanlar olup 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda belirlenmiştir. Koruma amaçlı bölgeler önem ve yoğunluklarına göre 1. 2. 3. Derece Koruma Bölgeleri olarak ayrılmıştır.

Turizm Merkezleri

Tarihi Yarımada'da 3 turizm merkezi bulunmaktadır. Bu bölgeler Sultanahmet Meydanı Turizm Merkezi, Ataköy Turizm Merkezi ve Eminönü Barbaros Evleri Turizm Merkezi olup 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu çerçevesinde belirtilmiş ve Bakan Kurulu tarafından ilan edilmiştir.

Yenileme Alanları

Tarihi Yarımada'da 21 adet yenileme alanı vardır ve bu alanlar 5366 sayılı kanun olan “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması” kanunu ile belirtilmiştir. Yenileme alanlarında eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel alanlar, ticaret, konut, turizm ve konaklama alanları ile belediye hizmet alanları, park, bahçe ve çocuk oyun alanları gibi alanların yer alabileceği belirlenmiştir.

Fonksiyon Kararları

Bölgenin kültürel ve tarihsel benliğini korumak, öne çıkarmak ve Tarihi Yarımada'nın ihtiyaçlarını karşılayıp, sürdürülebilirliğini sağlayıcı uygulamalar yapılabilmesi şeklindedir. Bu kararlar çerçevesinde;

- Hali hazırda bulunmakta olan konut dokusunun koruma altına alınması, tarihi konut alanlarının ve mevcut dokunun imalat ve ticaret alanlarının baskısına boyun eğmemesi, çöküntü bölgelerinin düzeltilmesi çalışmalarına başlayıp bölgedeki gece nüfusunun çoğaltılması hedeflenmektedir.
- Bölgede desantralizasyon ve sıhhileştirme yapılacak.
- Plan eki Tarihi Yarımada Kültür ve Tabiat Varlıkları Yer Altı ve Yer Üstü Envanteri ile Mevcut ve Kayıp Eski Eser Araştırma Envanterinde yer alan ve planlarda ihyasına karar verilen eski eserlerin orijinal yükseklikleri korunmak şartıyla,
 - +50 rakım sınırları üstünde kalan alanlarda bina yüksekliği Hmaks: 9,50 m'yi,
 - +40 rakım sınırları üstünde kalan alanlarda bina yüksekliği Hmaks: 12,50 m'yi geçemeyeceği,
 - Marmara ve Haliç sahilindeki ilk sıra adalarda anıt eser ve sivil mimarlık örneği bulunmaması halinde Hmaks: 9,50 m'nin aşamayacağı,
 - Kara Surları İç Koruma Alanı içerisinde yer alan konut alanlarında ise Surların silüetinin korunması amacıyla Hmaks: 6,50 m'nin aşamayacağı öngörülmüştür.
 - Genel ilke olarak Tarihi Yarımada'da Hmaks: 15,50 m'den yüksek irtifada yapılaşmanın olamayacağı ilkesi oluşturulmuştur. (İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2018 s:142)
- Yukarıdaki kriterler ve mevcut durum göz önüne alınarak plandaki yoğunluk değerleri şu şekilde belirlenmiştir;
 - Çok Yüksek Yoğunluklu Konut Alanları: 800 ki/ha ve 900 ki/ha
 - Yüksek Yoğunluklu Konut Alanları: 600 ki/ha ve 700 ki/ha
 - Orta Yoğunluklu Konut Alanları: 400 ki/ha ve 500 ki/ha
 - Az Yoğunluklu Konut Alanları: 200 ki/ha ve 300 ki/ha olarak belirlenmiştir. (A.g.e, s:143)
- İstanbul'un ve Türkiye Cumhuriyeti'nin birkaç merkez fonksiyonları Tarihi Yarımada bölgesinin geçmişte de yönetim merkezi olmasından dolayı burada yer almaktadır.

- Tarihi Yarımada bölgesinde bulunan ticaret alanları 3'e ayrılmıştır. Bunlar; Geleneksel ticaret alanları ile 2. ve 3. derece ticaret alanlarıdır.
- Konaklama Tesisi alanları konut artı konaklama olarak belirtilmiş, bununla birlikte 2. derece ticaret bölgelerinde konaklama da yapılabileceği belirlenmiştir. Bölgede kültür ve turizmin birlikte yapılabilmesine imkân sağlamak amacıyla büyük kamu mülklerinde bu işlevin yapılabilirliği düşünülmektedir. Alanda şuanda planlarda bulunan 3 adet turizm merkezi vardır.

4.4.3. Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Kararları

Bu plan üst ölçekli plana uygun olacak şekilde hazırlanmıştır. Planda belirtilen Dünya Mirası Alanları İstanbul'un Dünya Mirası Listesi'nde olan alanlardır (Sultanahmet, Zeyrek, Süleymaniye, Kara Surları). Planda yer alan Dünya Mirası Alanları 1. dereceden koruma bölgeleridir. Aşağıda bölge ile ilgili alınan kararlar sıralanmıştır.

- 1. derece koruma bölgelerinde yer alan anıt eserlere cephe olan sokaklarda kentsel tasarım projeleri uygulanacaktır.
- 1. derece koruma bölgelerinde yer alan anıt eserler için sokak dokusunun korunması, yeni yollar açılması ve koruma bölgelerini birbirine bağlamak için yaya yolları yapılması kararlaştırılmıştır.
- Kentsel tasarım uygulamaları doku bütünlüğüne zarar vermeyecek şekilde yapılacak, Tarih Yarımada'nın silüetinin bozulmamasına dikkat edilecektir.
- Tarihi Yarımada'da inşaat hakkı kazanımı veya artırımına sebep verecek tevhit ve ifrazlar yapılamayacak. Koruma Kurulunun kararı ile Tarihi Yarımada'nın sosyal ve fiziksel kalitesini yükseltecek donatı alanları yapmak için tevhit ve ifrazlar yapılabilecek.
- Korunması Gerekli Kültür Varlıkları Envanteri'nin Tarihi Yarımada'da bulunmakta olan sivil mimarlık örneklerinin ve anıt eserlerin yoğun bulunduğu sokak ve caddelerde yol kotları uygun seviyeye getirilecek.
- Korunması Gerekli Kültür Varlıkları Envanteri içerisinde yer almayan bulunmayan alanlarda planlara uygun olması kaydıyla kentsel tasarım projeleri

seviyesinde yapılaşmalar yapılabilir. Buradaki alanlarda semtteki mimari karakter ve doku bütünlüğü göz önünde bulundurulacak ve Koruma Kurulu onayı alınacaktır.

- Bu tip alanlarda zorunlu durumlarda yapılacak teknik ve fiziksel altyapı çalışmaları, bölgedeki doku özellikleri göz önünde bulundurularak ve Koruma Kurulu kararı ile yapılacaktır.
- Sivil mimarlık örneği olan müstakil binalar eski haliyle korunacak ve bu yapıların restorasyon aşamasında meydana gelecek kat mülkiyeti konuları Koruma Kurulu kararları ile birlikte ele alınacaktır.

Dünya Mirası Alanı'na dahil olan İstanbul'un Tarihi Alanları ve özel alanlar için aşağıdaki planlar belirlenmiştir.

Sur-i Sultani Bölgesi:

- 12.07.1995 gün ve 6848 sayılı İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu kararı ile belirlenen 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı sınırı içinde yer alan Topkapı Sarayı-Gülhane Parkı Saray Bahçesi ile tanımlanan Sur-i Sultani 1. Derece Koruma Bölgesini teşkil etmektedir.
- Topkapı Sarayı, Gülhane Parkı, Saray Bahçesi-Sur-i Sultani ile çevrili alan; korunması gerekli arkeolojik, doğal, kentsel, mimari ve tarihi öğeler ile bir bütündür. Koruma Yönünden durumu 12.07.1995 gün ve 6848 sayılı İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu kararı ile belirlenmiştir. Bu alanda hiçbir şekilde yeni yapılaşmaya gidilemez.
- Sur-i Sultani içerisinde korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil kaydı bulunmayan ve yasal olmayan niteliksiz yapılar kaldırılacaktır.
- Tarihi Yarımada Korunması Gerekli Kültür Varlıkları Envanterinde yer alan, yaşayan üst kültür katmanına ait tescilli kültür varlığı anıt eserler, sivil mimarlık örnekleri; rölöve, restitüsyon ve restorasyon projesi hazırlanarak korunacak ve bu tür yapılar Topkapı Sarayı müze fonksiyonu ile bütünleştirilerek kullanılacaktır.
- Topkapı Sarayı ve yapılarının bulunduğu alanda yaşayan üst kültür katmanına ait kültür varlığı eserlerin korunması için, bu eserlerin restitüsyon ve

restorasyonuna yönelik olanlar dışında herhangi bir kazıya izin verilemez. Topkapı Sarayı ve yapıları dışında kalan alanda, bilimsel amaçlı arkeolojik tespitlerin yapılmasına ve hangi metotla yapılacağına ilgili Koruma Kurulunca karar verilecektir. (A.g.e, s:144)

Cankurtaran – Sultanahmet – Süleymaniye – Zeyrek – Kumkapı - Fener Kentsel Bölgesi:

- Yeni yapılarda Hmaks: 9,50 metreyi aşmayacak, alanın mimari özellikleri dikkate alınarak bölgedeki dokunun bütünlüğü korunacak şekilde uygulamalar yapılacaktır.

Anıtsal Eserler ve Çevresi:

- Korunması Gerekli Kültür Varlıkları Envanterine dahil olan ve Tarihi Yarımada'da yer alan kültür varlıklarının yakınındaki parseller ve görsel etki alanında olan parseller için anıt eser (saçak kotu dahil) Hmax: 9,50 metreyi geçmeyecektir.

1/1000 ölçekli Tarihi Yarımada Kentsel Arkeolojik Sit Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı'nda Sultanahmet Kentsel ve Arkeolojik Koruma Alanı Plan Kararları
Decisions for Sultanahmet Urban Archaeological Component Area of World Heritage Site in 1/1000 Scale Historic Peninsula Urban Archaeological Site Conservation Implementation Plan

Şekil 4. 11: Sultanahmet Kentsel ve Arkeolojik Koruma Alanı

Kaynak: Tarihi Yarımada Yönetim Planı 2018

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye ve İstanbul'un en değerli alanlarına sahip olan Tarihi Yarımada bölgesi, İstanbul'un fethinden günümüze kadar gelen süreçte birçok kez değişime gelişime uğramıştır. Tarihi Yarımada Osmanlı dönemi ile birlikte nüfus artışları yaşamış ve bu nüfus artışlarını karşılamak amacı ile kentte imar çalışmaları yapılmış, müstakil yapılar, camiler ve külliyelerin yapımı hız kazanmıştır. Külliyelerin yapılması ile birlikte nüfusu artan şehre hanlar ve çarşılar inşa edilmiştir. Bu gelişmeler ile birlikte Tarihi Yarımada bölgesi Osmanlı Devleti'nin en önemli ticaret merkezi haline gelmiştir.

Cumhuriyet Dönemi ile birlikte Tarihi Yarımada'da planlama çalışmaları yapılmaya başlanmış, şehre modern ve çağdaş bir görüntü kazandırmak amacı ile yurtdışından önemli şehir plancıları şehre davet edilmiştir. Paris'te bulunan Şehircilik Enstitüsü öğretim üyesi ve Paris Bölge Başşehircisi olan Prof. Henri Prost 1936 yılında İstanbul üzerine çalışmak ve bir plan oluşturmak üzere İstanbul'a gelmiş. Henri Prost' un gelmesi ile birlikte 1951 yılına kadar sürecek çalışmalar başlamış ve Prost Planı devreye sokulmuştur. Prost Planı'nda Tarihi Yarımada'ya kent merkezi kimliği biçilmiştir. Prost Planı'nın iyi yönleri olduğu gibi kötü yönleri de çok konuşul ve eleştiri almıştır. Planda, Tarihi Yarımada silueti korunmak istenmiş, Sultanahmet ve çevresi korunmaya alınıp turizm bölgesi olarak geliştirilmesi planlanmış, meydanları genişletme çalışmaları yapılmış ve Haliç'in sanayi bölgesi haline getirilmesi planlamıştır. Bu planlamalar rağmen Prost Planı yönlendirici olamamış, sanayi arazisi tahsisi ve kentsel gelişim konularında yanlıgılar yaşamıştır.

1950'li yıllardan sonra sanayileşme ile göç almaya başlayan Tarihi Yarımada bölgesinde çarpık yapılaşma ile birlikte çeşitli sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunların giderilmesi için yasal düzenlemeler yapılmaya çalışılmış fakat yetersiz kalmıştır. 1960'lı yıllarda şehirleşme imalat sanayii ile birlikte gelişmiş ve Tarihi Yarımada'ya olan göç daha fazlalaşmaya başlamıştır. Süleymaniye, Fatih, Cerrahpaşa, Fener ve Balat mahalleleri kırsal bölgelerden göç ile gelen ailelerin

yaşam alanı olmuş ve çöküntü alanı haline gelmiştir. Bu gelişmeler ile birlikte Tarihi Yarımada merkezinde gelişim devam etmiştir. Toptan ticaret yapılan işyerleri ve imalathaneler çoğalmaya başlamıştır. 1980'li yıllarda gerçekleştirilen imar faaliyetlerinde Tarihi Yarımada'daki kültürel, tarihsel ve doğal değerlere karşı duyarlılık gösterilmemiş, sivil mimarlık örneği teşkil eden geleneksel ahşap konut yapıları ve eski sokaklar ortadan kaybolmuştur.

Günümüzde Tarihi Yarımada bölgesi, ticaret ve imalat sektörünün yoğun olarak bulunduğu bir yer haline gelmiştir. Bununla birlikte Tarihi Yarımada sahip olduğu tarihi alanlar, tarihi eserler ve arkeolojik kalıntılar sebebi ile turizm merkezi haline gelmiştir. Bu özelliklerinde dolayı Tarihi Yarımada bölgesi çok önemli bir değere sahiptir.

Tarihi Yarımada bölgesinde ticaretin gelişmesi Osmanlı döneminde kurulan Kapanlar ile başlamaktadır. Kapanlar; ticari alış-veriş faaliyetlerinin yerleşik bir mekân içerisinde yer aldığı, ticari Pazar gücünün yönetim alanlarıdır. Bölgedeki Kapanlar; Unkapanı, Yağkapanı ve Balkapanı'dır. 1950'li yıllarda Tarihi Yarımada bölgesinde çeşitli ticaret bölgeleri oluşmaya başlamıştır. Bu bölgelerin başında Mahmutpaşa bölgesi, Yeşildirek bölgesi ve Mercan bölgesi gelmektedir. Her bölgede farklı piyasalar oluşmuştur. Mahmutpaşa piyasası daha çok perakende ticaretin yapıldığı bir piyasadır, bu piyasada %25 oranında çamaşır ve %20 oranında çorap ticareti yapılmakla birlikte ayakkabı, gelinlik, abiye, okul kıyafeti ve mont satılmaktadır. Yeşildirek piyasası tamamı toptan ticaretin bir piyasadır, bu piyasada %50 oranında çamaşır ticareti yapılmakla birlikte, etek, çorap, kazak, pijama, gömlek ve t-shirt satılmaktadır. Mercan piyasası hem toptan hem perakende ticaretin yapıldığı bir piyasadır, bu piyasada %35 oranında takım elbise ve mont ticareti yapılmakla birlikte kot, deri, askeri kıyafetler ve aksesuar satılmaktadır. Daha çok iç piyasa ve Anadolu'ya hitap eden bu piyasalarda ihracat oranı çok azdır. Zamanla İstanbul'daki ticaret ve imalat sektörünün kalbi durumuna gelen bu piyasalar, günümüzdeki büyük şirketlerin doğduğu ve gelişimlerini sürdürdükleri yerler olmuşlardır. Bölgede çok sayıda han vardır ve esnaflar bu hanlardaki dükkânlarda ticaretlerini yaparlar. Esnaf sayısının ve üretim alanı ihtiyacının artması ile birlikte

esnafın kısıtlı kapasitesi olan bölgeden yavaş yavaş ayrılmaya başlamışlardır. Bu sebeple 1950'li yıllardan itibaren ticaretin kalbi durumunda olan bölgeye alternatif olarak Merter, Zeytinburnu, Yenibosna ve Osmanbey gibi yeni ticaret bölgeleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu yeni piyasalar oluştuğundan sonra Tarihi Yarımada'daki ticaret bölgesinden yeni piyasalara kaymalar olmaya başlamıştır. Sokakların dar olması, taşıma işlerinin kolay yapılamaması, hanların çok eski ve bakımsız olması, bölgeye giriş çıkışların zor olması ve üretim için yeterli alan olmaması gibi sebepler esnafın için piyasa değişikliği yapılması sürecini hızlandırmıştır. 2010 yılından itibaren bölgedeki iş hacmi düzenli bir düşüş trendine girmiş, iş hacminin düşmesi ile birlikte esnaf sayılarında da önemli ölçüde bir düşüş olmuştur. Günümüzde Tarihi Yarımada'daki ticaret bölgesinin yavaş yavaş diğer bölgelere kaymasındaki önemli sebeplerden biri ise bölgenin turizm bölgesi olmasından dolayı ticari hanların birer birer otelleşme sürecine giriyor olmasıdır.

Tarihi Yarımada bölgesi Türkiye ve İstanbul turizminin merkezi konumundadır. İstanbul için yapılan Turizm İstatistikleri Raporu'nda, İstanbul'a gelenmiş olan turistlerin büyük çoğunluğu Fatih ilçesinde konaklamaktadır ve gezdikleri bölgelerin çoğu Tarihi Yarımada bölgesi içerisinde yer alan Topkapı Sarayı, Ayasofya, Yerebatan Sarnıcı gibi yerlerdir. Bu veriler ışığında Tarihi Yarımada bölgesi turizm açısından gelişmeye devam edecek bir bölge olacaktır. Bölgede konaklama ihtiyacı turizmin gelişmesi ve büyümesiyle artmaya devam edecektir. Bu sebeple Tarihi Yarımada bölgesinin ticaret bölgesinde yer alan hanlar otelleşme sürecine girmeye başlamıştır. Turizm açısından verimli olacak bu süreç, bölge esnafı açısından iyi sonuçlar doğurmayacaktır. Son yıllarda azalmaya başlayan esnaf sayısı ve ticaret hacmi otelleşme süreci ile birlikte esnafın yeni bölgelere kaymasını sağlayacağından dolayı azalmaya devam edecektir. Ticaret yapmaya devam etmek isteyen esnafın kendilerine yeni bir yer bulma arayışına gireceklerdir.

Bu gelişmeler çerçevesinde; Mahmutpaşa, Yeşildirek ve Mercan piyasalarında bulunan küçük ve orta ölçekli işletmelerin organizasyon yapılarının incelenmesi, bu piyasada bulunan işletmelerin üretimleri hakkında bilgi edinmek, sorunlarını öğrenmek ve çözüm önerileri getirmek ve piyasadaki işletmelerin piyasanın geleceği

ile ilgili düşüncelerini ve fikirlerini öğrenmek amacı ile bölgedeki işletmeler bir anket çalışması yapılmıştır. Yapılan anket çalışmasında bölgede Mikro Ölçekli, Küçük Ölçekli ve Orta Ölçekli işletmeler incelenmiştir. İşletmelerin % 44,44 oranında en çok Yeşildirek bölgesinde konumlandığını görmekteyiz. İşletme sahiplerinin çoğunluğunun %41,67 oranında lise mezunu olduğunu ve işletmelerinin çoğunun %72,23 oranında 1971-2000 yılları arasında kurulduğunu görmekteyiz. Yapılan araştırmada işletmelerin çoğunluğunun %38,89 oranında şahıs firması ve %33,33 oranında aile ortaklıkları olan firmalar olduğunu görmekteyiz. İşletmelerin ticari kazançlarındaki memnuniyete baktığımızda ise %41,67 oranında bir memnuniyetsizlik olduğunu görmekteyiz. İşletmeler umdukları kazançları sağlayamadıklarını söylemelerine rağmen %75 oranında işletme ticaret yapmaya devam edeceklerini söylemektedir. Yapılan araştırmada işletmelerin çoğunun %83,33 oranında kiracı olduğunu, kendi düzenleri bozulacağı için otelleşme sürecine %91,67 oranında olumlu bakmadıklarını söylemektedirler. %61,11 oranında işletme ise buldukları han otelleşme sürecine girerse yeniden aynı bölgede ticaret yapmaya devam etmek istediklerini söylemiştir. Yapılan anket çalışmasında alınan sonuçlara göre bölgedeki işletmeler otelleşme sürecine kaygı ile bakmakta, ticaretlerinin bozulacağını ve bölgeden gitmek zorunda kalacaklarını düşünmektedir. Kalabildikleri sürece bölgede kalmayı hedeflemektedirler.

Fatih Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı kapsamında Tarihi Yarımada bölgesi ile ilgili çalışmalar yapmış ve anketler düzenlemiş, bölgenin güçlü yönleri ile birlikte bölgeyi bekleyen tehditleri belirlemiştir. Bölgenin merkezi olması, turizm potansiyeli ve kültürel mozaigi Tarihi Yarımada'nın en önemli olan güçlü yönleridir. Mülteciler ve göçmenler, deprem ve kültürel alan tahribi ise bölgeyi tehdit eden unsurlardır. 2020-2024 Stratejik Planı'na göre bölgede "Yayalaştırma Projeleri" ve "Kentsel Dönüşüm Projeleri" çok hızlı bir şekilde hayata geçirilmeli, "Turizm Stratejik Planı" uygulamalarına yoğunlaşılmalıdır. Fatih Belediyesi'nin restorasyon projeleri kapsamında Kapalıçarşı Çatı Projesi, Arasta Hamamı Projesi, Bukoleon Sarayı Projesi ve Şeker Han Projesi'nin gerçekleştiğini görmekteyiz.

Tarihi Yarımada bölgesi için planlama çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmaların başında Mer'i Plan kararları gelmektedir. Mer'i Plan kararları kapsamında İstanbul Tarihi Yarımada bölgesinde "1/100.000 Ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı" geçerlidir. Tarihi Yarımada bölgesini kapsayan diğer planlar ise Fatih İlçesi Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve Uygulama İmar Planı'dır. İstanbul Çevre Düzeni Planı amaç olarak ise şehrin kültür ve turizm alanında gelişimini sağlayarak İstanbul'un tarihsel ve kültürel kimliklerini ortaya çıkarmak, ekonomide ve çevresel faktörlerde sürdürülebilirlik sağlamak, yaşam kalitesini yükseltmek, etkili ve katılımı yüksek bir kent yönetimi için doğru yapılandırmaları sağlayarak, uluslararası ölçekte güçlü bir kent oluşumunu sağlamayı belirlemektedir. 1/5000 ölçekli olan Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı dahilinde çeşitli kurumların sorumluluğunda olan alanlar olmakla birlikte, Tarihi Yarımada bölgesi tümüyle sit alanı olduğundan dolayı bu bölgede yapılacak olan bütün planlar koruma kurulunun onayını almak mecburiyetindedir. Bu kapsamda yenileme alanları, turizm merkezleri, koruma bölgeleri incelenmiş olup arazi kullanımı hakkındaki kararlar için değerlendirmeler yapılmıştır.

KAYNAKÇA

Alan Başkanlığı. (2017). Alan Başkanlığı Web Sitesi:

http://www.alanbaskanligi.gov.tr/zeyrek_dma.html adresinden alındı

Alan Başkanlığı. (2017). Alan Başkanlığı Web Sitesi:

http://www.alanbaskanligi.gov.tr/sultanahmet_dma.html adresinden alındı

Alan Başkanlığı. (2017). Alan Başkanlığı Web Sitesi:

http://www.alanbaskanligi.gov.tr/karasurlari_dma.html adresinden alındı

Anadol, Ç. (Dü.). (1994). *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 5). İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.

Atsız, N. (1974). *Türk Ansiklopedisi* (Cilt 21). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Aynural, S. (2001). *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 24). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Aynural, S. (2002). *İstanbul Değirmenleri ve Fırınları*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Bereket, Ö. (2014). *Ticaretin Altın Kuralının Yazıldığı Yer Sultanhamam*. (TETSİAD, Dü.) İstanbul.

Buluş, A. (2000, Mayıs). Osmanlı Ekonomik ve Ticari Hayatında Kapan Müessesesi. *Çerçeve Dergisi*.

Demirci, M. (2011). *İstanbul Limanları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi (Cilt 4). (1994). İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayın.

Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi (Cilt 7). (1994). İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayın.

- Ekicigil, R. (1983). *İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi* (Cilt 2). İstanbul: Tercüman Gazetesi Kültür Yayınları.
- Envanter*. (2021). *Envanter Web Sitesi*: <http://www.envanter.gov.tr/halk-kulturu/index/detay/29619> adresinden alındı
- Esen, A., & Gündoğ, A. K. (tarih yok). İstanbul Kapalıçarşı'da Karışık Sistem Çalışan Tonozların Rehabilitasyonu ve İçmesuyu Yenileme Çalışmaları. (28).
- Eyice, S. (1992). *İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 5). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Fatih Belediyesi 2018 Faaliyet Raporu. (2018). *Fatih Belediyesi 2018 Faaliyet Raporu*(378). İstanbul. <https://www.fatih.bel.tr/images/File/639408eb19b84beaa3357b0ba3ef913c.pdf> adresinden alındı
- Fatih Belediyesi 2020-2024 Dönemi Stratejik Planı. (2020-2024). *Fatih Belediyesi 2020-2024 Dönemi Stratejik Planı*, 34. İstanbul: Fatih Belediyesi. <https://www.fatih.bel.tr/images/File/9668a4b9482341d896fb55f5223ec10e.pdf> adresinden alındı
- Fidan, M. S. (2009). *Geçmişten Günümüze İstanbul Hanları*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Genim, S. (2010). İstanbul ve Mimari. *İstanbul ve Mimari*, 268-268. <https://www.sinangenim.com/tr/articles.asp?ID=7&Y=2010&AID=154&do=detail> adresinden alındı
- Güçer, L. (1949-1950). XVII. Yüzyılın Ortalarında İstanbul'un İaşesi İçin Lüzumlu Hububatın Temini Meselesi. *İstanbul Üniversitesi İktisadi Fakültesi Mecmuası*, 11(1-4), s. 398-399.
- Güçer, L. (1949-1950). XVII. Yüzyılın Ortalarında İstanbul'un İaşesi İçin Lüzumlu Hububatın Temini Meselesi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 11, s. 410-411.

Güncüoğlu, S. F. (2014). *Kadim Ticaretin Bahçekapı ve çevresindeki Serüven*.
İstanbul: istanbul Ticaret Odası Yayınları.

İstanbul Kültür Turizim. (2020). İstanbul Kültür Turizim Web Sitesi:
<http://www.istanbulkulturturizm.gov.tr/TR,93405/mahmut-pasa-kulliyesi.html> adresinden alındı

İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı. (2011, Ekim). *İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı*, 44. İBB.

İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı. (2018). *İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı*. İstanbul: İBB.

<http://www.alanbaskanligi.gov.tr/tya/samples/magazine/slider.html>
adresinden alındı

İstanbul Turizim İstatistikleri Raporu. (2019, Aralık). *İstanbul Turizim İstatistikleri Raporu- Aralık 2019*, 6. İstanbul.

<https://istanbul.ktb.gov.tr/Eklenti/68945,aralik-2019-turizm-istatistikleri-istanbulpdf.pdf?0> adresinden alındı

İstanbul Turizmi Turist Profil ve Davranışları Araştırması. (2016, Aralık). 5.
İstanbul: İstanbul Kültür Müdürlüğü.

İstanbul Umum Han Odabaşılar Derneği.

KOSGEB. (2020). KOSGEB Web Sitesi: <https://www.kosgeb.gov.tr/> adresinden
alındı

Kösemen, D. (2005). *İstanbul Ticaret Bölgesinin Oluşumunu Etkileyen Çevresel Faktörler ve Hanların Mimari Kurgusu*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Nalçacı, N. N. History of Mahmutpaşa District in Istanbul. *Mahmutpaşa Semt Tarihi*.

Özyalçiner, Ş. S.-A. (2010). *Öyküleriyle İstanbul Anıtları 2*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın Kitapları.

Polat, S., & Polat, S. A. (2014). Taşınmaz Kültür Varlıklarının Kültür Turizmi Açısından Önemi: Topkapı Sarayı Müzesi Örneği. *Turizim ve Araştırma Dergisi*, 3(1).

Reşad Ekrem Koçu, M. A. *İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 4). İstanbul: İstanbul Yayın Evi.

Sökmen, Ş. (2012). *Tarihi Yarımada'daki Hanların Mimari Açısından Geçirdikleri Evreler ve Günümüzdeki İşlevleri*. İstanbul: Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Wikipedia. Wikipedia Web Sitesi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Egnatia_Yolu adresinden alındı

Wikipedia. Wikipedia Web Sitesi: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Hipoje> adresinden alındı

Yıldırım, B. (2016). *Parasites on Architecture: An Assesments of Building Additions in Mahmutpaşa*. İstanbul: Yedi Tepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Mehmet ÖLMEZ

İlk Öğretim: Muhittin Üstündağ İlkokulu

Orta Öğretim: Bahçelievler Anadolu Lisesi

Lisans: İstanbul Kültür Üniversitesi, Endüstri Mühendisliği Bölümü

Yabancı Dil: İngilizce - Almanca

Yüksek Lisans: Sabahattin Zaim Üniversitesi

Enstitü Adı: Fen Bilimleri Enstitüsü

Anabilim Dalı: Mimarlık Anabilim Dalı

Program Adı: Kent Çalışmaları ve Yönetimi

Stajlar: Arçelik, BSH

Çalışma Hayatı: 2008 yılından kendi firmasında yönetici olarak çalışmaktadır.